

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

İşletme Anabilim Dalı

Yönetim ve Organizasyon Bilim Dalı

**SOSYAL DESTEK VE CİNSİYETE YÖNELİK KALIP YARGILARIN
STRES VE İŞ AİLE ARASINDAKİ ÇATIŞMALARA ETKİSİ: KADIN
VE ERKEK ARASINDAKİ FARKLILIKLAR**

Anıl BOZ SEMERCİ

Doktora Tezi

Ankara, 2016

**SOSYAL DESTEK VE CİNSİYETE YÖNELİK KALIP YARGILARIN STRES VE İŞ
AİLE ARASINDAKİ ÇATIŞMALARA ETKİSİ: KADIN VE ERKEK ARASINDAKİ
FARKLILIKLAR**

Anıl BOZ SEMERCİ

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

İşletme Anabilim Dalı

Yönetim ve Organizasyon Bilim Dalı

Doktora Tezi

Ankara, 2016

KABUL VE ONAY

BOZ SEMERCİ, Anıl tarafından hazırlanan *Sosyal Destek ve Cinsiyete Yönelik Kalıp Yargıların Stres ve İş Aile Arasındaki Çatışmalara Etkisi: Kadın ve Erkek Arasındaki Farklılıklar* başlıklı bu çalışma, 26.Şubat.2016 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından doktora tezi olarak kabul edilmiştir.

[İ m z a]

Prof. Dr. Özlem ATAY (Başkan)

[İ m z a]

Prof. Dr. Azize ERGENELI (Danışman)

[İ m z a]

Doç. Dr. Arzu İLSEV

[İ m z a]

Doç. Dr. Selin METİN CAMGÖZ

[İ m z a]

Doç. Dr. Güler SAĞLAM ARI

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylım.

[Unvanı, Adı ve Soyadı]

Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin/raporun tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin/raporumun kağıt ve elektronik kopyalarının Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

- Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.
- Tezim/Raporum sadece Hacettepe Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- Tezimin/Raporumun **2 (iki)** yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

26. 02. 2016

Anıl BOZ SEMERCI

TEŞEKKÜR

Eğitimim ve çalışma hayatım boyunca kişiliği, mesleki tecrübesi, akademik donanımı ve güzel yüreği ile her zaman örnek aldığım, kendimi geliştirmem konusunda bana her zaman tam destek veren, yol gösteren ve güvenini hissettiren, kendisiyle çalışmaktan onur duyduğum değerli hocam ve tez danışmanım Prof. Dr. Azize ERGENELi' ye sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum. Kendisine, birçok şey öğrendiğim ve unutulmaz deneyimler yaşadığım yurtdışında gerçekleştirdiğim araştırma tecrübeme verdiği destek ve cesaretlendirmeleri için de ayrıca minnettarım.

İsviçre'de geçirdiğim bir yıllık süre içerisinde gerek akademik gerekse yaşama dair konularda bana her türlü desteği sağlayan, bilgi birikimi, deneyimi ve muhteşem kişiliği ile hayatıma anlamlı katkılarda bulunan, davranışları, yaşam tarzı ve her daim koruduğu araştırma hevesi ile ufkumu genişleten, gösterdiği güven ve takdir ile bu çalışmayı yapmamda büyük katkıları olan değerli hocam Prof. Dr. Thierry VOLERY' ye çok teşekkür ederim.

Tez süresince bilgi birikimleri, uygulamaya ve analizlere ilişkin değerli görüşleri ve cesaretlendirmeleri ile her zaman yanımda hissettiğim değerli hocalarım Doç. Dr. Selin METİN CAMGÖZ' e ve Doç. Dr. Arzu İLSEV' e teşekkür ederim. Yorumlarıyla ve değerli geribildirimleriyle yapmış oldukları katkı nedeniyle tez jüri üyesi hocalarım Prof. Dr. Özlem ATAY ve Doç. Dr. Güler SAĞLAM ARI' ya teşekkür ederim.

Hayatımın her aşamasında varlıklarıyla bana güç veren, bana inanan ve aldığım kararlarda yanımda olan aileme; yorulduğum ve bunaldığım her noktada bana enerji veren, kafamın dağınıklıklarına sabrı ve sevgisiyle karşılık veren, her derdimde yanımda olan ve varlığıyla beni motive edip, mutlu eden sevgili eşim Oğuz SEMERCİ' ye çok teşekkür ederim.

ÖZET

BOZ SEMERCİ, Anıl. *Sosyal Destek ve Cinsiyete Yönelik Kalıp Yargıların Stres ve İş Aile Arasındaki Çatışmalara Etkisi: Kadın ve Erkek Arasındaki Farklılıklar*, Doktora Tezi, Ankara, 2016.

İş ve aile kavramları insanların yaşamlarında vazgeçilmez olan iki önemli sosyal alt sistemdir. Günümüz sosyoekonomik düzeninde kadınların ve erkeklerin iş hayatında geçmişe göre daha çok yer alması, çift kariyerli aile kavramını gündeme getirmiştir. Küreselleşme, artan rekabet, hızla gerçekleşen teknolojik ve ekonomik değişimler bireylerin iş yaşamlarında algıladıkları stresin artmasına neden olmuştur. Bunun yanında çocuk sahibi olma ve ebeveynlik rolleri üstlenme de aile alanında artan sorumluluk ile birlikte stres yaratan önemli bir faktördür. Bu doğrultuda iş stresi ve ebeveynlik stresinin araştırılması, stresi etkileyen ve stresin etkilediği değişkenlerin değerlendirilmesi büyük önem taşımaktadır.

Yapılan birçok çalışmada girişimciliğin esnek çalışma saatleri, kendi işinin patronu olma ve özerklik gibi özelliklerinden ötürü iş ve aile rolleri arasındaki dengeyi sağlamaya ve bireyin daha az stres yaşamaya yardımcı olduğu belirtilmiştir. Ancak stresi yaratan bireysel ve çevresel kaynakların çeşitliliği düşünüldüğünde, girişimcilerin yaşadıkları iş ve ebeveynlik stresinin nelerden etkilendiğinin ve neleri etkilediğinin araştırılması, konunun daha kapsamlı ele alınmasını ve anlaşılmasını sağlayacaktır.

Kaynakların korunması teorisi, sosyal öğrenme kuramı ve çatışma kuramlarından yararlanılarak oluşturulan araştırma modelimizde girişimcilerin sahip oldukları sosyal destek ve cinsiyet rollerine ilişkin kalıp yargıların, algıladıkları iş ve ebeveynlik stresi üzerindeki etkileri, algılanan iş ve ebeveynlik stresinin ise iş aile rolleri arasındaki çatışmaya etkisi yapısal eşitlik modeli ile incelenmiştir. Aynı zamanda kadın ve erkeğin iş ve aile alanlarında sahip oldukları farklı roller de dikkate alınarak araştırma modelinin cinsiyete göre

değişip değişmediği de çoklu grup testleriyle analiz edilmiştir. Çalışmanın örneklemini girişimci ve ebeveynlik sorumluluğu olan kadınlar ve erkekler (N=1353) oluşturmaktadır.

Elde edilen sonuçlara göre hem kadın hem de erkekler için sosyal destek iş stresini ve ebeveynlik stresini azaltıcı etkiye sahiptir. Aynı zamanda hem kadın hem de erkekler açısından iş stresi iş-aile çatışmasını, ebeveynlik stresi ise aile-iş çatışmasını pozitif yönde etkilemektedir. Diğer taraftan cinsiyet rollerine ilişkin kalıp yargılar sadece kadınlar için iş stresi ve ebeveynlik stresi üzerinde pozitif yönde etkiliyken, erkekler açısından anlamlı bir ilişki elde edilememiştir. Sonuçlar daha önce yapılmış çalışmalar ve teoriler ışığında değerlendirilmiştir.

Anahtar Sözcükler

Sosyal destek, cinsiyet rollerine ilişkin kalıp yargılar, iş stresi, ebeveynlik stresi, iş - aile çatışması, aile - iş çatışması

ABSTRACT

BOZ SEMERCI, Anil. *The Effects of Social Support and Gender Stereotypes on Stress and Conflict Between Work and Family: The Differences Between Women and Men*, PhD Dissertation, Ankara, 2016.

Work and family are the two important concepts of social subsystems that are indispensable in people's lives. In today's socio-economic structure women and men take part in business life much more than in the past which has brought the concept of dual career family. Globalization, increased competition and rapid technological and economical changes caused an increase in individuals' perception of stress in their work lives. Besides that having child/children and assuming parenting roles increase family responsibilities and become an important factor that creates stress in family life. In this direction, research on job and parenting stress and the evaluation of variables that effect stress and the variables that affected by stress carry the great importance.

Many studies have showed that entrepreneurship, due to the features such as flexible work hours, being the boss of your own job and having autonomy, helps individuals to have less stress and more balance on work and family roles. However, considering the diversity of individual and environmental sources of stress, investigating the factors that affect and affected by entrepreneurs' job and parenting stress will provide more comprehensive understanding on the issue of stress.

The research model of this study is established in the light of conservation of resource, social learning and conflict theories. The effects of perceived social support and gender stereotypes on job and parenting stress, and the effects of job and parenting stress on conflict between work and family roles will be tested by multi group structural equation modeling. At the same time, by taking into consideration that women and men have different roles in the fields of work and family, the research model also tested by multi-group comparison according to

gender. The sample of the research consists men and women (N= 1353) who are entrepreneurs and have parenting responsibilities.

According to the obtained results, social support has reducing effect on job stress and parenting stress for both men and women. Moreover, job stress has positive effect on work-to family conflict and parenting stress has positive effect on family-to work conflict for both men and women. On the other hand, gender stereotypes have positive effect on job and parenting stress just for women and there is not any significant relationship obtained for men. The results were interpreted in the light of related past studies and theories.

Key Words

Social support, gender stereotypes, job stress, parenting stress, work - family conflict, family - work conflict

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	i
BİLDİRİM	ii
TEŞEKKÜR	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER.....	viii
TABLolar DİZİNİ.....	xi
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	xii
GİRİŞ	1
1. BÖLÜM : ALAN YAZINI İNCELEMESİ	
1.1. STRES KAVRAMI.....	6
1.2. STRES TEORİLERİ	10
1.2.1. Uyarın - Stres Teorileri	10
1.2.2. Stres - Tepki Teorileri	11
1.2.3. Etkileşimsel Stres Teorileri	13
1.3. KAYNAKLARIN KORUNMASI TEORİSİ.....	15
1.4. EBEVEYNLİK STRESİ.....	18
1.4.1. Ebeveynlik stresi modelleri.....	19
1.4.2. Ebeveynlik stresi ile ilgili yapılmış çalışmalar.....	21

1.5. İŞ STRESİ	26
1.5.1. İş stresi modelleri	27
1.5.2. İş stresi ile ilgili yapılmış çalışmalar	30
1.6. STRESE ETKİ EDEN FAKTÖRLER	35
1.6.1. Sosyal Destek	35
1.6.1.1. Sosyal destek modelleri	38
1.6.1.2. Sosyal destek ile ilgili yapılmış çalışmalar	39
1.6.1.3. Sosyal destek ile ebeveynlik stresi arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmalar	45
1.6.1.4. Sosyal destek ile iş stresi arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmalar	47
1.6.2. Cinsiyet rollerine ilişkin toplumsal kalıp yargılar	49
1.6.2.1. Cinsiyet rollerinin gelişimine ilişkin kuramlar	51
1.6.2.2. Cinsiyet rollerine ilişkin toplumsal kalıp yargılar ile ilgili yapılmış çalışmalar	54
1.6.2.3. Cinsiyet rollerine ilişkin toplumsal kalıp yargılar ile ebeveynlik stresi ve iş stresi arasındaki ilişkileri inceleyen çalışmalar	60
1.7. İŞ ve AİLE ROLLERİ ARASINDAKİ ÇATIŞMA	62
1.7.1. İş ve aile rolleri arasındaki çatışmaya ilişkin kuramlar	65
1.7.2. İş ve aile rolleri arasındaki çatışma ile ilgili yapılmış çalışmalar	67
1.7.3. İş ve aile rolleri arasındaki çatışma ile ebeveynlik stresi ve iş stresi arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmalar	76

2. BÖLÜM : ALAN ÇALIŞMASI

2.1. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ	78
2.2. ARAŞTIRMA MODELİ VE HİPOTEZLER.....	81
2.3. ARAŞTIRMADA KULLANILAN ÖLÇEKLER	83
2.3.1. Sosyal Destek Ölçeği.....	83
2.3.2. Cinsiyet Rollerine İlişkin Toplumsal Kalıp Yargılar Ölçeği.....	84
2.3.3. Ebeveynlik Stresi Ölçeği	84
2.3.4. İş Stresi Ölçeği.....	84
2.3.5. İş-Aile ve Aile-İş Çatışması Ölçeği.....	85
2.4. ARAŞTIRMANIN ÖRNEKLEMİ	85

3. BÖLÜM: ANALİZ VE BULGULAR

3.1. ÖN ANALİZLER.....	87
3.2. ÖLÇÜM MODELİNİN TEST EDİLMESİNE İLİŞKİN BULGULAR	89
3.3. DEĞİŞKENLERE İLİŞKİN TANIMLAYICI İSTATİSTİKLER.....	93
3.4. YAPISAL EŞİTLİK MODELİNDE GRUPLARARASI KARŞILAŞTIRMAYA İLİŞKİN BULGULAR	95
3.5. ARAŞTIRMANIN HİPOTEZLERİNİN TEST EDİLMESİNE İLİŞKİN BULGULAR	96
GENEL DEĞERLENDİRME VE SONUÇ	103
KAYNAKÇA.....	113
EK 1. Araştırmada Kullanılan Anket Formu	169
EK 2. Orijinallik Raporu.....	170
EK 3. Etik Kurul İzin Muafiyeti Formu	172

TABLOLAR DİZİNİ

Tablo 1.1. Ebeveynlik stresi ile ilgili yapılmış çalışmalara dair özet bilgiler ..	22
Tablo 1.2. İş stresi ile ilgili yapılmış çalışmalara dair özet bilgiler	31
Tablo 1.3. Sosyal destek ile ilgili yapılmış çalışmalara dair özet bilgiler	42
Tablo 1.4. Cinsiyet rollerine ilişkin toplumsal kalıp yargılar ile ilgili yapılmış çalışmalara dair özet bilgiler.....	57
Tablo 1.5. İş ve aile rolleri arasındaki çatışma ile ilgili yapılmış çalışmalara dair özet bilgiler	70
Tablo 2.1. Araştırmanın örnekleme	86
Tablo 3.1. Tüm veri seti ile yapılan açıklayıcı faktör analizi ve ifadelerin normallik sonuçları	88
Tablo 3.2. Çoklu grup doğrulayıcı faktör analizi sonuçları	92
Tablo 3.3. Değişkenlere ilişkin tanımlayıcı istatistikler.....	94
Tablo 3.4. Çoklu grup yapısal eşitlik modeli sonuçları.....	96
Tablo 3.5. Tüm veri seti ile yapılan yapısal eşitlik modeli sonuçları.....	97
Tablo 3.6. Grupların yapısal eşitlik modeli sonuçları	98
Tablo 3.7. Regresyon katsayıları gruplar arasında tek tek eşitlenerek yapılan çoklu grup yapısal eşitlik modeli sonuçları	99

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 2.1. Araştırma modeli ve hipotezler	81
Şekil 3.1. Çoklu grup doğrulayıcı faktör analizi modeli	90
Şekil 3.2. Çoklu grup yapısal eşitlik modeli	95
Şekil 3.3. Erkek girişimciler ile elde edilen yapısal eşitlik modeli	100
Şekil 3.4. Kadın girişimciler ile elde edilen yapısal eşitlik modeli	101

GİRİŞ

İş hayatında aktif yer alan ve kariyer yapan ebeveynlerin sayısı geçtiğimiz on beş yılda artış göstermiştir ve günümüzde de bu duruma oldukça sık rastlanmaktadır. Kadın ve erkeğin iş piyasasında yoğunlukla yer alması, başta yaşam tarzında ve yapısında olmak üzere birçok değişikliklere yol açmıştır. 18. yüzyılda başlayan Sanayi Devrimi sadece üretim araçlarının değişimine değil aynı zamanda tüm sosyal ve ekonomik yapının da değişimine sebep olmuştur. Küçük tezgah ve atölye üretiminden, buhar gücüyle çalışan ve sonrasında hızla geliştirilen makina üretimine geçiş “işçi” ve “iş veren” sınıflarını ortaya çıkarmıştır. Üretim araçlarını sağlayacak sermayeye sahip kişiler iş veren, ortaya koyduğu zaman ve emek karşılığında belirli bir ücret alarak çalışan kişiler ise işçi sınıfını oluşturmuştur. Ekonomi piyasasındaki bu teknik değişim iş verenlerin büyük kentlerde yoğunlaşmasına, iş gücüne duyulan ihtiyacın artmasına ve bu sayede oluşan nüfus hareketlerine bağlı olarak kentleşme kavramını doğurmuştur. Büyük kentlere doğru artan nüfus hareketleri bir yandan birçok sosyal problemi yaratırken (barınma, ulaşım, sağlık ve güvenlik) bir yandan da artan işgücü ile ekonomik sıkıntıları ve rekabeti arttırmıştır. Bu sosyal ve ekonomik zorluklar içerisinde kadın ve erkeğin işgücüne katılımı kaçınılmaz bir hal almış ve aile bütçesini rahatlatacak bir çözüm yolu olarak görülmüştür. Profesyonel işgücü talebi ile eğitime verilen önemin artması ve toplumlarda eğitim düzeyinin yükselmesi de kadın ve erkeğin işgücüne katılımını olumlu yönde etkilemiştir.

Landes (1998), uzun vadede toplumların sosyal ve kültürel değerlerini etkileyen tüm bu ekonomik değişimleri incelediği çalışmasında, bu gelişmelerin altında müteşebbis diğer adıyla girişimcilerin olduğunu belirtmiştir. Çakmak (2003) en geniş manasıyla girişimciyi; “*kar elde etmek için risk alan, yenilik yapan, piyasa dengesizliklerini gideren, iktisadi örgütlenmeyi sağlayan ve tüketicilerin ihtiyaçlarının giderilmesini üstlenen üretim faktörü sahibi*” olarak tanımlamıştır. Bu tanımdan da anlaşılacağı gibi Sanayi Devriminden sonra oluşan iş veren sınıfına giren girişimciler, aynı zamanda gelişen teknolojiyi takip eden, yeni

fikirler geliştiren ve kar güdüsüyle risk alan sermaye sahipleridir. Günümüzde girişimcilik tüm ekonomilerde üzerinde özenle durulan, desteklenen ve gelişime katkı sağladığı düşünölen önemli bir kavramdır. Yeni fikirleri oluşturma ve yayma, yeni teknolojileri kullanma, üretim kaynaklarını farklı amaçlarla kullanarak üretim faktörlerini biçimlendirme ve çeşitlendirme, ihracat, ithalat ve yerel pazarlarla sektörel büyümeyi sağlama, verimliliği artırma ve yeni iş ve istihdam alanları oluşturma özellikleri girişimciliğin ekonomik gelişmeyi sağlama rolleri arasında sıralanabilir. Değişen ekonomik düzende kadın ve erkeğin çalışan olarak işgücüne katılımı arttığı gibi girişimcilik faaliyetlerinde bulunma oranları da yükselmektedir. Ülke ekonomilerinin bu faaliyetleri desteklemesi ve teşvikler sunması, değişime ve çeşitliliğe duyulan ihtiyaç, gelişen teknoloji ve internet sayesinde bilgiye ulaşımın kolaylaşması ve sosyal ve bireysel faktörler bireylerin girişimcilik faaliyetinde bulunma isteğini artırıcı etkiye sahip olmuştur.

Bireylerin girişimcilik faaliyetlerinde bulunmaları makro düzeyde ekonomiye katkı, istihdam yaratma gibi motivatörlerin yanında, kendi işinin patronu olma, özerklik ve kontrol gibi bireysel avantajlarda sağlamaktadır. Tüm bu olumlu etkiler madalyonun bir yüzünü oluştururken madalyonun diğer yüzünde zorlu iş koşulları, kar elde etme güdüsüne dayanarak alınmış riskler ve işletmenin sürdürülebilirliğinin sağlanması için verilmesi gereken kararlar gibi zorluklar yer almaktadır. Bireylerin işlerine dair tüm bu zorluklar ve problemler karşısında gösterdikleri fiziksel ve psikolojik tepkiler iş stresini oluşturur. Günümüzde artan rekabet, hızla gelişen ve takibi zorlaşan teknoloji, küreselleşme ile hassasiyeti artan ekonomiler ve yaşanan ekonomik krizler iş dünyasına ilişkin zorlukların daha çok algılanmasına ve bireylerin daha yüksek düzeyde iş stresi yaşamalarına neden olmaktadır.

Yaşanan bu ekonomik değişimlere paralel olarak toplumların sosyal yapıları da geçmişe göre büyük farklılıklar göstermektedir. Toplumun en küçük sosyal birimi olan aile, iş yaşamı gibi, bireylerin en fazla zaman ve emek harcadığı bir diğer alandır. Temelde anne ve babadan oluşan aile, çocuk/çocukların da katılmasıyla genişleyerek yeni bir şekil alır. Çocuk sahibi olarak ebeveyn olan

kadın ve erkek sahip oldukları sorumluluklara ebeveynlik rolünü de eklemiş olur. Günümüzde özellikle çocuk yetiştirme anlayışındaki post-modern yaklaşımlar çocukla kurulan bağın önemini göstermekte, çocuğu duygusal ve ekonomik açılardan destekleyip tatmin olmasını sağlamayı gerektirmektedir. Bu durum çocuk yetiştirmede çocuk merkezli bir yaklaşımın oluştuğunu ve hem erkeğin hem de kadının bu sürece dahil olması gerektiğini göstermektedir. Yetişkinlerin kısıtlı zamana ve enerjiye sahip oldukları da düşünülürse, ebeveynliğin bireyler üzerinde stres yaratan önemli bir faktör olduğu görülmektedir. Ebeveynlik stresi denilen bu stres türünde bireyler ebeveynlik rollerini yerine getirmekte kendilerini yetersiz görmekte, yorgun, memnuniyetsiz ve huzursuz hissetmektedirler.

Yapılan birçok araştırma stresi etkileyebilecek faktörler veya stresin bireyler üzerindeki olumsuz etkilerini açıklamaya yöneliktir. Bu doğrultuda sosyal destek her türlü stres türü üzerinde azaltıcı etkiye sahip bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Bireyin kendini sevilen, önemli ve değer verilen bir birey olarak hissetmesi ve kendini sosyal bir ağın mensubu olarak görmesi sosyal desteğin stres üzerindeki azaltıcı etkisini açıklamaktadır. Aynı şekilde kişilik özellikleri, öz-yeterlilik algısı, kontrol odağı, belirsizliğe tolerans veya risk eğilimleri gibi bireysel faktörler de genel stres düzeyleriyle ilişkili faktörlerdir. Stresin etkilediği faktörlere baktığımızda ise fiziksel ve psikolojik sağlık, iyilik hali, depresyon, veya tatmin gibi birçok değişkenin yer aldığı görülmektedir.

Her ne kadar stresi etkileyen ve stresin etkilediği değişkenler hem kadınlar hem de erkekler için geçerli olsa da, etki düzeylerinin cinsiyete göre farklılaşacağı düşünülmektedir. Tüm dünyada erkeklerin kadınlara göre daha çok iş piyasası içinde (gerek çalışan gerekse işveren olarak) yer aldığı bilinen bir gerçektir. Bu durumun başlıca sebebi olarak cinsiyet rollerine ilişkin kalıp yargılar gösterilebilir. İlkel toplumlardan beri var olan ve günümüze kadar bazı değişimler yaşayarak gelen bu yargıların temelinde kadının ev içi işlerde, erkeklerin ise dış dünyada aktif olması yer almaktadır. Bu durum her ne kadar günümüz modern toplumlarında daha önce de sözü geçen ekonomik ve sosyal

gelişmeler sayesinde değişmiş olsa da hala tam anlamıyla özgür ve eşitlikçi değerlere ulaşamamıştır. Kadına toplum tarafından atfedilen birçok rol özellikle doğurganlık özelliği ile bağdaştırılarak bakım ve ev ile ilgili konularda yoğunlaşmaktadır. Bu noktada artık iş hayatında da geçmişe göre daha aktif yer almaya başlayan kadının temel aile rollerine bir de iş rolleri eklendiği için, yoğun sorumluluklar karşısında sıkışıp kalmakta ve aşırı rol yüklemesi, stres ve rol çatışmaları yaşayabilmektedir.

Bu çalışmanın temel amacı ebeveynlik ve iş stresinin girişimci kadın ve erkekler üzerinde incelenmesine dayanmaktadır. Sosyal destek ve cinsiyet rollerine ilişkin kalıp yargıların girişimcilerin ebeveynlik ve iş streslerini etkileyeceği varsayılmaktadır. Aynı zamanda girişimcilerin iş alanlarında hissettikleri iş stresinin iş-aile çatışmalarını, aile alanlarında hissettikleri ebeveynlik stresinin ise aile-iş çatışmasını etkilemesi beklenmektedir. Psikoloji, sosyoloji ve işletme alanından değişkenlerin yer aldığı bu modelle stres değişkeni algısal değişkenlerle açıklanmaya çalışılmış ve stresin etkileyebileceği faktörlerle yapısal tek bir modelde incelenmeye çalışılmıştır. Stresin iş ve ebeveynlik stresi olarak ayrı bir şekilde incelenmesi, stresi etkileyen faktörlerin etki düzeylerinin daha net anlaşılmasını sağlayacaktır. Benzer şekilde iş ve aile rollerine ilişkin çatışmanın da iş-aile ve aile-iş çatışması şeklinde ele alınması stres türlerinin çatışma üzerindeki etkilerini belirlemek açısından önem taşımaktadır.

Çalışmanın örneklemini girişimcilerin oluşturması da çalışmayı diğer araştırmalardan ayıran önemli bir özelliktir. Girişimciliğin esnek çalışma saatleri, iş üzerindeki kontrol ve kendi işinin patronu olma gibi özelliklerinden dolayı iş stresini azaltıcı ve iş ve aile rolleri arasında denge kurmaya yardımcı bir faaliyet olarak görülmesi, araştırmacıları girişimcilerin stres faktörlerini incelemekten uzak tutmuştur. Oysa daha önce de belirtildiği gibi madalyonun diğer tarafında girişimcilik maddi ve manevi risk, rekabet, karar verme sorumluluğu ve kişiye yüklediği görevlerle iş stresini arttırıcı özelliklere de sahiptir. Bir de buna girişimcilerin ebeveyn olmaları ve ebeveynlik stresi de eklenince, konu araştırılması ve tespit edilmesi gereken bir durum haline gelmiştir.

Çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm alan yazını incelemesi, ikinci bölüm alan çalışması ve üçüncü bölüm analiz ve bulgulardan oluşmak genel değerlendirme ve sonuç başlığı altında da elde edilen bulgular değerlendirilmektedir. İlk bölüm olan alan yazını incelemesi bölümünde, ilk olarak stres kavramına ilişkin tanımlamalara yer verilmekte ve stresi açıklamaya ilişkin teorilerle devam edilmektedir. Stresi açıklamaya ilişkin teoriler kısmında modelimizin temel aldığı kaynakların korunması teorisi ayrı bir başlık altında detaylı bir şekilde açıklanmıştır. Sonrasında araştırma modelimizde yer alan iki stres türü olan ebeveynlik stresi ve iş stresi yapılan tanımlamalar, geliştirilen modeller ve yapılan araştırmalar ile kapsamlı bir şekilde açıklanmaktadır. Ebeveynlik ve iş stresinin açıklanmasının ardından strese etki eden faktörler başlığı altında modelimizin iki bağımsız değişkeni olan sosyal destek ve cinsiyet rollerine ilişkin kalıp yargılara yer verilmiştir. Sosyal destek ve cinsiyet rollerine ilişkin kalıp yargılar tanımlar, geliştirilen kuramlar, modeller ve alan yazında yapılan çalışmalarla açıklandıktan sonra modelimizde yer alan ebeveynlik stresi ve iş stresi ile ilişkilerini inceleyen daha önce yapılmış çalışmalarla detaylandırılmıştır. Alan yazını incelemesi bölümünün son ana başlığını ise iş ve aile rollerine ilişkin çatışma kavramı oluşturmaktadır. Benzer şekilde bu başlık altında da kavrama ilişkin tanımlamalar, geliştirilen modeller, daha önce yapılmış çalışmalar ve iş stresi ve ebeveynlik stresi ile ilişkilerini inceleyen çalışmalar yer almaktadır.

Çalışmanın ikinci bölümünde yapılan alan çalışmasının amacı ve önemi belirtilmekte, araştırma modeli, geliştirilen hipotezler, kullanılan ölçekler ve örneklem ile ilgili bilgilere yer verilmektedir. Üçüncü bölümde ise araştırma sırasında yapılan analizler ve elde edilen sonuçlar açıklanmaktadır. Son başlık olan genel değerlendirme ve sonuç kısmında ise elde edilen bulgular daha önce yapılan araştırmalar ve alan yazında yer alan teoriler ışığında değerlendirilmiş, araştırmanın kısıtlarına ve önerilere yer verilmiştir.

1. BÖLÜM

ALAN YAZINI İNCELEMESİ

1.1. STRES KAVRAMI

Günümüzde hızla yaşanan teknolojik, sosyal ve ekonomik gelişmeler ve değişimler insan hayatını kolaylaştırdığı gibi birtakım zorluklar da yaratmaktadır. Gelişmelere uyum gösterme, belirsizlikle baş edebilme ve değişime ayak uydurma gibi çabalar insan hayatının vazgeçilmez bir unsuru olarak stresi karşımıza çıkarmaktadır. Stres kavramı tarih boyunca farklı disiplinler tarafından incelenmiş ve tanımlanmıştır. İlk etaplarda fizik ve mühendislik alanında karşılaşılan tanımlamalar daha sonra tıp, biyoloji, psikoloji ve yönetim alanlarında da yapılmıştır. Fizik bilimci Robert Hooke on yedinci yüzyılda stresi elastiki bir nesne ve ona dışardan uygulanan kuvvet sonucu nesnenin bütünlüğünü korumak adına sergilediği güç olarak tanımlamıştır. On sekizinci yüzyılda başka bir fizikçi olan Thomas Young ise stresi maddenin içinde barındırdığı güç, direnç olarak tanımlamıştır. On dokuzuncu yüzyıla geldiğimizde tıp alanından Thomas Curling ve Albert Billreth ciddi cerrahi müdahaleler geçiren hastaların verdiği tepkileri ve endişelerini belirtmek amacıyla stres kavramına dikkat çekmiştir ve stres bedensel ve psikolojik hastalıkların sebebi olarak düşünülmüştür (Baltaş & Baltaş, 1990). Aynı zamanda tıp ve biyoloji alanında yapılan çalışmalarda stresin böbrek üstü bezlerinden salgılanan hormonlar ile fizyolojik değişimlere neden olduğuna dair araştırmalar yapılmıştır. Fransız fizyolog Claude Bernard ise organizmanın dengesini bozan uyarılar olarak tanımlamıştır.

Psikoloji alanında stres, 1950'lerde kavramın Amerikan psikoloji derneğinin raporlarında yer almasıyla başlamıştır. İnsanın çevresinde olan değişimlere uyum sağlamak amacıyla geliştirdiği yollar ve denediği yöntemler sonucunda uyum gerçekleşmezse yaşadığı kaygı, kızgınlık ve gerginlik olarak bahsedilmektedir. Selye (1950), stresi farklı çevresel stres kaynaklarına karşı

bireyin gösterdiği tepki; Lazarus (1966), birey ve içinde bulunduğu çevrenin karşılıklı etkileşimi sonucu bireyde oluşan tepki; Hause (1974), insanın alıştığı davranış kalıplarının yetersiz kaldığı durumlarda ortaya çıkan tepki; McGrath (1976), çevreden gelen taleplerle organizmanın kaynakları arasındaki dengesizlik; Wahler ve Hann (1984), bireyin çevresini olumsuz, kötü değerlendirmesi sonucu gösterdiği tepki; Sdorow (1998), çevreden gelen fiziksel ve psikolojik taleplere karşı bireylerin göstermiş olduğu fizyolojik tepki; Cüceloğlu (2000), fiziksel ve sosyal çevreden gelen talepler sebebiyle fiziksel ve psikolojik sınırlarını aşarak sarf ettiği çaba; Baltaş ve Baltaş (2012), ise bireyin fiziksel ve psikolojik sınırlarını zorlayan çevresel etkenlere dayalı olumsuz hal alması şeklinde tanımlamışlardır.

Tüm bu tanımlardan yola çıkarak stres; bireyin fiziksel ve psikolojik kaynaklarını zorlayıcı, tehdit edici olarak değerlendirdiği çevresel uyaranlara karşı bütünlüğünü ve kaynaklarını koruma adına gösterdiği çaba, mücadeledir ve etkileşimsel bir süreçtir. Stresin kaynağı psikolojik, fizyolojik veya sosyal kaynaklar olabilir. Bireyin bu kaynakları çevreden gelen taleplerle eşleştirememesi, belirsizlik, değişkenlik hissetmesi ve/veya kaynakların tüketimini bütünlüğü bozan bir olgu olarak değerlendirmesi sonucu ortaya çıkan fizyolojik ve psikolojik tepkilerdir.

Stresin hem psikolojik hem de fiziksel sebeplerle ve sonuçlarla yakından ilgili olması, kavramın psikoloji, sosyoloji, nöroloji, fizyoloji, biyokimya, endokrinoloji gibi birçok ana ve alt disiplinlerce çalışılmasına neden olmuştur. Stresi oluşturan faktörler ve stresin oluşturabileceği sonuçlar literatürde birçok çalışmanın ana konusudur. Stres oluşturabilecek faktörler farklı yazarlarca farklı şekillerde isimlendirilmişlerdir. İçsel (kişisel, psikolojik, bedensel) olabileceği gibi, dışsal (çevresel, sosyal) faktörler ve/veya hem içsel hem de dışsal faktörler bireylerde strese yol açabilmektedir (Öner, 1989; Cüceloğlu, 1994; Pehlivan, 2000). Candangil ve Ceyhan (2006), lise öğrencileri üzerine yaptıkları çalışmada denetim odaklılık ve öz-saygı gibi kişisel faktörlerin öğrencilerin stres düzeyleri üzerinde etkili olduğu sonucuna varmışlardır. Yaman, Bayrakçı ve Yaman

(2002), okul yöneticileri ile yaptıkları çalışmada kişilik özellikleri ile stres düzeyleri arasında anlamlı ilişkiler elde etmişlerdir. Durna (2004), üniversite öğrencilerinden A tipi kişilik özelliklerine sahip olanların daha yüksek, B tipi kişilik özelliği gösterenlerin ise daha düşük stres düzeyine sahip olduklarını ortaya koymuştur.

Deprem, savaş, ölüm, boşanma, işten ayrılma, sağlık problemleri veya ekonomik sorunlar gibi çevresel faktörlerin de strese yol açtığı birçok araştırmada ortaya konmuştur (Hacıoğlu, Aker, Kutlar & Yaman, 2002; Kaya & Alım, 2015). Saldamlı (2000), otel çalışanları üzerine yaptığı çalışmasında işe ilişkin değişkenlerden örgüt yapısı ve ikliminin çalışanlar açısından önemli bir stres kaynağı olduğunu belirtmiştir. Akdemir (2010), işten çıkarılan bireyler ile yaptığı çalışmada işten çıkarılmanın bireyler üzerinde önemli etkileri olan ciddi bir stres faktörü olduğunu ortaya koymaktadır. Otrar, Ekşi, Dilmar ve Şirin 'in (2002), yaptığı araştırmada ise ekonomik problemler ve gelecek kaygısının öğrenciler için stres yaratan faktörler olduğu elde edilmiştir.

Strese yol açan faktörlerle ilgili yapılan çalışmalar yanında stresin yol açtığı sonuçlarda birçok çalışmada araştırılan bir konu olmuştur. Yapılan birçok araştırmada stres ile psikolojik ve fiziksel sağlık arasında negatif bir ilişki olduğu elde edilmiştir (Antanovsky, 1981; Gök, 1995; Tuğrul, 2000; Miller, Cohen & Ritchey, 2002; Braveman, Egerter & Mockenhaupt, 2011). Stresin fiziksel ve psikolojik sorunların yanında yorgunluk, uykusuzluk ve gerginlik gibi çıktıları da mevcuttur. Aynı zamanda stresin bireylerin iş performansını, iş tatminini olumsuz yönde etkilediği ve tükenmişlik hissi yarattığı bilinmektedir (Aksoy & Kutluca, 2005; Cemaloğlu & Şahin, 2007; Özkaya, Yakın & Ekinci, 2008).

Gerek stres kaynakları gerekse stresin doğurabileceği sonuçlar üzerine yapılan çalışmalarda aynı stres kaynağına yönelik bireylerin sahip oldukları stres düzeylerinin ve hissettikleri duyguların farklı olduğuna dair bulgular elde edilmiştir. Bu farklılıkların bireyden bireye değişen algısal süreçlerden dolayı oluştuğu vurgulanmaktadır. Lazarus ve Folkman (1984), aynı durum karşısında

bireylerin yaşadıkları stres düzeylerinin durumu değerlendirme ve yorumlama derecelerine göre değiştiğini belirtmişlerdir. Seiffge - Krenke, Aunola ve Nurmi (2009), yaptıkları çalışmada gençlerin stres yaratan durumları değerlendirmelerinin birbirlerinden farklı olduğunu ve bu algı farklılıklarının stres düzeylerini de farklı derecede etkilediğini elde etmişlerdir. Sökmen 'in (2005), yöneticiler üzerine yaptığı çalışmada kadın ve erkek yöneticilerin stres kaynaklarına bakış açılarının ve algılamalarının farklı olduğu belirtilmiştir. Aynı şekilde Rudolph ve Hammen (1999), Day ve Livingstone (2003), gençler ile yaptıkları çalışmalarında stres algılarının cinsiyete ve yaşa göre değiştiğini elde etmişlerdir.

Stres sonucunda oluşabilecek olumlu veya olumsuz sonuçlar da bireylerin algılamaları ile doğrudan ilişkilidir. Aynı stres kaynağına maruz kalan bireylerden bazıları olumsuz algı nedeniyle sağlık problemleri, tatminsizlik, tükenme gibi negatif çıktılara sahip olurken; bazıları için bu stres kaynağı motive edici ve yapıcı olabilmektedir (MacNair & Elliot, 1992; Şahin, 1998). Keller ve diğerleri (2012), yaptıkları çalışmada yüksek düzeyde strese sahip ve aynı zamanda stresin sağlık problemi yaratacağına dair algısı olan bireylerin sağlık durumlarının, bu algıya sahip olmayan bireylere göre daha kötü olduğunu tespit etmiştir. Şafak 'ın (1996), yaptığı çalışmada kalp rahatsızlığı (miyokard infarktüsü) geçiren hastalar ile sağlıklı bireyler arasında bir karşılaştırma yapılmıştır. Bu karşılaştırmada rahatsızlığı geçiren bireylerin diğerlerine göre daha fazla stresli duruma maruz kalmadığı ancak yaşadıkları olumsuz olaylardan daha çok etkilendikleri ve onları daha olumsuz algıladıkları ortaya çıkmıştır. Tüm bu çalışmalar stresin, kaynaklarının ve çıktılarının bireyin kendisi ve çevresi ile ilgili algılamalarına dayandığını ve etkileşimsel bir süreç sonucu ortaya çıktığını göstermektedir.

Görüldüğü üzere literatürde stres ile ilgili yapılan çalışmalar kavramın ele alınma biçimine göre değişmektedir. Kimi yaklaşımlar stres kaynaklarına odaklanırken, kimi sonuçlarına vurgu yapmış, kimisi ise bunun bir süreç olduğunu ve bu sürecin bireyin algısı ile başladığını öne sürmüştür. Bu

yaklaşımlar tarihsel süreç içerisinde birbirlerini destekleyerek veya eleştirip, değiştirerek stres olgusuna farklı açılardan bakılmasını sağlamış, farklı teorilerin ortaya çıkmasına zemin hazırlamış ve kavramın gelişimine katkıda bulunmuşlardır.

1.2. STRES TEORİLERİ

Stres ve strese ilişkin birçok model ve araştırma mevcuttur. Brantley ve Thomason (1995), araştırmacıların stresi ele aldıkları noktaların farklılığından yola çıkarak stres teorilerini üç ana grup altında toplamıştır. Bunlar uyarana ilişkin teoriler, tepkiye ilişkin teoriler ve etkileşimsel teorilerdir.

1.2.1. Uyarana - Stres Teorileri

Uyarana ilişkin stres modellerinde odak noktası stresi yaratan kaynaklar ve uyarıcılardır. Bireylerin yaşamlarında karşı karşıya kaldıkları önemli olaylar (felaket, doğal afet, boşanma, bir yakının ölümü, evlenme, iş değişikliği, çevre değişikliği v.b.) incelenmiş ve stres yaratıcı etkileri olanlar saptanmaya çalışılmıştır. Holmes ve Rahe (1967), yaptıkları çalışmada bireylerin yaşadığı bazı olayların hayatlarında büyük değişimlere yol açtığını, ve bu değişimlerin, olayların akabinde ortaya çıkan hastalıklarla ilişkili olduğunu elde etmişlerdir. Geliştirdikleri sosyal olaylara yeniden uyumu değerlendirme ölçeği (social readjustment ratings scale) ile son 12 ay içerisinde bireylerin başına gelebilecek olayları miktar ve tür olarak tarayarak, her bir olay için standart bir ağırlık tespit etmişlerdir. Bahsi geçen olayların herkes tarafından stres kaynağı olarak değerlendirileceği ve benzer etkileri yaratacağı varsayılmıştır. Farklılıkların olayların yaşanma sıklığı veya miktarı ile türünden dolayı değişebileceği varsayılmıştır. İlerleyen yıllardaki çalışmalarda bu varsayım, stres kaynağını algılama aşamasında ve aynı stres kaynağının kişi üzerinde yaratacağı etkide bireysel algı farklılıklarını göz ardı etmesinden dolayı eleştirilmiştir (Cansız, 2007).

1.2.2. Stres - Tepki Teorileri

Stres ve strese karşı bireylerin gösterdiği tepkiler stres-tepki teorilerinin odaklandığı nokta olmuştur. Stres insanlarda birtakım fizyolojik değişimlere sebep olduğu için araştırmacılar stres hisseden bireylerin vücutlarındaki tepkisel değişimleri incelemiş ve modeller geliştirmişlerdir. Walter Cannon (1929), ve Hans Selye (1956), yaptıkları çalışmalarla stres - tepki teorilerinin öncülleri olmuştur. İlerleyen yıllarda McEwen ve Stellar (1993) da çalışmalarıyla bu alana katkıda bulunmuştur. Harvard Üniversitesinde fizyolog olan Cannon'a göre insan vücudunun dengesini korumak için geliştirdiği içsel bir mekanizma mevcuttur. Çevre ise talep ve zorluklarla bu mekanizmayı zorlar. Çeşitli fizyolojik tepkiler ile vücut karşılaştığı her bir yeni olaya, zorlamaya uyum sağlamaya ve dengesini korumaya çalışır. Cannon bu dengeyi dinamik öz-düzenleme anlamına gelen "homestaz" (homeostasis) terimi ile açıklamıştır. Dışarıdan gelen tehdit veya zorluğa karşı vücutta kan akışı artar, kalp atışı sıklaşır ve solunum hızlanır. Bu durumda vücut dinamik öz düzenleme mekanizmasını devreye sokarak sempatik sinir sistemi aktivitesini düşürmeye veya parasempatik sinir sistemi aktivitesini hızlandırmaya çalışır. Tüm bu fizyolojik değişimler algılanan stresle "savaşmak" veya ondan "kaçmak" için vücudun ortaya koyduğu tepkilerdir. Savaşmak veya kaçmak terimleri yerine "akut stres tepkisi" de denilmektedir ve strese maruz kalındığı anda hızla başlayan ve kısa süren tepki anlamı taşımaktadır. Sonuç olarak Cannon'a göre bireyin uzun süre sıklıkla strese maruz kalması ve vücudun dengesini koruyabilmek için gösterdiği bu akut tepkiler uzun vadede kronikleşebilir, doku hasarlarına ve daha ciddi sağlık problemlerine yol açabilir.

Cannon'un çalışmalarına paralel araştırmalar yapan Selye (1956), de stresi dışarıdan gelen uyaranlara karşı vücudun gösterdiği fizyolojik tepkiler açısından değerlendirmiştir. Selye'ye göre strese gösterilen tepki üç aşamalı bir uyum sürecidir ve bu tepkiler tüm organizmalar tarafından gösterilebilen ortak bir dizi fizyolojik tepkiden oluşmaktadır ve bu nedenle de "Genel Uyum Sendromu"

olarak isimlendirmiştir. İlk aşama alarm aşamasıdır ve vücudun strese maruz kaldığı ve homostatik dengenin bozulduğu ilk aşamayı ifade eder. Cannon'un belirttiği "savaş" veya "kaç" tepkilerini içerir. İkinci aşama direnç aşamasıdır ve vücut karşılaştığı tehdide veya zorluğa göğüs germeye, direnç göstermeye çalışmaktadır. Bunu yaparken vücut tam kapasite çalışır ve tüm tepkiler buna odaklanmıştır. Bu durum çok fazla enerji tüketimine sebep olur ve sonsuza kadar süremez. Enerjinin tükendiği anda vücut üçüncü aşama olan tükenme aşamasına geçer. Bu aşamada tehdidin üstesinden gelmeyi başaramadığı ve enerjisi tükendiği için doku hasarları ve hatta ölümleri gerçekleşebilir. Selye'ye göre alarm ve direnç aşamaları Cannon'un belirttiği akut stres tepkilerine eşdeğerken, tükenme aşaması kronik stres tepkilerine denktir. İlerleyen yıllarda Selye stresi tek düze bir olgu olarak ele aldığı, her olayın "savaş ya da kaç" gibi tepkilerle sonlanamayacağı, diğer bir deyişle durumsal, bilişsel ve algısal değişkenleri ele almamasından dolayı eleştirilmiştir (akt. Rice, 2012). İlk etapta (1976), bu değişkenleri ele almamasının sebebini kendi alanı (fizyoloji) ile ilgili olmamaları şeklinde açıklayan Selye, sonraki çalışmalarında streste bireyden bireye değişebilecek algı ve değerlendirme kavramlarına da işaret etmiştir (1985) (akt. Rice, 2012).

Tepkiye dayalı stres teorilerinin önemli bir diğer temsilcisi de Bruce McEwen'dir. McEwen, Cannon ve Selye'nin modellerinde gördüğümüz stres karşısında vücudun denge durumunu koruma eğilimi olan homostaz kavramına farklı bir açıdan bakmış ve her zaman vücudun normal kabul edilen şartlarını korumadığını, tam tersi bazı durumlarda fizyolojik durumunu değiştirerek çevreye uyum gösterdiğini savunmuştur. Bu durumu allostaz (allostasis) terimi ile açıklamıştır. Örneğin; kalp atış hızı uyku döneminde en düşük, uyanıkken orta, spor yaparken en üst seviyeye yükselebilir. Bu değişen çevre şartlarına beynin gösterdiği bir uyum tepkisidir. McEwen 'a göre stres etkisiyle başlayan bu sürecin uzaması, allostatik aşırı yüklenmeye sebep olur, ve kronikleşirse ciddi hastalıklarla sonuçlanabilir.

Stres ve tepki ilişkisini inceleyen teoriler, akut stres tepkisi ve kronik stres arasında gerçekleşen fizyolojik değişimleri detaylıca açıklıyor olsa da, stres yaratan uyaranları ve algılamadan oluşabilecek farklılıkları göz ardı etmiştir.

1.2.3. Etkileşimsel Stres Teorileri

Etkileşimsel stres teorisi stresi birey ve çevre arasında geçen etkileşimsel bir süreç olarak değerlendirmektedir. Lazarus ve Folkman (1984), stresi sadece uyaran ya da tepki boyutlarıyla incelemenin yanlış olacağını belirtmiş ve bireyin bilişsel değerlendirmesine vurgu yapmıştır. Stres bireyin çevreden gelen bir talep algılaması ve bu talebin kişinin sahip olduğu kaynakları tehdit ettiğini değerlendirmesi sonucu oluşur (Holroyd & Lazarus, 1982). Kurama göre; etkileşim kişi ve çevreyi birbirine bağlamaktadır ve stres sürecinin merkezinde yer almaktadır.

Uyarıcının taşıdığı anlam her bireyde aynı olmaz ve stres sürecinde önemli olan bir uyarıcının (çevreden gelen talebin) o birey açısından değerlendirilmesidir. Lazarus (1999, 2001), bu değerlendirme sürecini birincil ve ikincil aşama olarak iki bölüme ayırmıştır. Birincil aşama bireyin sıkıntılı, zorlayıcı veya tehlikeli bir durum algılaması ile ilgilidir. Bu aşamada kişi bireysel anlamlandırmaları doğrultusunda durumu olumsuz ve önemli algılıyor mu sorusuna yanıt verilir. Lazarus (1999), birincil aşamada üç çeşit değerlendirmeden bahsetmiştir. Bunlar; zarar/kayıp, tehdit ve pozitif mücadele değerlendirmeleridir. Zarar/kayıp değerlendirmesini yapan birey, halihazırda bir zarar görmüş veya kayıp yaşamıştır. Bu zarar/kayıp fiziksel (hastalık, kaza gibi) veya psikolojik (özgüven kırılması, motivasyonun düşmesi gibi) şekillerde olabilir. Tehdit değerlendirmesi yapan birey ise şuan için bir zarar/kayıp görmese de ilerleyen zamanlarda olabilecek bir tehlike algılamaktadır. Bu potansiyel zarar/kayıpta fiziksel ve/veya psikolojik olabilir. Birincil aşamadaki bir diğer değerlendirme şekli pozitif mücadeledir. Pozitif mücadele değerlendirmesinde bulunan birey, çevreden algıladığı taleple ilgili başa çıkabileceğine, üstesinden gelebileceğine ve hatta sonucunda kazanç elde edebileceğine dair değerlendirmeler yapar. Fakat

bunun için mücadele etmesi, kaynaklarını kullanması gerektiğini de bilmektedir (Lazarus, 2001).

Etkileşimsel stres teorisine göre, ikincil değerlendirme aşamasında, kişi kaynaklarını değerlendirerek talep olarak algıladığı şeyle başa çıkıp çıkamayacağını değerlendirir. Eğer başa çıkamayacağı yönünde bir sonuca varırsa, stres düzeyi çok yüksek olacaktır. Ancak eğer kaynaklarının yeterli olacağını ve problem olarak algıladığı durumun üstesinden gelebileceğini düşünüyorsa stres düzeyi daha düşük olacak ve baş etme stratejilerini uygulamaya koyabilecektir. Folkman ve Lazarus (1980), bireyin ikinci aşamada yapacağı değerlendirmenin problem odaklı ve duygu odaklı olmak üzere iki çeşit olabileceğini belirtmişlerdir. Problem odaklı değerlendirmede birey çevreden algıladığı talebi, zorluğu kontrol etmeye çalışırken, duygu odaklı değerlendirmede bu talep karşısında duygularını kontrol etmeye çalışır. İlerleyen yıllarda başa çıkma yöntemlerinin çok çeşitli olabileceği tespit edilmiş ve bu yöntemleri gruplama konusunda net bir ortak görüşe varılamamıştır (Dewe, O'Driscoll & Cooper, 2012).

Birincil ve ikincil değerlendirme aşamaları sadece içerik olarak birbirlerinden farklılaşmaktadır. İsimlendirilmeleri gereği biri diğerinden önce olur veya biri diğerinden daha önemlidir demek yanlış olacaktır. Her iki değerlendirme aşaması da stres sürecinde var olan ve bireyin çevreyle etkileşimi sonucu oluşan aşamalardır. Etkileşimsel stres teorisi stres alan yazınına büyük katkılarda bulunmuş ve kendisinden sonra yapılan araştırmalara ve ortaya atılan teorilere zemin hazırlamıştır. Daha sonra geliştirilen hiçbir teori etkileşimsel stres teorisinin öne sürdüğü algılama ve değerlendirme kavramlarına zıt düşmemiş, sadece stres sürecini farklı noktalarda yoğunlaşarak ele almıştır. İlerleyen bölümlerde açıklanacak olan ve araştırmamızın da temelini oluşturan kaynağa dayalı ve talebe dayalı stres modelleri de bu sürecin etkileşimsel ve değerlendirmeye, algıya dayalı bir süreç olduğunu varsayarak hareket etmektedirler.

1.3. KAYNAKLARIN KORUNMASI TEORİSİ

Araştırmamızın temelini oluşturan teorilerden biri olan ve Hobfoll (1989) tarafından geliştirilen kaynakların korunması teorisi (conservation of resource theory - COR) strese dair yaklaşımların birçoğunu kapsayan bir teoridir (Grandey & Cropanzano, 1999). Teoriye göre, stres çevreden gelen ve kaynak kaybına sebep olabilecek, sebep olmuş veya kaynak kazanımını engelleyen etkenlere karşı gösterilen bir tepkidir. Teoride dikkat çeken noktalar, bireyin kaynakları nasıl algıladığına, ne düzeyde değer verdiği ve çevreden gelen talebi bir tehdit, kayıp veya eksik kazanım olarak algılayıp algılamadığına yönelik değerlendirmelere vurgu yapmasıdır.

Bireylerin sahip olabilecekleri kaynaklar; maddi kaynaklar, koşullar (durumsal kaynaklar), kişilik özellikleri ve enerji olarak gruplandırılmıştır. Maddi kaynaklar; barınma sağlayan bir ev veya ulaşımı kolaylaştıracak araba gibi fiziksel kaynaklardır. Koşullar veya durumsal kaynaklarda denilen bu kaynaklar yaş, sağlık durumu, evlilik, boşanma, kıdem gibi kişinin değer verdiği her türlü koşulu ifade etmektedir. Kişisel özellikler; özgüven, öz-yeterlilik, sosyallik, mesleki beceriler, liderlik özellikleri gibi bireyin strese dayanıklılığını etkileyebilecek özellikler, algılar ve tutumlardır. Son olarak enerji ise; para, zaman ve bilgi gibi kaynakları içerir. Kaynakların korunması teorisi bireyin kendisi için değerli olarak algıladığı kaynaklara yönelik herhangi bir tehdit algılaması durumunda, kaynakların gerçekten kaybedilmesi durumunda veya kaynakların tükenmesine rağmen yerine yeterli kaynak elde edilememesi durumlarında bireylerin stres yaşayacaklarını savunmaktadır (Yürür, 2011). Modelimizde bireylerin stres düzeylerini belirleyici değişkenler olarak sosyal destek ve cinsiyete dayalı kalıp yargılar yer almaktadır. Kaynakların korunması teorisine göre kişisel kaynaklar içerisinde yer alan bu değişkenlere ilişkin detaylı bilgilere 'strese etki eden faktörler' bölümünde yer verilecektir.

Teorinin en önemli noktalarından biri kaynak kayıplarının kaynak kazanımlarından daha büyük sonuçlar doğurduğunu belirtmesidir. Kaynak

kazanımı herhangi bir kaynak kaybı olduğu durumda, bu kaybın yarattığı olumsuz etkiyi azaltması bakımından önem taşırken, kaynak kaybı bireylerde daha hızlı ve geniş bir etki doğurmaktadır. Wells, Hobfoll ve Lavin (1997, 1999) hamile kadınlar üzerine yaptıkları araştırmada kaynak kaybının doğrudan depresyon ile ilişkili olduğunu ve psikolojik sağlığı negatif yönde etkilediğini elde etmişlerdir. Kaynak kazanımı ise özellikle kaynak kaybı yaşamış bireylerde daha etkili bulunurken, bireylerin stres düzeyleri üzerinde doğrudan bir etkiye sahip değildir (akt. Hobfoll, 2001).

Bireysel farklılıklar ve algılar kaynak kayıplarında önemli bir yere sahiptir. Buna göre kişisel farklılıklar stresin algılanma düzeyini ve şiddetini azaltabilecek veya arttırabilecektir. Örneğin yüksek öz güvene veya öz yeterliliğe sahip bireyler kayıplarından daha az etkilenirken, diğerleri daha çok etkilenip daha yüksek seviyede stres hissedebilirler (Grandey & Cropanzano, 1999; Di Clemente, Crosby, Kegler, 2009). Aynı zamanda kişilerin kaynaklara attıkları değer ve önem de birbirlerinden farklılaşabilmektedir. Bireyler değer verdikleri kaynakları korumak, elde etmek veya arttırmak için çabalarlar, eğer bu çabaları çevreden gelen zorlamalar karşısında yetersiz kalırsa stres hissederler. Dolayısıyla stres süreci bireysel algılara dayalı birçok düzenleyici değişken tarafından etkilenebilmektedir. Kaynakların korunması teorisi bireysel farklılıklar yanında daha makro bir değişken olan kültürün de algılamaları etkileyen bir değişken olduğunu belirtmiştir. Aile, arkadaş, okul, medya gibi faktörleri barındıran sosyal yapı içerisinde gelişen bireyin algı süreçleri bu yapıdan bağımsız değildir ve değerlendirmelerinde büyük bir paya sahiptir (Di Clemente, Crosby, Kegler, 2009). Kaynakların değer sıralamasında da bireyler içinde buldukları kültürden etkilenirler. Kültürel değerlerin algı sürecindeki etkisini dikkate alması kaynakların korunması teorisini diğer stres teorilerinden ayıran önemli bir unsurdur (Hobfoll, 2001).

Kaynakların korunması teorisinin öne sürdüğü bir diğer önemli unsur bireylerin algılarının yanında sahip olunan kaynak rezervlerinin de stres sürecinde önemli olduğudur. Lazarus ve Folkman (1984), tarafından geliştirilen ve bir önceki

bölümde detaylıca anlatılan etkileşimsel stres modelinde algı birincil öneme sahipken, kaynakların korunması modelinde kaynakların zenginliği de bireylerin stresli durumları algılamalarında büyük önem taşımaktadır. Hobfoll (2001) özellikle kişisel kaynakların zenginliğinin stresli bir durumu algılama aşamasında ve algılandıktan sonra stresle başa çıkmada direnci arttıracığını belirtmiştir. Bu sebeple bireyler herhangi bir kaynak kaybı olmadığı durumlarda da gelecekte olabilecek kayıplara hazırlık amacıyla kaynak yatırımı yapmalı ve rezervlerini zenginleştirmelidir. Yapılan birçok araştırma sosyal destek, öz yeterlilik, özgüven gibi kişisel kaynakları stresin algılanma ve algılandıktan sonra başa çıkma aşamalarında rol üstlenen anahtar kaynaklar olarak göstermiştir (Bandura, 1997; Hobfoll, Hall, Horsey & Lamoureux, 2011).

Hobfoll (1989), insan yaşamında kritik ve değişimlere sebep olan olayları da dikkate almış ve stres faktörleri olarak değerlendirmiştir. Deprem, sel gibi doğal afetler, savaş, terör olayları veya çeşitli sağlık problemleri kaynak kaybına yol açan değişkenler olarak birçok çalışmada araştırılmış ve psikolojik sağlığı olumsuz yönde etkiledikleri elde edilmiştir (Smith & Freedy, 2000; Alkar, 2006; Hobfoll, Tracy & Galea, 2006). Teoriye göre kritik olayların veya değişimlerin kendi başlarına strese yol açmadığı, ancak bu değişimlerin birey tarafından değer verilen kaynakların kaybına yol açması durumunda stres yaratacağı belirtilmiştir. Rabkin ve Streuning (1976), yaptıkları çalışmada kaynak kayıplarının, bireylerin yaşadığı negatif olaylara göre daha yüksek düzeyde strese yol açtığını elde etmişlerdir.

Sonuç olarak, kaynakların korunması teorisi tıpkı etkileşimsel stres teorisinde olduğu gibi stresi birey ve çevre arasında geçen, algılara dayalı etkileşimsel bir süreç olarak ele almış, ancak stres sürecini daha kapsamlı değerlendirmiş ve kaynak odaklı çıkarımlarda bulunmuştur. Araştırmamızın kuramsal çerçevesinde bu teoriden yararlanmamızın sebepleri arasında stres sürecinde maddi, durumsal, kişisel ve enerji ana başlıkları altında birçok farklı kaynağı ele alması ve böylece farklı değişkenlerin etkilerini görebilmeye zemin hazırlaması, modelimizdeki değişkenlerden biri olan sosyal desteği stresin algılanması

sürecinde ve stresle başa çıkma yöntemlerinde anahtar kaynak olarak değerlendirmesi ve bireysel farklılıklara dikkat çekmesi sayılabilir. Çalışmanın bir sonraki bölümlerinde araştırmamızda kullanılan stres türlerinden ebeveynlik stresi ve iş stresine dair açıklamalar yapılacak ve bu kavramlarla ilgili yapılmış çalışmalara değinilecektir.

1.4. EBEVEYNLİK STRESİ

Toplumun temel ve en küçük kurumu olan aile; anne, baba ve çocuktan oluşan bir sistemdir. İlk etapta kadın ve erkek ile kurulan aile, çocuğun da katılımıyla büyümeye başlar ve bireylerin yaşamına yeni birçok sorumluluk, roller ve değişiklikler getirir. Çocuk sahibi olma kararı, bireylerin hayatlarında alacakları en ciddi ve sürekliliği olan kararlardan biridir (Belsky & Kelly, 1994). Günlük yaşamda birçok zorlukla mücadele eden bireyler çocuk sahibi olduktan sonra anne ve baba olma rolü ve sorumluluğunu da taşımaya başlar. Günümüzde hem anne hem de babanın çalışması (çift kariyerli aileler), yoğun ve rekabetçi iş hayatı, kentleşme ile büyüyen şehirlerdeki karmaşa ve zorluklar, ekonomik sıkıntılar ve çocuk yetiştirme anlayışındaki post-modern özellikler ailelerin çok daha fazla strese maruz kalmasına sebep olmaktadır (Deater-Deckard & Scarr, 1996). Bu nedenle gerek psikoloji, gerekse sosyoloji literatüründe anne ve babaların çocuk yetiştirmeye ilişkin stres düzeyleri, diğer bir deyişle ebeveynlik stresi kavramı geniş yer tutmaktadır.

Ebeveynlik stresine ilişkin farklı yazarlar farklı tanımlamalar yapmıştır. Özmen ve Özmen (2012), ebeveynlerin çocuk yetiştirme rolüne uyum sağlarken verdiği fizyolojik ve psikolojik tepkiler, Leigh ve Milgrom (2008), ebeveynlik rolünü yerine getirirken bireylerin yaşadığı zorluklar, Anthony v.d. (2005), bireylerin ebeveynlik talepleri karşısında yaşadığı stres, Deater-Deckard (1998), ebeveynin anne-babalıkla ilgili olarak kendileri ve çocukları hakkında hissettikleri olumsuz duygular, Abidin (1992), Quittner, Glueckauf ve Jackson (1990), ebeveynlerin anne babalık rolüne ilişkin olumsuz algıları ve günlük

ebeveynlik görevlerini yerine getirmede yaşadıkları zorluklar sonucu oluşan stres olarak tanımlamışlardır. Stres teorilerinden kaynakların korunması teorisinin stresi açıklama yöntemine göre ebeveynlik stresinin en uygun tanımı Cooper, McLanahan, Meadows ve Brooks-Gunn (2009), tarafından yapılmıştır. Bu tanıma göre ebeveynlik stresi; “ebeveynlerin, karşılaştıkları ebeveynlik taleplerinin bu talepleri yerine getirebilmek adına kullanacakları kişisel ve sosyal kaynakları aştığını algılaması ve/veya hissetmesidir.” Tüm bu tanımlardan yola çıkarak ve daha önce bahsedilen kaynakların korunması stres teorisine paralel olarak ebeveynlik stresini, bireylerin sahip oldukları kaynakları, anne ve baba rollerinden doğan talepleri karşılamada yetersiz algılaması sonucu ortaya çıkan stres olarak tanımlayabiliriz.

1.4.1. Ebeveynlik stresi modelleri

Ebeveynlik stresine yol açan değişkenler ve sonuçlarına ilişkin farklı modeller mevcuttur. Araştırmalarda en sık kullanılan ve ebeveynlik stresine ilişkin ölçeğin de (parenting stress index) geliştiricisi olan Abidin'in (1986) öne sürdüğü modele göre ebeveynlik stresi ebeveynlerle ilgili, çocukla ilgili ve/veya çevresel faktörlerden kaynaklanabilir. Ebeveynlerle ilgili faktörler arasında depresyon, anksiyete, strese tolerans, psikolojik iyi hal ve psikolojik sağlık, kişilik özellikleri, yaş ve eğitim durumları gibi faktörler sayılabilmektedir. Ebeveynlerin anne-baba rollerini yerine getirebilme konusunda psikolojik ve bilişsel olarak kendilerini hazır hissetmeleri yani öz-yeterliliğe sahip olup olmamaları da ebeveynlik stresini etkileyen önemli bir faktördür (Forgays & Forgays, 1993).

Ebeveynlik stresini belirlemede araştırmaların çoğunluğu çocukla ilgili değişkenler üzerinedir. Özellikle çocuğun doğuştan veya sonradan sahip olduğu sağlık problemleri (otizm, zihinsel yetersizlik, fiziksel engellilik gibi) ve ebeveynlik stresi ilişkisi birçok araştırmada incelenmiştir. Ayrıca çocuğun uyku problemi, çocuğun yaşı, okul problemleri, tıbbi ya da psikolojik yardıma ihtiyaç duyup duymaması gibi diğer faktörler de ebeveynlerin stresini etkileyen

değişkenlerdir (Ostberg & Hagekull, 2000; Anthony et al., 2005; Harrison & Sofronoff, 2002; Deater-Deckard, Pinkerton & Scarr, 1996). Ebeveynlerin evlilik kaliteleri, sosyal destek algıları, ailenin büyüklüğü, iş yaşamları, gelir düzeyleri , sosyoekonomik konumları ve kültür değişkenleri de ebeveynlik stresini etkileyen çevresel faktörler arasında sayılabilir (Theule, 2010). Aynı zamanda ebeveynlerin partnerlerinden veya çevrelerinden algıladıkları desteğin düşük olması da ebeveynlik rolünü yerine getirmede kendilerini yetersiz hissetmelerine ve daha çok stres yaşamalarına neden olacaktır (Leigh ve Milgrom, 2008).

Ebeveynlik stresinin sonuçlarına bakıldığında ise hem ebeveyne hem de çocuğa dair çıktıları olduğu görülmektedir. Deater-Deckard (1998) ebeveynlik stresinin ebeveynlik rolünü ve çocukların davranışlarını etkileyen önemli bir kavram olduğunu vurgulamıştır. Buna göre, ebeveynlik stresi yüksek olan anne ve babalar ebeveynlik rolünü yerine getirmede isteksiz olabilmekte ve bu role uyumda zorlanabilmektedir. Stres düzeyi yüksek anne ve baba, çocuğun gerçekleştiremeyeceği beklentiler içine girmesi, çocuğa doğru yolu gösterme konusunda yetersiz kalması ve yetersiz sevgi, ilgi gösterip tutarsız disiplin kuralları koyması gibi ebeveynlik rolünün kalitesini düşürecek faaliyetlerde bulunabilir. Ayrıca ebeveynlerin strese bağlı olarak psikolojik sağlıklarının bozulması, anksiyete, ve depresyon gibi problemler yaşamaları da söz konusudur. Ebeveynlik davranışlarındaki bu olumsuzluklar çocuk üzerinde de duygusal ve bilişsel zararlar yaratmaktadır. Ebeveynlerinden empati, yol göstericilik ve destek algılayamayan, yeterli sevgi, ilgi ve kontrolü göremeyen çocuklarda gelişimsel problemler (mutsuzluk, huzursuzluk, saldırganlık ve uyum problemleri) yaşanmakta ve bu problemler bireyin ilerleyen yaşlarında da hayatını etkileyebilmektedir (Deater-Deckard, 1998; McBride, Schoppe & Rane, 2002).

1.4.2. Ebeveynlik stresi ile ilgili yapılmış çalışmalar

Ebeveynlik stresi alan yazını incelendiğinde, çalışmaların hem stresi etkileyen hem de stresin etkilediği faktörler ile yapıldığı görülmektedir. Bu çalışma kapsamında incelenen araştırmaların bir kısmının özet bilgileri Tablo 1.1'de sunulmuştur. Özellikle yapılan araştırmaların daha çok fiziksel ve zihinsel yetersizlikleri veya gelişimsel problemleri olan çocuk sahibi aileler ile yürütüldüğü görülmektedir. Çalışmaların bulgularına göre ebeveynlik stresi ile ebeveynin psikolojik ve fiziksel sağlığı, evlilik tatmini, ve çocukların davranışsal problemleri birbirleri üzerinde karşılıklı, çift yönlü etkiye sahiptir. Çocukların yetersizlikleri ve sosyal destek ebeveynlik stresi üzerinde etkiye sahip değişkenlerken, ebeveynlik stresinin ebeveynlik davranışları ve şiddet uygulama üzerinde etkili olduğu bulunmuştur.

Tablo 1.1. Ebeveynlik stresi ile ilgili yapılmış çalışmalara dair özet bilgiler*

İlişkili değişken	Yazarlar	Yayın yılı	Araştırma yöntemi	Araştırma Örneklemi	Bulgular
Ebeveynlik davranışları	Putnick et al.	2008	Nicel	120 anne, 106 baba, 120 çocuk	Ebeveynlik stresi negatif yönde etkili
	Crnic, Gaze & Hoffman	2005	Nicel	125 çocuk ve anneleri	Ebeveynlik stresi negatif yönde etkili
	Rodgers	1998	Nicel	85 anne	Olumsuz ebeveynlik davranışları üzerinde ebeveynlik stresi pozitif yönde etkili
	Dyson	1997	Nicel	Gelişimsel problemi olan çocuğa sahip 30, normal gelişen çocuğa sahip 32 ebeveyn	Ebeveynlik stresi negatif yönde etkili
Ebeveynin demografik özellikleri	Cain & Combs-Orme	2005	Nicel	96 Afrika kökenli Amerikalı anne	Gelir düzeyi düşüklüğü ile ebeveynlik stresi pozitif yönlü ilişkili
	Ostberg & Hagekull	2000	Nicel	1081 anne	Ebeveynin yaşı ve çocuk sayısı ile ebeveynlik stresi pozitif yönlü ilişkili
	Deater-Deckard & Scarr	1996	Nicel	583 anne 561 baba	Ebeveyn yaşı ile ebeveynlik stresi arasında anlamlı ilişki yok
	Richardson, Barbour & Bubenzer	1995	Nicel	46 anne	Genç anne ve babalarda daha yüksek ebeveynlik stresi

Evlilik tatmini	Lu	2006	Nicel	364 ebeveyn	Ebeveynlik stresi negatif yönde etkili
	Benzies, Harrison & Magill-Evans	2004	Nicel	62 anne, 56 baba	Ebeveynlik stresi üzerinde negatif etki
	Quittner et al.	1998	Nicel	66 ebeveyn	Ebeveynlik stresi negatif yönde etkili
	Lavee, Sharlin & Katz	1996	Nicel	287 ebeveyn	Ebeveynlik stresi negatif yönde etkili
Çocukların fiziksel ve/veya zihinsel yetersizlikleri, gelişimsel problemleri	Taşçı	2014	Nicel	73 fiziksel yetersizliği olan çocuk ve ebeveynleri	Ebeveynlik stresi üzerinde pozitif etki
	Estes et al.	2009	Nicel	Otizmlı çocuğa sahip 51, gelişimsel problemleri olan çocuğa sahip 22 anne ve çocukları	Ebeveynlik stresi üzerinde pozitif etki
	Davis & Carter	2008	Nicel	54 anne ve 54 baba	Ebeveynlik stresi üzerinde pozitif etki
	Baker et al.	2003	Nicel	205 ebeveyn	Ebeveynlik stresi üzerinde pozitif etki
	Floyd & Gallagher	1997	Nicel	Fiziksel ve psikolojik sağlık problemleri olan çocuğa sahip 231 ebeveyn	Ebeveynlik stresi üzerinde pozitif etki
	Dyson	1991	Nicel	55 sağlıklı çocuk, 55 gelişimsel yetersizlikleri olan çocuk sahibi ebeveynler	Ebeveynlik stresi üzerinde pozitif etki
	Wallander	1990	Nicel	Fiziksel yetersizliği olan çocuğa sahip 131 anne	Ebeveynlik stresi ile anlamlı ilişki yok

**Ebeveynin
psikolojik ve
fiziksel sağlığı**

Huang, Costeines, Kaufman & Ayala	2013	Nicel	180 anne	Ebeveynlik stresi negatif yönde etkili
Hastings	2003	Nicel	Otistik çocuğa sahip 18 ebeveyn	Annenin ebeveynlik stresi, diğer aile üyelerinin (özellikle babanın) psikolojik sağlığı ile negatif yönde ilişkili
Kwok & Wong	2000	Nicel	526 ebeveyn	Ebeveynlik stresi negatif yönde etkili
Webster-Stratton & Hammond	1988	Nicel	46 depresyon teşhisi konmuş, 49 sağlıklı anne	Kötü psikolojik sağlık, ebeveynlik stresi üzerinde pozitif etkili
Mash & Johnston	1983	Nicel	Hiperaktivite problemi olan çocuğa sahip 40, normal çocuğa sahip 51 ebeveyn	Kötü psikolojik sağlık, ebeveynlik stresi üzerinde pozitif etkili

**Çocukların
davranışsal
problemleri**

Huth-Bocks & Hughes	2008	Nicel	190 şiddet gören anne ve çocukları	Ebeveynlik stresi pozitif yönde etkili
Willford, Calkins & Keane	2007	Nicel	447 çocuk ve annesi	Ebeveynlik stresi üzerinde pozitif etki
Anthony et al.	2005	Nicel	2-5 yaşları arasında 307 çocuk ve ebeveynleri	Ebeveynlik stresi negatif yönde etkili
Baker et al.	2003	Nicel	205 ebeveyn	Ebeveynlik stresi davranışsal problemler ile, davranışsal problemler de ebeveynlik stresi üzerinde pozitif etkili
Judge	2003	Nicel	109 ebeveyn	Ebeveynlik stresi üzerinde pozitif etki
Baker, Blacher, Crnic & Edelbrock	2002	Nicel	225 ebeveyn	Ebeveynlik stresi üzerinde pozitif etki

Sosyal destek**	Gül, Olgunsoylu, Ünal	2015	Nicel	832 ebeveyn	Ebeveynlik stresi üzerinde negatif yönde etkili
	Smith, Oliver, Innocenti	2001	Nicel	Engelli çocukları olan 880 ebeveyn	Ebeveynlik stresi üzerinde negatif yönde etkili
Ebeveynlerin kişilik özellikleri	Streisand et al.	2005	Nicel	Tip 1 diyabet hastası çocuğu olan anneler	Algılanan öz-yeterlik ile ebeveynlik stresi negatif yönde ilişkili
	Raikes & Thompson	2005	Nicel	65 anne	Algılanan öz-yeterlik ile ebeveynlik stresi negatif yönde ilişkili
	Hassal, Rose & McDonald	2005	Nicel	Zihinsel gelişim yetersizliği olan çocuğa sahip 46anne	Algılanan kontrol ile ebeveynlik stresi negatif yönde ilişkili
	Mulsow, Caldera, Pursley, Reifman & Huston	2002	Nicel	134 yeni doğum yapmış anne	Pozitif kişilik ile ebeveynlik stresi negatif yönde ilişkili
	Forgays, Ottoway, Guarino & D'Alessio	2001	Nicel	174 anne	A tipi kişilik ile ebeveynlik stresi pozitif yönde ilişkili
	Wiggs & Stores	2001	Nicel	Zihinsel gelişim yetersizliği olan çocuğa sahip 15 ebeveyn	Algılanan kontrol ile ebeveynlik stresi negatif yönde ilişkili
	Bendell, Stone, Field & Goldstein	1989	Nicel	66 düşük gelirli anne	Algılanan öz-yeterlik ile ebeveynlik stresi negatif yönde ilişkili
Çocuğa şiddet uygulama	Crouch & Behl	2001	Nicel	41 ebeveyn	Ebeveynlik stresi pozitif yönde etkili
	Rodriguez & Green	1997	Nicel	39 ebeveyn	Ebeveynlik stresi pozitif yönde etkili
	Holden & Banez	1996	Nicel	84 ebeveyn	Ebeveynlik stresi pozitif yönde etkili
	Whipple & Webster-Stratton	1991	Nicel	123 ebeveyn	Ebeveynlik stresi pozitif yönde etkili

* İlişkili değişkene dair çalışmalar yayın yılına göre sıralanmıştır.

** Sosyal destek ve ebeveynlik stresi ilişkisini inceleyen çalışmalara ilerleyen bölümlerde daha geniş yer verilecektir.

1.5. İŞ STRESİ

Çalışmamızın bir diğer stres değişkeni iş stresidir. İş yaşamı bireylerin hayatında büyük bir yer ve öneme sahip, günün büyük çoğunluğunun geçirildiği, belirli rol ve görevlerin yerine getirildiği ortamlardır. Birçok etkileşimin ve değişkenin söz konusu olduğu bu ortamlarda stresin var olması kaçınılmazdır. Bu nedenle psikoloji, yönetim, örgütsel davranış ve tıp alanlarında iş stresi kavramı oldukça sık çalışılmıştır. Alan yazında kavramla ilgili birçok çalışma bulunması dolayısıyla, bu çalışmada da tekrara kaçmamak adına iş stresinin tanımına ve geliştirilen modellere kısaca değinilecek ve sonrasında yakın tarihte yapılan araştırmalara yer verilecektir.

İş stresini Eğin (2015), “bireyin iş ortamında kendisinden beklenen davranış ve sorumlulukları yerine getirirken yaşadığı stres”, Erkoç (2006), “organizasyonlarda işle bağlantılı olarak yaşanan gerilimler”, Chu, Lee ve Hsu (2006), işteki görev ve sorumlulukları yerine getirmede yaşanan zorluklar, Cam (2004), iş için gerekli kaynaklar ile bireyin sahip olduğu kaynakların uyumsuzluğu veya yetersizliği sonucu ortaya çıkan fiziksel ve duygusal tepkiler, Wilson v.d. (2004), bireyin iş yerinde olan stres kaynaklarını algılaması ve bunlara gösterdiği fiziksel ve psikolojik tepkiler, Aydın (2002), ise iş yerinde ortaya çıkan ve bireylerin fiziksel ve psikolojik sağlıklarını olumsuz etkileyen durumlar olarak tanımlamışlardır. Tüm bu tanımlardan yola çıkarak iş stresini bireylerin iş ile ilgili durumları, beklentileri veya etkileşimleri olumsuz algılaması, işleriyle ilgili talep, rol ve sorumlulukları yerine getirmede sahip oldukları kaynakları yetersiz görmesi sonucunda ortaya çıkan ve örgütsel ve bireysel sonuçları olan stres türüdür şeklinde tanımlayabiliriz. Buna göre tıpkı genel stres ve ebeveynlik stresinde olduğu gibi iş stresi de bireyin algısına dayalı, iş çevresiyle birey arasında gerçekleşen etkileşimsel bir süreçtir ve fiziksel ve psikolojik çıktıları vardır.

1.5.1. İş stresi modelleri

İş stresini, stres kavramını açıkladığımız bölümlerdeki stres modelleri ile değerlendirebileceğimiz gibi alan yazında özellikle iş stresi üzerine geliştirilmiş modeller ile de açıklayabiliriz. Bu modellerden biri Beehr ve Newman (1978), tarafından geliştirilmiş “iş stresi genel modeli” dir. Bu modelde stres, kaynakların algılanması ile başlayan ve en sonunda stresi azaltmak için atılan adımlar ve alınan önlemlerle biten ve yedi boyuttan oluşan bir süreç olarak ele alınmaktadır. Model de iş stresi süreci bireysel (personal facet) ve çevresel (environmental facet) stres kaynaklarının algılanması ile başlar. Çevresel stres kaynakları iş ile ilgili her türlü stres yaratıcı (rol belirsizliği, rol çatışması, haftalık çalışma planı veya örgüt yapısı gibi) değişkenler olabilir. Ayrıca bu stres kaynakları akut (aniden) ortaya çıkmış veya uzun bir zaman içerisinde oluşmuş olabilirler. Modeldeki bir diğer stres kaynağı olabilecek değişkenler ise bireysel değişkenlerdir. Bunlar fiziksel (kalp krizi, tansiyon, kolesterol veya şeker rahatsızlıkları gibi), psikolojik (depresyon, anksiyete, tükenmişlik gibi) veya davranışsal (sigara, yasal olmayan ilaç veya uyuşturucu kullanımı gibi) faktörler olabilmektedir. Bireyin stres yaratıcı değişkeni algılamasından sonra işlem boyutu (process facet) denilen bireyin fiziksel ve psikolojik tepkilerini içeren boyut gelmektedir. Beehr (2014), bireyin stres yaratan kaynağı algılamasının iş stresinin varlığından söz etmek için yetersiz kaldığını belirtmiştir. Buna göre, stresin varlığından söz edebilmek için stresin algılanmasından sonra bireyde fiziksel ve psikolojik tepkilerin de oluşması gerekmektedir. İşlem sürecinin sonucunda algılanan, psikolojik ve fiziksel tepkilere neden olan stres, bireysel (human consequences facet) ve örgütsel sonuçlar (organizational consequences facet) ortaya çıkarır. En son boyut olan uyum boyutunda (adaptive responses facet) ise bu bireysel ve örgütsel sonuçların olumsuz etkilerini düşürmek üzere kişiler veya örgütler tarafından yapılan müdahaleler yer alır (Beehr, 2014).

İş stresi modellerinden literatürde en sık kullanılan bir diğer model de Robert Karasek (1979), tarafından geliştirilen “talep-kontrol modeli” dir. Karasek iş

stresini bireysel stres kaynaklarından ziyade, iş ile ilgili stres kaynakları ile ilişkilendirmiştir. İşe ilişkin bu kaynaklar, talep (job demand) ve kontrol (job control) başlıkları altında toplanmıştır. Talep; iş baskısı, iş yükü, zaman baskısı, işin karmaşıklığı veya yoğun iş temposu gibi değişkenleri ifade ederken, kontrol; özerklik, inisiyatif kullanabilme, çalışma saatlerinin esnekliği, geri bildirim ve destek gibi değişkenleri kapsar. Modele göre, iş taleplerinin yüksek olması iş stresini yükseltirken, yüksek kontrol iş stresini azaltıcı etkiye sahiptir.

Yapılan birçok araştırmada talep-kontrol modeli ile karşılaştırılmış olan bir diğer iş stresi modeli de “çaba-ödül dengesi modeli” dir (Siegrist, 1996). Modele göre çalışanların işlerinde sarf ettikleri çaba ile karşılığında aldıkları ödül (para, unvan, saygı veya kariyer fırsatları gibi) birbirine denk olmalıdır. Çalışanın sarf ettiği çabaya karşılık, kazanımlarını yetersiz veya adil dağılmamış olarak algılaması bireyin iş stresini arttıracaktır. Modelin önemli bir unsuru, ödül-çaba algısının bireyden bireye, kişilik özelliklerine de bağlı olarak değişebileceğini belirtmesidir (Siegrist et al., 2004) Ödül-çaba modeli ile talep-kontrol modeli yapılan birçok çalışmada birbirleriyle karşılaştırılmış olsa da (Bosma, Peter, Siegrist & Marmot, 1997; Dragano et al., 2008) iki modelin birbirini tamamladıkları ve stresin negatif sağlık çıktıları üzerindeki etkilerini açıklamaya yardımcı oldukları ifade edilmiştir (Ota et al., 2005).

Son olarak Warr (1987), işe ilişkin değişkenler ile psikolojik sağlığı ilişkilendirdiği vitamin modelinde, iş özellikleri ile vitaminlerin benzerliklerinden yola çıkarak, bireylerin sağlıkları üzerindeki doğrusal olmayan etkilerinden bahsetmiştir. Buna göre, bazı vitaminlerin (C ve E vitaminleri) vücutta gerekenden fazla bulunması, sağlık üzerinde ne olumlu ne olumsuz etki (constant effect) yaratırken, bazı vitaminlerin (A ve D vitaminlerinin) fazlası toksik etki (additional decrement) yaratarak sağlığı olumsuz etkileyebilmektedir. Warr (1987), vitaminlerin sağlık üzerindeki etkilerini, iş özelliklerinin etkileri ile bağdaştırarak sabit etkili veya olumsuz etkili dokuz adet iş değişkeni belirlemiştir. Özerklik, iş talebi, sosyal destek, yeteneklerin kullanımı, çeşitliliği ve geri bildirim gibi işe dair özellikler belirli bir seviyede olduğu sürece birey için olumlu iken, belirli bir düzeyden fazla

bulunması bireyin sağlığı üzerinde olumsuz etkiler yaratmaktadır. Ücret, güvenlik ve yapılan işin öneminin ise belirli bir seviyeden fazla bulunmasının herhangi bir etkisi yoktur yani sabit etkiye sahiptir (Issen & Nyklicek, 2001; Jonge & Schaufeli, 1998).

Görüldüğü gibi tüm bu modeller iş stresinin daha iyi anlaşılmasına ve birçok faktör ile ilişkilendirilip incelenmesine zemin hazırlamıştır. İş stresinin kaynaklarına ve sonuçlarına genel olarak bakıldığında, iş stresini etkileyen stres kaynaklarının üç ana başlık altında toplanabileceği görülmektedir. Bunlar örgüte ilişkin, işe ilişkin ve bireysel stres kaynaklarıdır. Örgüte ilişkin stres kaynakları; örgütün yapısal özellikleri, örgütsel politikalar, örgütsel iklim ve kültür, fiziksel koşulları, örgütsel iletişim, performans, geri bildirim veya kontrol süreçleri, liderlik stilleri, örgütsel rollere ilişkin belirsizlik veya çatışma ve kariyer fırsatları olarak sıralanabilir. İşe ilişkin stres kaynakları; işin yapısı, yükü, önemi, özerklik, inisiyatif kullanımı, yetenek kullanımı, gerekli yetenek çeşitliliği, zaman baskısı, işe ilişkin tehlikeler, işin rutinlik derecesi, iş güvenliği ve çalışma koşullarını içerir. Son olarak bireysel stres kaynakları ise; tutumlar, algılar kişilik özellikleri, strese tolerans düzeyi, sosyal destek algısı, kontrol odaklılığı ve yaşam tarzı gibi değişkenlerin yanında bireyin cinsiyeti, yaşı, medeni durumu, eğitim düzeyi, sosyoekonomik düzeyi gibi demografik faktörleri de içermektedir (Al-Aameri, 2003; Luthans, 1992; Yetişen, 2010; Tuygun Toklu, 2011). İş stresinin sonuçlarına bakıldığında ise örgütsel ve bireysel sonuçlar doğurduğu görülmektedir. Örgütsel sonuçlar; işten ayrılma niyeti, devamsızlık, performans, motivasyon, örgütsel bağlılık, örgütsel vatandaşlık ve yabancılaşma değişkenlerinden oluşmaktadır. Bireysel sonuçlar ise; fiziksel ve psikolojik rahatsızlıklar, davranışsal problemler ve yaşam kalitesinde azalma olarak genellenebilir (Keller, 2001; Gaither et al., 2008).

1.5.2. İş stresi ile ilgili yapılmış çalışmalar

İş stresine etkisi olan ve iş stresinin etkilediği değişkenlere ilişkin farklı disiplinlerin alan yazınlarında birçok çalışma yer almaktadır. Tıp, psikoloji ve alt bilim dalları, yönetim, örgütsel davranış ve ekonomi bu çalışmaların en sık rastlandığı alanlardır (Yetişen, 2010). Bu çalışma kapsamında incelenen araştırmaların bir kısmının özet bilgileri Tablo 1.2 'de sunulmuştur. Hemşireler, doktorlar, acil servis çalışanları, itfaiye çalışanları ve polisler stresli çalışma koşulları ve iş niteliğinden ötürü iş stresi ile ilgili birçok çalışmanın örneğini oluşturmuşlardır. Akbal, Özer ve Baltaş (2001), Göçeri (2014) ve Kailou (2014), yaptıkları çalışmalarda hemşirelerin iş stresi düzeylerinin oldukça yüksek olduğunu belirtmişlerdir. Gürün (2009), 116 polis memuru ile gerçekleştirdiği çalışmada ise iş stresi faktörlerinin (ücret yetersizliği, rol belirsizliği, rol çatışması, çalışma koşulları, örgütün performans değerlemesi gibi) polis memurlarının işe yabancılaşma, ve performansları üzerinde pozitif etkiye sahip olduğunu bulmuştur. Çevik (2011), ise acil servis çalışanları ile yaptığı çalışmada, iş stresinin fiziksel, psikolojik sağlığı olumsuz etkilediğini ve olumsuz davranışsal sonuçlar doğurduğunu elde etmiştir.

Birçok araştırma iş stresinin çalışanın demografik özelliklerine göre de farklılaştığını göstermiştir. Baykal Özalp (2014), öğretim elemanları üzerine yaptığı tez çalışmada yaşı, unvanı ve mesleki kıdemi yüksek olan akademisyenlerin düşük olanlara göre daha düşük iş stresi algıladığını tespit etmiştir. Klassen ve Chiu (2010), kadın okul öğretmenlerinin erkeklere göre daha çok iş stresi algıladıklarını, Kailou (2014), ise eğitim düzeyi yüksek sağlık çalışanlarının daha düşük iş stresine sahip olduklarını belirtmişlerdir. Çalışmaların bulgularına göre iş stresi performans, motivasyon, tatmin ve bağlılık üzerinde negatif; tükenmişlik, işten ayrılma niyeti, devamsızlık ve fiziksel ve psikolojik sağlık üzerinde pozitif etkiye sahiptir.

Tablo 1.2. İş stresi ile ilgili yapılmış çalışmalara dair özet bilgiler*

İlişkili değişken	Yazarlar	Yayın yılı	Araştırma yöntemi	Araştırma Örneklemi	Bulgular
İş performansı	Kazmi, Amjad & Khan	2008	Nicel & Nitel	55 çalışan	İş stresi negatif yönde etkili
	Chen, Silverthorne & Hung	2006	Nicel	144 çalışan	İş stresi ile anlamlı ilişki yok
	AbuAIRub	2004	Nicel	303 hemşire	İş stresi ile kurvilinear ilişki
	Jamal	1984	Nicel	440 hemşire	İş stresi negatif yönde etkili
Tükenmişlik	Hsu, Chen, Yu & Lou	2010	Nicel	121 erkek hemşire	İş stresi pozitif etkili
	Mitani, Fujita, Nakata, Shirakawa	2006	Nicel	243 itfaiye çalışanı	İş stresi pozitif etkili
	Rothman, Jackson & Krueger	2003	Nicel	270 çalışan	İş stresi pozitif etkili
	Visser, Smets, Oort & Haes	2003	Nicel	2400 sağlık çalışanı	İş stresi pozitif etkili
	Jamal & Baba	2000	Nicel	67 yönetici ve 173 hemşire	İş stresi pozitif etkili
Liderlik stili	Salem	2015	Nicel	327 otel çalışanı	Dönüşümsel liderlik ile iş stresi arasında negatif ilişki
	Kaygısızel	2015	Nicel	155 beyaz ve mavi yakalı çalışan	Otoriter liderlik iş stresi üzerinde pozitif yönde etkili
	Gill, Flaschner & Shachar	2006	Nicel	137 otel ve restoran çalışanı	Dönüşümsel liderlik ile iş stresi arasında negatif ilişki
	Sosik & Godshalk	2000	Nicel	204 çalışan	Dönüşümsel liderlik ile iş stresi arasında negatif ilişki

İş tatmini	McGuigan, McGuigan & Mallett	2015	Nicel	109 çalışan	İş stresi negatif yönde etkili
	Ahsan, Abdullah, Gun Fie & Alam	2009	Nicel	203 akademisyen	İş stresi negatif yönde etkili
	Flanagan	2006	Nicel	454 hemşire	İş stresi negatif yönde etkili
	Visser, Smets, Oort & Haes	2003	Nicel	2400 sağlık uzmanı	İş stresi negatif yönde etkili
	Ko & Yom	2003	Nicel	602 hemşire	İş stresi negatif yönde etkili
İş gücü devir hızı / işten ayrılma niyeti	Akça	2014	Nicel	386 otel çalışanı	İş stresi pozitif yönde etkili
	Onay & Kılıcı	2011	Nicel	127 garson ve aşçıbaşı	İş stresi pozitif yönde etkili
	Yetişen	2010	Nicel	124 beyaz yakalı çalışan	İş stresi pozitif yönde etkili
Çalışanın kişilik özellikleri	Kammeyer-Mueller, Judge & Scott	2009	Nicel	Meta-analizi: 81 araştırma	Pozitif kişilik değerlendirmesi iş stresi üzerinde negatif etkili
	Chen & Silverthorne	2008	Nicel	209 çalışan	İçsel kontrol odaklılığı ile iş stresi negatif yönde ilişkili
	Brunborg	2008	Nicel	212 çalışan	Pozitif kişilik değerlendirmesi iş stresi üzerinde negatif etkili
	Day & Jreige	2002	Nicel	106 çalışan	A tipi kişilik özelliği iş stresi üzerinde pozitif yönde etkili
	Aktaş	2001	Nicel	81 yönetici	A tipi kişilik özelliği iş stresi üzerinde pozitif yönde etkili

Örgütsel faktörler	Kokt & Ramarumo	2015	Nicel	46 konaklama işletmesi	Gruba ve gelişime dayalı örgüt kültürü ile iş stresi negatif ilişkili
	Tyssen, Vaglum, Gronvold & Ekeberg	2005	Nicel	631 stajyer doktor adayı	Çalışma ve öğrenme koşulları iş stresi ile pozitif yönde ilişkili
	Fox, Spector & Miles	2001	Nicel	292 çalışan	Örgütsel kısıtlar, kişilerarası çatışma ve adaletsizlik algısı iş stresi üzerinde pozitif etkili
İşe ilişkin faktörler	Topcic, Baum & Kabst	2015	Nicel	197 çalışan	Zorlayıcı iş talepleri iş stresi üzerinde pozitif etkili
	Lautizi, Laschinger & Ravazzolo	2009	Nicel	77 hemşire	İşe ilişkin güçlendirme iş stresi üzerinde negatif etkili
	Gelsema, Doef, Maes, Akerboom & Verhoeven	2005	Nicel	807 hemşire	İş, zaman baskısı ve iş talepleri iş stresi üzerinde pozitif yönde etkili
	Lambert, Hogan, Paoline & Clarke	2005	Nicel	160 hapisane çalışanı	İşe ilişkin rol belirsizliği, rol çatışması, aşırı rol yüklenmesi ve rolün tehlikesi iş stresi üzerinde pozitif etkili
Örgütsel bağlılık	Uzun & Yiğit	2011	Nicel	97 orta kademe yönetici	İş stresi ile negatif yönlü ilişkili
	Micheal, Court & Petal	2009	Nicel	131 çalışan	İş stresi ile negatif yönlü ilişkili
	Meyer, Stanley, Herscovitch & Topolnytsky	2002	Nicel	Meta analizi: 155 araştırma	İş stresi duygusal bağlılık ile negatif, devam bağımlılığı ile pozitif ilişkili
	Siu & Cooper	1998	Nicel	122 çalışan	İş stresi üzerinde azaltıcı moderatör etkiye sahip

Örgütsel vatandaşlık	Çıra	2011	Nicel	432 otel çalışanı	İş stresi üzerinde negatif yönde etkili
	Bolino & Turnley	2005	Nicel	196 çalışan	İş stresi üzerinde pozitif yönde etkili
Sosyal destek**	Gökpınar	2014	Nicel	259 beyaz yakalı çalışan	Örgütsel destek ile iş stresi negatif yönde ilişkili
	Babin & Boles	1996	Nicel	261 restoran çalışanı	Yönetici desteği ile iş stresi negatif yönde ilişkili
	Ganster, Fusilier & Mayes	1986	Nicel	326 çalışan	İş stresi üzerinde negatif yönde etkili
Fiziksel ve psikolojik sağlık problemleri	Wang et al.	2012	Nicel	4302 çalışan	İş stresi depresyon belirtileri üzerinde pozitif yönde etkili
	Park, Min, Chang, Kim & Min	2009	Nicel	3013 çalışan	İş stresi depresyon belirtileri üzerinde pozitif yönde etkili
	Lu, Cooper, Kao & Zhou	2003	Nicel	258 çalışan	İş stresi psikolojik sağlık üzerinde negatif etkili
	Daniels & Guppy	1994	Nicel	244 muhasebeci	İş stresi iyilik durumu üzerinde negatif etkili
	Terry, Nielsen & Perchard	1993	Nicel	153 çalışan	İş stresi iyilik durumu üzerinde negatif etkili

* İlişkili değişkene dair çalışmalar yayın yılına göre sıralanmıştır.

** Sosyal destek ve iş stresi ilişkisini inceleyen çalışmalara ilerleyen bölümlerde daha geniş yer verilecektir.

1.6. STRESE ETKİ EDEN FAKTÖRLER

Bu bölümde, modelimizde kullanılan ve ebeveynlik stresi ve iş stresi üzerinde etkili olacağı varsayılan ‘sosyal destek algısı’ ve ‘cinsiyet rollerine ilişkin kalıp yargılar’ değişkenleri ele alınacaktır. Bu değişkenler yukarıda bahsedilen kaynakların korunması teorisine göre bireylerin sahip oldukları algısal ve tutumlara ilişkin kaynaklardır ve tıpkı maddi, durumsal ve enerji kaynakları gibi bireylerin stres algılarını etkilemektedir.

İlerleyen bölümlerde bu değişkenlere ilişkin tanımlardan, geliştirilen model veya kuramlardan, ve yapılmış çalışmalardan bahsedilecek, sonrasında ise sosyal destek ve cinsiyet rollerine ilişkin kalıp yargıların ebeveynlik stresi ve iş stresi ile ilişkilerine dair bulgular sunulacaktır. Söz konusu değişkenler ile yapılmış birçok çalışma olması nedeniyle, bu bölümde belirtilen çalışmaların sosyal destek ve cinsiyet rollerine ilişkin kalıp yargılar ile ilgili alan yazınında yer alan bütün bilgileri içermediği göz önünde bulundurulmalıdır.

1.6.1. Sosyal Destek

Sosyal destek kavramı psikoloji, tıp, yönetim ve örgütsel davranış alanlarında sıklıkla karşımıza çıkan bir kavramdır. Her ne kadar kuramsal olarak Kurt Lewin’in Alan Kuramına (1954), dayansa da 1970’li yıllardan itibaren kavram olarak tanımlanmaya ve çalışılmaya başlanmıştır. Alan kuramına göre, bireylerin davranışları onların yaşam alanlarının bir fonksiyonudur. Yaşam alanı ise birey ve bireyin algıladığı fiziksel ve psikolojik çevrenin tümüdür. Sosyal destek kavramı da bu psikolojik çevrenin içerisinde yer alan bir olgudur.

Cobb (1976), sosyal desteği “bireyin sevildiğine, değer verildiğine, önemsendiğine ve ihtiyaç duyduğunda güvенеbileceği kişilerin varlığına ve ulaşılabilirliğine dair inanıştır” şeklinde tanımlamıştır. Shumaker ve Brownel’e

göre (1984), en az iki birey arasında alıcı ve verici olarak yardım ve desteğin değişimi, takasıdır. Braham (1998), sosyal ihtiyaçların başka bireylerle etkileşim sonucunda tatmin edilmesi olarak belirtmiştir. Başka bir tanımda bireyin bir problem durumunda tavsiye ve yardım alabilme düzeyi olarak belirtilmiştir (Morgeson & Humphrey, 2006). Akın (2009), bireylerin sorunlarını çözmek ve kendilerini iyi hissetmek için birbirlerine yardımcı olmalarını sosyal destek olarak tanımlamıştır. Yapılan tüm bu tanımlamalardan yola çıkarak sosyal desteği; bireylerin, güven duydukları kişilerin varlığı ve ulaşılabilirlikleri sayesinde kendilerini sevilen, önemsenen, değer verilen bir birey olarak algılamalarını, bu sayede sosyal ihtiyaçlarını karşılamayıp kendilerini sosyal bir gruba ait hissetmelerini sağlayan destek olarak tanımlayabiliriz.

Sosyal desteğin türü çok boyutlu olabilmekte ve birey bu desteğe hayatının herhangi bir döneminde ihtiyaç duyabilmektedir (Baltaş ve Baltaş, 2000). Gottlieb (2000), sosyal desteğin sözel veya sözel olmayan bilgi, maddi yardım veya maddi olmayan ilişkisel ve duygusal destek şeklinde olabileceğini belirtmiştir. Bhanthumnavian (2000), sosyal desteği türlerine ayırmış ve duygusal, bilgisel ve araçsal olabileceğine işaret etmiştir. Duygusal destek; güven verme, kabul görme, paylaşımlarda bulunma, sevgi, saygı ve anlayış gösterme, empati kurma gibi bireyi duygusal açıdan rahatlatacak davranışları içermektedir. Bilgisel sosyal destek; bireyin bir konu hakkında genel veya teknik bilgi edinmesi , başkalarının deneyimlerini öğrenmesi ve tavsiye alması ile ilgilidir. Araçsal sosyal destek ise daha somut (araç - gereç, para, bakım hizmetleri gibi) yardımları içermektedir (Kaner, 2004). Heaney ve Israel (2008) yaptıkları çalışmada bireyin kendisini değerlendirmesinde onaylama, yapıcı geri bildirimlerde bulunma gibi davranışların sosyal destek türleri içinde değerlendirme desteği olarak eklenebileceğini belirtmişlerdir.

Sosyal destek kavramı türleri açısından farklılaşabileceği gibi desteği sağlayan sosyal ağ açısından da farklılaşabilmektedir. Aile, eş, arkadaş, komşu, iş çevresi veya akrabalar sosyal destek sağlayabilir. Pearson (1986), bireyin sosyal destek elde edebileceği sosyal ağı yapı, içerik ve işlev olarak

detaylandırmıştır. Buna göre sosyal ağın yapısı; ağın büyüklüğü, destek sağlanan birey sayısı ve bu bireylerle görüşülme sıklığını belirtir. Sosyal ağın içeriği; kurulan ilişkinin arkadaşlık, komşuluk, akrabalık, ekonomik çıkar gibi ne amaçla kurulduğunu belirtir. Son olarak sosyal ağın işlevi ise bireye ne tür bir sosyal destek türü (tavsiye, geri bildirim, onay v.b.) sağlandığı ile ilgilidir. Sosyal destek tüm bu dinamiklerin etkileşiminden bağımsız düşünülemez (akt. Kaner, 2003).

Sosyal desteğin ölçümünde iki tür yaklaşım mevcuttur. Bunlar niceliksel ve niteliksel yaklaşımlardır. Niceliksel yaklaşımda sosyal ağ (yapısı, içeriği ve işlevi) ile ilgili değerlendirmeler ve elde edilen (received) sosyal desteğe yönelik çıkarımlar yapılırken, niteliksel yaklaşımda bireyin sosyal desteği nasıl algıladığı, değerlendirdiği ile ilgilenilir. Algılanan (perceived) sosyal destek, bireyin sosyal ağındaki ilişkilerin düzeyini ve kalitesini nasıl algıladığı ile ilişkilidir. Destek ihtiyacı hissedildiği zaman bireyin bu desteği sağlayacak kişilerin varlığı ve ulaşılabilirlikleri ile ilgili algısının ölçümü sosyal desteği niteliksel olarak ölçme anlamına gelir. Sosyal destek algısı, sosyal desteğin türü, sosyal ağın özellikleri, bireyin kişisel özellikleri ve durumsal faktörler gibi birçok değişkenle ilişkili öznel bir olgudur. Birçok araştırma algılanan sosyal desteğin stresi ve psikolojik sağlığı daha iyi açıkladığını göstermiştir (Sherebourne & Stewart 1991; Rudolph, Michel, Harari & Stout, 2014). Araştırma modelimizde sosyal destek, katılımcıların algıladıkları sosyal destek olarak ve desteğin türü veya kimden/kimlerden sağlandığına bakılmaksızın bir bütün olarak ele alınacaktır.

Yapılan birçok çalışma sosyal ağların geliştirilebilir ve sosyal desteğin artırılabilir olduğunu göstermiştir (Heaney & Israel, 2008). Bu gelişim, var olan ağların güçlendirilmesi, yeni sosyal ağların oluşturulması veya belirli bir problemi çözmeye dayalı yeni ağların oluşturulması şeklinde olabilmektedir (Helgeson & Gootlieb, 2000; Heaney & Israel, 2008). Diğer taraftan, birey (bilgisizlik, hastalık, iş kaybı, ekonomik sıkıntılar gibi) veya çevresel (ölüm, anlaşmazlık, boşanma gibi) değişimlerden dolayı bireyin sosyal destek düzeyi

düşebilir. Algılanan sosyal desteğin geliştirilmesi bireyler üzerinde birçok olumlu etki yaratacaktır. Başkalarıyla problemlerini paylaşabilen, farklı bakış açıları ve fikirler alabilen, önemsendiğini ve değer verildiğini hisseden, somut veya bilgisel ihtiyaçlarını karşılayabilen bireylerin fiziksel ve ruhsal sağlıkları olumlu yönde etkilenecektir (Wandersman, Wandersman & Kahn, 1980). Ayrıca ulaşılabilir bir sosyal desteğin varlığı bireylerin kendilerini bir gruba ait hissetmelerini sağlayarak, stres yaratıcı durumlardan etkilenme düzeylerini azaltır ve sağlıklarını korur (Sarafino, 1998).

1.6.1.1. Sosyal destek modelleri

Sosyal desteğin fiziksel ve psikolojik sağlık üzerine etkisi birçok araştırmacının üzerinde çalıştığı bir konu olmuştur. Cohen ve Wills (1985), geliştirdikleri iki modelde sosyal desteğin sağlık üzerindeki farklı etkilerini incelemişlerdir. Bu modeller temel etki ve tampon modelleridir. Temel etki modelinde sosyal desteğin yokluğunun bireylerin psikolojik sağlığı üzerinde olumsuz etki yarattığı savunulmaktadır. Stres yaratan, kritik bir olay olsun ya da olmasın sosyal destek bireylerin psikolojik ve fiziksel sağlıklarını doğrudan ve pozitif yönde etkilemektedir. Sosyal desteğin yokluğu ise psikolojik ve fiziksel sağlık problemlerine yol açmaktadır (Banaz, 1992)

Tampon etki modelinde ise sosyal desteğin olumlu etki yaratmasının öncül şartı stres yaratan bir olayın varlığıdır. Bu modele göre sosyal destek kritik bir olayın varlığı durumunda tampon görevi görür, bireyi korur, duruma uyumunu kolaylaştırır ve oluşabilecek olumsuz etkileri azaltır. Eğer ortada bireyi zorlayıcı bir durum var ancak algılanan bir sosyal destek yok veya düşük düzeyde (ilişkiler zayıflamış veya kopmuş) ise, kritik olayın birey üzerindeki negatif etkisi artacak ve hastalanma riski yükselecektir. Ancak ortada herhangi olumsuz bir durum bulunmaması halinde sosyal desteğin yokluğu bireyin psikolojik ve fiziksel sağlığında negatif bir etkiye yol açmaz.

Sonuç olarak, sosyal desteği niceliksel veya niteliksel ölçümlerle belirleyen birçok araştırma göstermiştir ki sosyal destek bireylerin fiziksel ve psikolojik sağlıkları üzerinde olumlu etkiye sahip, stres düzeylerini düşüren, hastalık riskini azaltan, iyilik hali üzerinde olumlu etkisi olan bir değişkendir.

1.6.1.2. Sosyal destek ile ilgili yapılmış çalışmalar

Sosyal desteğin bireyler üzerindeki etkileri birçok araştırmanın ana konusu olmuştur. Bu bölümde, yapılan araştırmaların bazıları açıklanacaktır. Bu çalışma kapsamında incelenmiş ancak metin içinde açıklanmamış diğer araştırmaların bir kısmından elde edilen bilgilere ve ilişkili değişkenlere ise Tablo 1.3 'te yer verilmiştir. Berkman ve Syme 'nin (1979), yaptıkları panel veri çalışmasının analiz sonuçlarına göre sosyal destek algılayan bireylerin bu desteği algılamayanlara göre sağlıklarının daha iyi olduğu ve ölüm oranlarının daha düşük olduğu tespit edilmiştir. Parasuraman, Greenhaus ve Granrose (1992) çift kariyerli aileler üzerinde yaptıkları çalışmada iş ve aileden algılanan sosyal desteğin iş ve aile memnuniyetini arttırdığını bunun da bireylerin iyilik durumlarını olumlu etkilediğini belirtmişlerdir.

Güngör (1996), sosyal destek ile fiziksel sağlık problemleri arasındaki ilişkiyi araştırdığı çalışmasını üniversite öğrencilerinden veri toplayarak gerçekleştirmiş ve elde ettiği sonuçlara göre sosyal destek ile fiziksel sağlık arasında pozitif yönde bir ilişki bulmuştur. Walen ve Lanchman (2000), 25 ve 75 yaşları arasındaki yetişkinlerle yaptıkları araştırmada sosyal destek ve sosyal paylaşımların hem kadınların hem de erkeklerin psikolojik iyi olma durumlarını olumlu yönde etkilediğini belirtmiştir. Jordan-Marsh ve Harden (2005), sosyal destek, sosyal paylaşım ve sosyal ağ kavramlarının birbirleriyle ilişkili olduğunu belirtmişlerdir. Elde ettikleri sonuçlara göre ise bu kavramların sağlık ve ölüm oranlarını ters yönde etkilediğini ifade etmişlerdir. Mendieta, Martin ve Jacinto (2013), yaşları 18-95 arasında değişen 2042 yetişkinle yaptıkları çalışmada,

yalnızlığın psikolojik sağlıkla negatif ilişkisine dikkat çekmiş ve sosyal desteğin yalnızlık algısını azalttığını tespit etmişlerdir.

George, Blazer, Hughes ve Fowler (1989), çalışmalarında, bireylerin algıladıkları sosyal destekte azalma olması durumunda depresyon ve anksiyete gibi psikiyatrik semptomların arttığını tespit etmişlerdir. Hay, Steffens, Flint, Bosworth ve George (2001), 707 yetişkinle gerçekleştirdikleri çalışmalarında sosyal destek ile depresyondan kurtulma arasında pozitif bir ilişki tespit etmişler, ve sosyal destek algısı yüksek olan bireylerin iyileşme oranlarının daha yüksek olduğunu belirtmişlerdir.

Sosyal destek algısı bireysel farklılıklara da duyarlı bir değişkendir. Matthews, Stansfeld ve Power (1999), yaptıkları çalışmada cinsiyetin sosyal destek algısı açısından önemli farklılıklara sebep olduğunu ve kadınların daha yüksek sosyal destek algıladıklarını elde etmişlerdir. Fuhrer ve Stansfeld (2002), de kadınların sosyal destek kaynaklarının erkeklerden daha çok olduğunu belirtmiştir. Aynı şekilde Liebler ve Sandefur (2002), 6875 yetişkinle yaptıkları çalışmada kadınların özellikle duygusal destek konusunda erkeklerden daha yüksek bir algıya sahip olduklarını ifade etmiştir. Kim, Sherman ve Taylor (2008), ise kültürün sosyal destek üzerine etkilerini inceledikleri çalışmalarında, Asya kökenli bireylerin, Avrupa ve Amerikalılara göre yakın çevrelerinden sosyal destek talebinde bulunma konusunda daha gönülsüz, isteksiz olduklarını elde etmişlerdir.

Sosyal destek, kaynakların korunması teorisine göre hem kaynak görevi görmekte hem de kaynak depolarının korunmasında rol oynamaktadır. Kaynakların korunması teorisi yüksek sosyal desteğe sahip bireylerin çevreden algıladıkları taleplerle daha kolay baş edebileceklerini belirtmiştir. Teoriye göre sosyal desteğin bireyin algıladığı stres düzeyi üzerinde doğrudan ve dolaylı etkisi bulunmaktadır (Hobfoll, 2001).

Kaynakların korunması teorisine göre kaynaklar birbirleriyle ilişkilidir ve birbirlerini takip eden kaynak karavanları (resource caravans) mevcuttur. Bir kaynağa sahip olmak veya onu kaybetmek aynı karavan içerisinde yer alan diğer kaynakları da etkilemektedir. Örneğin; yüksek öz yeterlilik, iyimserlik ve yüksek sosyal destek algısı gibi kaynaklarla ilişkilidir. Kaynak seviyelerinde değişimler oluşabilir ancak dışardan başka bir etki olmadığı sürece, aynı karavan içerisindeki kaynaklar beraber hareket etme eğilimindedirler (Hobfoll, 2001). Bu nedenle örneğin sosyal destek seviyesinde meydana gelen bir değişim uzun vadede aynı karavan içinde yer alan diğer değişkenleri de etkileyecektir. Sosyal destek, bireyin kendisi ile ilgili kavramlar olan öz değer, öz yeterlilik gibi kaynakları besleyici ve destekleyici bir role sahiptir. Kaynakların arasındaki ilişkiler sadece aynı karavandakiler ile sınırlı değildir. Örneğin, eşinden boşanmış bir birey durumsal kaynaklarında oluşan bir değişim sonucunda maddi, kişisel veya enerji kaynakları ile ilgili de kayıplar veya tehditler hisseder. Hobfoll, Freedy, Lane ve Geller (1990), sosyal desteğin maddi ve enerji kaynakları gibi diğer kaynakların da korunmasına yardımcı olacağını, böylece stres düzeyini azaltacağını belirtmişlerdir. Bir sonraki bölümde araştırmamızın konusu olan sosyal destek algısı ile ebeveynlik stresi ve iş stresi arasındaki ilişkileri inceleyen çalışmalara yer verilmiştir.

Tablo 1.3. Sosyal destek ile ilgili yapılmış çalışmalara dair özet bilgiler*

İlişkili değişken	Yazarlar	Yayın yılı	Araştırma yöntemi	Araştırma örnekleme	Bulgular
Genel stres düzeyi	Kaner	2004	Nicel	Zihinsel ve işitme yetersizliği olan çocuk sahibi ebeveynler	Negatif yönlü ilişki
	Haddaian	1994	Nicel	Engelli ve normal çocuk sahibi ebeveynler	Negatif yönlü ilişki
	Banaz	1992	Nicel	Lise öğrencileri	Negatif yönlü ilişki
	Kazak	1987	Nicel	Engelli ve normal çocuk sahibi ebeveynler	Anlamli ilişki yok
Ruhsal ve fiziksel sağlık	Ben-Zur, Duvdevany & Lury	2005	Nicel	Zihinsel engelli çocuk sahibi anneleri	Pozitif yönlü ilişki
	Bromley, Hare, Davidson & Emerson	2004	Nicel	Otizimli çocuk sahibi anneler	Pozitif yönlü ilişki
	White & Hasting	2004	Nicel	Zihinsel engelli çocuk sahibi	Pozitif yönlü ilişki
Ebeveynlik yeterliliği ve baş edebilme	Hall	2012	Nicel	Otizimli çocuk sahibi anneler	Pozitif yönlü ilişki
	Banach, Iudice, Conway & Couse	2010	Nicel	Otizimli çocuk sahibi ebeveynler	Pozitif yönlü ilişki
	Kratochwill, McDonald, Levin, Scalia & Coover	2009	Nicel	Öğretmenler, ebeveynler ve öğrenciler	Pozitif yönlü ilişki
	Ehlers-Flint	2002	Nicel	Zihinsel yetersizliği olan anneler	Pozitif yönlü ilişki
	Hastings & Symes	2002	Nicel	Otizimli çocuk sahibi anneler	Pozitif yönlü ilişki

Kaygı düzeyi, sosyal endişe	Baltacı & Hamarta	2013	Nicel	Üniversite lisans öğrencileri	Negatif yönlü ilişki
	Wonderlich-Tierney & Vander	2010	Nicel	Kadın üniversite lisans öğrencileri	Negatif yönlü ilişki
	Coşkun & Akkaş	2009	Nicel	Engelli çocuk sahibi anneler	Negatif yönlü ilişki
	Potoczniak, Aldea & DeBlaera	2007	Nicel	Lezbiyen, gey ve biseksüel	Negatif yönlü ilişki
Depresyon	Soylu, Taneli & Taneli	2012	Nicel	Ergenler	Negatif yönlü ilişki
	Yıldırım, Hacıhasanoğlu, Karakurt	2011	Nicel	Hamile kadınlar	Negatif yönlü ilişki
	Kaltiala Heino, Rimpela, Rantanen & Laippala	2001	Nicel	Yetişkinler	Negatif yönlü ilişki
	Yurdakul & Girli	1999	Nicel	Zihinsel engelli, otizmli ve normal çocuk sahibi ebeveynler	Negatif yönlü ilişki
	Paykel	1994	Nicel	Yetişkinler	Negatif yönlü ilişki
Tükenmişlik	Yürür & Sarıkaya	2011	Nicel	Sosyal hizmet uzmanları derneğine üye çalışanlar	Negatif yönlü ilişki
	Duygun & Sezgin	2003	Nicel	Zihinsel engelli ve sağlıklı çocuk anneleri	Negatif yönlü ilişki
	Baruch-Feldman, Brondolo, Ben-Dayan & Schwartz	2002	Nicel	Trafik memurları	Negatif yönlü ilişki
İyilik durumu	Siedlecki, Salthouse, Oishi & Jeswani	2014	Nicel	Yetişkinler	Pozitif yönlü ilişki
	Gençöz & Özlale	2004	Nicel	Üniversite lisans öğrencileri	Pozitif yönlü ilişki
	Lu	1997	Nicel	Yetişkinler	Pozitif yönlü ilişki

Yalnızlık	Oni	2010	Nicel	Yetişkinler	Negatif yönlü ilişki
	Köse	2009	Nicel	Lise öğrencileri	Negatif yönlü ilişki
	Erdeğer	2001	Nicel	Ergenler	Negatif yönlü ilişki
Evlilikte uyum ve kalite	Karpat & Girli	2012	Nicel	Gelişimsel bozukluğa sahip çocukların ebeveynleri	Pozitif yönlü ilişki
	Dehle, Larsen & Landers	2001	Nicel	Evli bireyler	Pozitif yönlü ilişki
Özsaygı	Savi-Çakar & Karataş	2012	Nicel	Ergenler	Pozitif yönlü ilişki
	Aylaz, Aktürk, Erci, Öztürk & Aslan	2012	Nicel	Ergenler	Pozitif yönlü ilişki
Umutsuzluk	Karadağ	2009	Nicel	Engelli çocuğa sahip anneler	Negatif yönlü ilişki
	Beedie & Kennedy	2002	Nicel	Omurilik yaralanması geçiren hastalar	Negatif yönlü ilişki

* İlişkili değişkene dair çalışmalar yayın yılına göre sıralanmıştır.

1.6.1.3. Sosyal destek ve ebeveynlik stresi arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmalar

Sosyal destek ve ebeveynlik stresi arasındaki çalışmalara baktığımızda ulusal ve uluslararası yazında da araştırmaların genelde gelişimsel yetersizliği olan, engelli veya psikolojik sorunları olan çocukların aileleri üzerine yoğunlaştığını görüyoruz (Plumb, 2011; Hassall, Rose & McDonald, 2005; Görgü, 2005). Boyd (2002), otizm hastalığı olan çocuklara sahip annelerin, algıladıkları sosyal destek yükseldikçe duygusal olarak kendilerini daha iyi hissettiklerini ve stres seviyelerinin düştüğünü belirtmiştir. Weiss (2002), 40'arlı gruplar şeklinde otistik çocuğu olan, zihinsel yetersizliği olan çocuğa sahip ve normal gelişimi gerçekleşen çocuğu olan annelerle yaptığı çalışmada sosyal desteğin ebeveynlikte verimliliği arttırdığını, stresi ise azalttığını bulgulamıştır. Tarleton ve Ward (2007), zihinsel yetersizliği olan çocuklara sahip anne ve babalarla gerçekleştirdiği nitel çalışmada, sosyal destek alan ebeveynlerin stres düzeylerinde önemli ölçüde azalma olduğunu, kendilerini yeterli hissettiklerini ve çocuklarına zevkle daha çok zaman ayırdıklarını elde etmiştir.

Zihinsel yetersizliği olan çocuğa sahip anneler ile kontrol grubu olarak normal gelişim gösteren çocuğa sahip anneler arasında yapılan karşılaştırmalı çalışmalarında Sipal ve Sayın (2013), zihinsel yetersizliği olan çocuğa sahip ebeveynin sosyal destek algısının daha düşük olduğunu ve bunun da onun duygusal tükenmişliğini arttırdığını belirtmişlerdir. Karadağ (2009), da ise sosyal destek algısı düşük olan annelerin umutsuzluk düzeylerinin daha yüksek olduğunu belirtmiştir. Görgü (2005), zihinsel yetersizliği olan annelerin algıladıkları sosyal destek algısının ise eğitim durumu, gelir düzeyi, çocuk sayısı gibi demografik değişkenlere göre değiştiğini ifade etmiştir. Kırbaş ve Özkan 'ın (2013), down sendromlu çocuğa sahip anneler ile yürüttükleri çalışma da göstermiştir ki sosyal destek algısı yüksek olan kadınlar ebeveynlik ve aile fonksiyonlarını daha etkili ve verimli yerine getirebilmektedirler. Aynı zamanda sosyal destek algısı yüksek annelerin çocukların davranış problemlerini

düzeltilmede de daha etkili oldukları ve çocuklarıyla daha uzun ve eğlenceli zamanlar paylaştıkları ortaya konmuştur.

Yapılan birçok çalışma sosyal desteğin ebeveynlik taleplerini karşılamada ve ebeveynlikle ilgili stres yaratıcı olaylara karşı bireyleri korumada önemli bir değişken olduğunu göstermiştir (Wandersman, Wandersman & Kahn, 1980). Sosyal destek algısı yüksek olan anne ve babaların bu algıları düşük olanlara göre çocuk yetiştirme konusundaki öz yeterlilik ve başarı oranları daha yüksek, ebeveynlik stresleri ise daha düşüktür (Abernethy, 1973). Tak ve McCubbin (2002), 12 yaş altı çocuğu olan 92 aileyle yaptıkları çalışmada sosyal desteğin ebeveynlik stresine karşı olan azaltıcı etkisini ve bireylere esneklik kazandırdığını elde etmişlerdir. Wandersman, Wandersman ve Kahn (1980), ebeveynlerle yaptıkları çalışmada ebeveynliğe yönelik grup desteğinin ve duygusal desteğin babaların ebeveynliğe dair öz yeterliliklerini arttırdığını ifade etmişlerdir.

Görüldüğü üzere, literatürde sosyal destek ve ebeveynlik stresi üzerine yapılmış birçok çalışma bulunmaktadır ancak bu çalışmalar çoğunlukla gelişimsel yetersizlik yaşayan çocukların anne ve babaları üzerine yapılmıştır. Çalışmaların sonuçları sosyal desteğin ebeveynlik stresini, genel stres düzeyini, kaygı düzeyini, umutsuzluğu, yas tutma eğilimini ve duygusal tükenmişliği azaltıcı; ebeveynliğe dair öz yeterliliği, öz güveni, evlilik memnuniyetini, çocukla ilişkiden duyulan memnuniyet düzeyini ve fiziksel, ruhsal sağlık düzeyini ise arttırıcı yönde etkiye sahip olduğunu göstermiştir. Ayrıca sosyal destek algısı yüksek olan bireylerin geleceğe dair daha olumlu planlar yaptıkları ve iş ve aile alanlarında üzerlerine düşen rolleri daha verimli yerine getirdikleri ortaya konmuştur (Koeska & Koeska, 1990; Düzova, 2013).

1.6.1.4. Sosyal destek ve iş stresi arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmalar

Çalışmamızın başında da belirttiğimiz gibi sosyal destek bireyin içinde bulunduğu sosyal ağdan sağlanır ve bu ağı aile, arkadaşlar, akrabalar, komşu, iş arkadaşları veya patron oluşturabilir. İş stresi alan yazını incelendiğinde iş stresi ile en sık örgütten ve/veya yöneticiden sağlanan sosyal desteğin ilişkilendirildiği görülmüştür. Örgütsel destek veya örgüt kökenli sosyal destek, genel olarak örgüt politikaları sayesinde, yöneticiden veya çalışma arkadaşlarından sağlanan destekleyici, teşvik edici ve paylaşımcı tutumlardır. Çalışanların algıladıkları bu destek işten ayrılma niyeti, devamsızlık, iş memnuniyeti, motivasyon ve iş stresi gibi birçok değişkenle ilişkilendirilmiştir (Wayne, Shore & Liden, 1997; Nissly, Barak & Levin, 2001; Krishnan & Mary, 2012). Çalışmamızda örgüt kökenli destek dışında bireyin eş, aile, arkadaş veya akraba gibi sosyal ağlardan algıladığı desteğin de işte yaşanan stres düzeyi üzerine etkisi olacağı varsayımından hareketle, desteğin nereden sağlandığına dair bir ayırıma gidilmemiştir. Bu nedenle daha önce yapılan çalışmalar iş stresi ile örgütsel destek veya yönetici desteği ilişkisine göre değil, iş stresi ile sosyal destek ilişkisine göre incelenmiştir.

Sosyal desteğin iş stresi üzerindeki etkisi birçok araştırmada negatif yönlü olarak tespit edilmiştir. Bunun nedeni sosyal destek algılayan bireyin iş yerindeki sorununu incelemesi, problemini değerlendirmesi ve bunu başkalarıyla paylaşarak duygusal, bilgisel ve/veya araçsal destek almasıdır. Bu sayede birey strese karşı daha dirençli hale gelir, önlem alabilir ve stresin zararlı etkileri düşürülmüş olur. İş stresinin düşürülmesi hem birey hem de örgütler için önemlidir. Düşük iş stresi algılayan çalışanların işe ilişkin algıları olumlu yönde değişecek ve böylece iş performansları, işe bağlılık, örgüte bağlılık gibi çıktılar iyileşecektir.

LaRocco, House & French (1980), 636 erkek çalışan üzerinde yaptıkları çalışmada çalışanların iş arkadaşlarından ve yöneticilerinden algıladıkları sosyal desteğin iş streslerini negatif yönde etkilediğini elde etmişlerdir. Blau

(1981), yaptığı çalışmada sosyal desteğin iş stres düzeyini düşürdüğünü ve bireylerin sahip olduğu işe ilişkin olumsuz yargıları azalttığını belirtmiştir. Daniels ve Guppy (1994), çalışmalarında 244 muhasebeciden elde ettikleri veriler ışığında sosyal desteğin iş stresini azalttığı ve bireylerin iyilik durumlarını olumlu etkilediği sonuçlarına varmışlardır.

Sosyal destek ve iş stresi araştırmalarında en sık kullanılan örneklemin hemşireler olduğu görülmüştür. Hemşireler hastalara destek sağlamada kritik bir role sahiplerdir. Hemşirelerin işleriyle ilgili algıladıkları stres hastalara sağlayacakları destek ve yardımları da etkileyecektir. Bu nedenle algıladıkları iş stresinin ve bunu azaltıcı etkiye sahip değişkenlerin incelenmesi büyük önem taşımaktadır. Bradley ve Cartwright (2002), yaptıkları çalışmada, yüksek örgütsel desteğin hemşirelerin iş tatminlerini arttırdığını, iş streslerini ise azalttığını belirtmişlerdir. Kippling (1998) de hemşirelerin iş stresleriyle başa çıkma sürecinde sosyal desteği çok önemli ve sıklıkla ihtiyaç duyulan bir değişken olarak gördüklerini vurgulamıştır.

Görüldüğü gibi sosyal destek ile iş stresi arasındaki ilişkiler farklı birçok örneklem ve yöntemle araştırılmıştır. Ne var ki tıpkı hemşireler gibi sorumlulukları ve riskleri bakımından stresli durumda bulunan girişimcilerin sosyal destek algısının iş stresleri üzerindeki etkisini inceleyen bir çalışmaya rastlanmamıştır. Aynı şekilde girişimcilik rolleri yanında ebeveynlik sorumlulukları da olan girişimcilerin sosyal destek algıları ve ebeveynlik streslerini araştıran bir araştırma da bulunmamaktadır. Sosyal destek algısının farklı örneklem üzerinde ve farklı stres türleriyle incelenmesi, ilişkili değişkenlerin detaylıca açıklanmasını ve bu sayede kapsamlı sonuçlar elde edilmesini sağlayacaktır. Bu nedenle girişimciler açısından sosyal desteğin iş ve ebeveynlik stresleri üzerindeki etkisini inceleyen bu çalışmanın, hem girişimcilik hem de sosyal destek ve stres çalışmalarına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

1.6.2. Cinsiyet Rollerine İlişkin Toplumsal Kalıp Yargılar

Cinsiyet; tüm canlılarda anatomik, hormonal ve fizyolojik farklılıklar içeren ve bu farklılıklara göre canlıların erkek ve dişi olarak ayırt edilmesini sağlayan biyolojik bir terimdir (Ahl, 2006). Cinsiyet rolleri ise; toplumun kadın ve erkekten beklediği davranış, tutum ve görevleri belirtmek için kullanılır. Cinsiyet doğal ve biyolojik bir kavramken, cinsiyet rolleri sosyokültürel bir kavramdır. Cinsiyet rolleri kadın veya erkek olmanın sosyal, kültürel ve psikolojik pratiklerini içerir (Ahl, 2006; Dökmen, 2010). Toplumun sahip olduğu kültürel değerler ile şekillenen bu roller, kadın ve erkeğin nasıl davranması, nasıl görünmesi, nasıl hareket etmesi, nerelerde çalışması, neyi güzel neyi çirkin bulması ve hatta nasıl düşünmesi gerektiğine dair tüm yaşam tarzını ilgilendiren geniş bir alanı ifade eden beklentileri barındırır (Eagly & Steffen, 1984; Cüceloğlu, 2000). İnsanın sosyal bir varlık olduğu gerçeğinden hareketle, cinsiyet rollerinin bireyleri sosyal yapı içerisinde kadın ve erkek olarak biçimlendiren özellikleri taşıyan roller olduğu söylenebilir. Başka bir deyişle, toplumların bireyleri cinsiyetlerine göre (kadın, erkek) kategorize edip bu kategorilere atfettikleri özellikler, roller ve görevler bütünüdür.

Avcı toplumlardan beri var olan cinsiyet rolleri insanların yerleşik hayata geçmesi ve kentleşme ile kadın ve erkek arasındaki farklılıkları arttırmıştır. Cinsiyet rollerine ilişkin kalıp yargılar kadınları çalışma yaşamından uzaklaştırıp maddi kaynaklara erişimlerini kısıtlarken, erkeklerin sosyal statüsünü yükseltmiş ve güç kazandırmıştır (Erzeybek, 2015). Cüceloğlu 'na (2000), göre cinsiyet rollerindeki eşitsizliğin olumsuz sonuçlarına kadınlar maruz kalmaktadır ve kimi toplumlarda bu eşitsizlikler temel hak ve özgürlüklerin kullanımına dahi engel olabilmektedir.

Cinsiyet rolleri her toplumda var olan ve toplumdan topluma ufak farklılıklar barındıran bir olgudur. Erkeklerin güçlü olması, evin geçimini sağlaması, rekabetçi, girişken, cesur, korumacı ve bağımsız olması; kadınların ise, yaşlı ve çocuk bakımından sorumlu olup daha çok ev içi görevleri yapması, merhametli,

yardım sever, duygusal, korunmaya muhtaç ve narin olması gibi özellikler ve sorumluluklar hemen hemen her toplumun paylaştığı temel cinsiyet rolleridir. Erkekler daha çok ekonomik, politik ve mühendislik ile ilgili alanlara ilgi duyar ve başarı gösterirken, kadınların estetik, sosyal ve psikolojik alanlara önem verdikleri görülmüştür. Toplumumuzda aile reisliği, namus bekciliği, futbol severlik, teknolojiyi yakından takip etme ve anlama gibi roller erkeklere atfedilirken; estetik bakış açısı gerektiren sanat ve moda merakı, temizlik, bakım işleri, iletişim ve psikoloji gibi alanlara yoğunlaşan roller kadınlardan beklenmektedir (Günay & Bener, 2011; Gündüz-Kalan, 2010).

Yapılan birçok araştırma tüm bu cinsiyet rollerinin kültürel ve sosyolojik olduğunu ve toplumlar tarafından işlenen, öğretilen değerler ile oluştuğunu göstermiştir (Lupton, 2006; Newman, 2002). Cinsiyet rolleri gelişiminde aktif olan biyolojik, sosyal veya psikolojik birçok değişken mevcuttur. Aile, arkadaş çevresi, eğitim sistemi (okul, öğretmen, kitaplar) ve medya araçları (televizyon, radyo, ,internet) ana değişkenler arasında sayılabilir. Ailenin çocuktan beklentileri, anne-baba arasındaki rol dağılımı, çocuğu yetiştirme stilleri, rol model olarak anne, baba, abi veya ablanın varlığı gibi birçok etken ailenin rolünü etkilemektedir. Öğretmen, öğrenci ve akran iletişimi, müfredat programları ve derslerin içeriği, okutulan kitaplardaki yazılı ve görsel ifadeler ise küçük yaşlardan bireylere cinsiyete ilişkin rollerin aktarılmasında büyük önem taşımaktadır. Günümüzde televizyon ve internet çocukların kolay ulaşabildiği ve sıklıkla kullandığı medya araçlarıdır. Çizgi filmler, reklamlar, diziler ve internette ulaşabildikleri her türlü yazılı ve görsel paylaşımlar çocuklara cinsiyete ilişkin rollerin üretilmesini, aktarılmasını ve pekiştirilmesini sağlamaktadır (Yağan-Güder, 2014; Gündüz-Kalan, 2010).

Cinsiyete ilişkin bu roller zaman içerisinde nesilden nesile aktararak 'cinsiyetleri ayırıştırma süreci' şeklinde devam eder ve öğrenilen kalıp yargılara dönüşür. Powell, Butterfield ve Parent'a (2002), göre cinsiyet rollerine ilişkin sahip olunan kalıp yargılar bireylerin algılama sürecini kısaltarak, kolay hatırlanan, ulaşılabilir bilgiler sağlar. Ancak kalıp yargılar durağan olmayıp,

zaman içerisinde değişen yaşam düzeni ve sosyal yapılar sayesinde ufak farklılıklar gösterebilmektedirler. Günümüzde yaşanan ekonomik sıkıntılar nedeniyle kadınların iş yaşamında daha çok yer alması, teknolojik gelişmeler, internet kullanımı ve eğitim seviyesindeki yükselme gibi bir çok ilerleme kalıp yargıların da esnemesine ve gelişmesine sebep olmaktadır. Ne var ki bu yargıların oluşması ve aktarılması uzun yıllar aldığı gibi, değişmesi ve bu değişikliklerin benimsenmesi de uzun süreler gerektirmektedir (Lueptow, Garovich & Lueptow, 1995).

Araştırmacılar cinsiyet rollerine ilişkin kalıp yargıların gelişim sürecini ele alış biçimi ve odaklanma düzeylerine göre farklı kategorilerde farklı kuramlar geliştirmişlerdir.

1.6.2.1. Cinsiyet rollerinin gelişimine ilişkin kuramlar

Cinsiyet rollerinin gelişimine ilişkin kuramlar biyolojik, sosyal-psikolojik ve sosyolojik kuramlar olmak üzere üç ana başlık altında toplanmaktadır.

Biyolojik kuramlar kadın ve erkekler arasındaki rol farklılıklarının biyolojik farklılıklardan kaynaklandığını ileri sürer. Kurama göre kadın ve erkeklerin fizyolojik olarak sahip oldukları farklı hormonal özellikler ve bu doğrultuda oluşan üreme yeteneği cinsiyete ilişkin rollerin oluşumunda temel etkindir. Darwin'in doğal seçim ilkesine göre; tıpkı diğer canlılar gibi insanoğlu da doğaya uyum sağlayıp neslini sürdürmek amacıyla hayatta kalmak, üremek ve genlerini aktarmak amacını taşır. Kadınların doğurganlık ve sonrasındaki emzirme gibi fizyolojik özellikleri, onların çocukla ve bakımıyla ilgilenmesine, erkeklerin ise koruma, avlanma ve besin sağlama gibi roller üstlenmesine sebep olmuştur. Cinsiyete ilişkin roller de bu şekilde ortaya çıkmıştır. Bu doğrultuda da erkekler güç, rekabet ve cesaret ile özdeşleştirilirken, kadınlar samimiyet, şefkat ve hassasiyetle eşleştirilir. Ne var ki biyolojik kuramın bilinenden farklı cinsiyet rollerini üstlenen toplulukları dikkate almaması ve açıklayamaması kurama yöneltilen en temel eleştiridir. Kadının avcı ve savaşçı, erkeğin ise ev işi

faaliyetlerinde aktif olduğu toplulukların da var olması biyolojik kuramın temel aldığı biyolojik farklılıkların cinsiyet rollerinin oluşumunu tam anlamıyla açıklayamadığını göstermektedir (Costa, Terracciano & McCrae, 2001).

Sosyal psikolojik kuramlar arasında psikoanalitik, sosyal öğrenme, bilişsel gelişim, sosyal rol ve cinsiyet şeması kuramları yer almaktadır. Psikoanalitik kuram, Freud tarafından geliştirilen bu kuramda tıpkı biyolojik kuramda olduğu gibi cinsiyetin doğuştan var olan ve belli hormonal özellikleri de içinde barındıran bir olgu olduğu kabul edilir. Ancak bireylerin geçirdikleri sosyalleşme süreçleri sonucunda cinsiyetleriyle tutarlı rolleri öğrendikleri belirtilir. Freud, doğumdan itibaren başlayarak gelişim sürecini dönemlere (oral, anal, fallik, gizil (latent) ve genital olarak) ayırmıştır. Bu dönemlerden 3-6 yaş arasına denk gelen fallik dönemde çocuğun kendisini aynı cinsiyete sahip ebeveynleriyle özdeşleştirerek cinsiyete ilişkin rolleri öğrendiğini ve ilerleyen yaşlarda da sosyal norm ve kurallarla bunları içselleştirdiğini savunmuştur (Marchbank & Letherby, 2007; Dökmen, 2004).

Sosyal öğrenme kuramı temsilcilerinden Bandura 'ya göre cinsiyete ilişkin roller ödüllendirme ve cezalandırmanın da yer aldığı bir öğrenme süreci sonucunda kazanılır. Öğrenme, gözlemleyerek veya model alarak gerçekleşebilir. Çocuklar öncelikle anne ve babalarını sonrasında ise çevrelerindeki diğer bireyleri gözlemleyerek ve model alarak belirli roller öğrenirler. Daha sonrasında ise bu roller ödüllendirme, olumlu pekiştirme veya ceza ve olumsuz pekiştirme ile pekiştirilir. Toplum tarafından kabul görmeyen davranış ve tutumlar cezalandırılırken, uygun görülenler ödüllendirilir. Çocuk cezalandırılan davranıştan kaçınır, ödüllendirilen davranışı ise tekrarlayarak özümser (Bandura, 1977).

Bilişsel gelişim kuramı öncülerinden Piaget ve Kohlberg'e göre ise çocuk öğrenme kuramında olduğu gibi pasif değil, bilişsel sürece dahil etkin bir rol oynar (akt. Kodan, 2013). Cinsiyetinin kadın veya erkek olduğunu fark eden çocuk, kendisi gibi çevresindeki insanları da kadın ve erkek olarak sınıflar.

Sonrasında cinsiyetin değişmezliğini idrak eden birey bir gruptaki (kadın veya erkek grubundaki) bireyleri diğer gruptan ayıran özelliklere dikkat eder ve kendisinin ait olduğu gruba uyum gösteren davranışlar sergiler (Arıcı, 2011).

Sosyal rol kuramı öncüsü Eagly 'ye göre toplumlarda bireylerden beklenen belirli davranışlar vardır. Bu davranışlar için gerekli olan yetenek ve özellikleri kazanabilmeleri için küçük yaştan yönlendirilir ve teşvik edilirler. Böylece kadınlar ve erkekler arasındaki farklılıklar oluşmaya başlar ve süreklilik kazanır. Kurama göre; roller sosyalleşme süreçlerinde bireylere toplum tarafından benimsetildikçe, ve kadınlar veya erkekler bu rollere özgü yetenekler ve davranışlar sergiledikçe, o role uygun oldukları düşünölmekte ve cinsiyet rollerine ilişkin yargılar sağlamlaşmaktadır (Dökmen, 2004; Eagly, 1997).

Sosyal psikolojik kuramlardan sonuncusu cinsiyet şeması kuramıdır ve sosyal öğrenme ile bilişsel gelişim kuramlarının sentezinden ortaya çıkmıştır. Kurama göre, hem sosyal hem de bilişsel süreçler bir arada ilerleyerek cinsiyet rolleri öğrenilir. Bilişsel öğrenme kuramında olduğu gibi bireyin kendini ve çevresindekileri kadın ve erkek olarak etiketledikten sonra, sosyal öğrenme kuramında olduğu gibi cinsiyete ilişkin şemaları öğrenir ve yeni gelen her bilgiyi bu şemalara işler. Şematik bilgi işleme denilen bu süreçte birey cinsiyetle ilgili olan veya olmayan bilgilere şemaya uygun olarak 'kadınsı' veya 'erkeksi' anlamlar yükleyebilmektedir. Sosyal öğrenme, bilişsel öğrenme, ve cinsiyet şemaları kuramlarının önemli bir ortak noktası cinsiyet rollerinin öğrenilmiş bir olgu olduğunu ve değiştirilemez olmadığını belirtmeleridir (Bem, 1983; Dökmen, 2004).

Sosyolojik kuramlara baktığımızda ise sembolik etkileşimci, işlevselci, ve feminist sosyolojik kuramlarının cinsiyet rollerinin öğrenilme süreçlerini açıkladıklarını görüyoruz. Sembolik etkileşimci kuram bireylerin gündelik etkileşimleri sayesinde cinsiyet rollerinin öğrenildiğini savunur. Çocukların gündelik hayatta karşılaştıkları çeşitli sembollerle bu rolleri öğrendiklerini ve

ebeveynleriyle, arkadaşlarıyla veya öğretmenleriyle etkileşimleri sayesinde pekiştirdiklerini savunur (Eke, 2006).

İşlevselci kurama göre, toplumlar birbirleriyle ilişkili birçok alt bölümden oluşmaktadır. Bu bölümler toplumun dengesini korumak için farklı işlevlere sahiptir. Cinsiyet rolleri de toplumun bütünlüğünü ve durağanlığını korumak adına benimsenen oldukça önemli bir değerdir. Aile ise bu denge ve durağanlığı koruyacak olan temel birimdir. İlkel toplumlardan beri var olan ve kadın ve erkek arasındaki iş bölümünü ifade eden bu roller, tarih boyunca toplumlardan toplumlara aktarılmıştır. Bu sayede sosyal denge yıllar boyunca korunabilmiş ve sürdürülebilmiştir. Kuramın kadın ve erkekler arasındaki iş bölümünde biyolojik faktörlere yoğunlaşması ve gerçekleşen iş bölümünü yol açtığı tüm eşitsizliklere rağmen işlevsel görmesi bakımından eleştirilmiştir (Yağan-Güder, 2014).

Son olarak feminist yaklaşım, cinsiyet rolleri sonucunda kadınların maruz kaldıkları eşitsizliklere odaklanmıştır. Bu eşitsizlikleri bireysel, sosyal ve kurumsal boyutlarıyla beraber ele almışlardır. Kuramın savunucuları cinsiyet rollerine ilişkin daha önce bahsedilen birçok yaklaşımdan yola çıkarak, kadınların düşük statülerde çalıştırılması, düşük ücretlendirilmeleri, politik kararlarda söz sahibi olamamaları, aile sorumluluğunda yükün büyük kısmının onların üzerinde olması ve erkek-egemen bir sosyal yapı olan ataerkilliği tartışmışlardır (Eke, 2006).

1.6.2.2. Cinsiyet rollerine ilişkin toplumsal kalıp yargılar ile ilgili yapılmış çalışmalar

Cinsiyet rolleri üzerine yapılan çalışmalar ve tartışmalar 1960 'larda artan feminist hareketler ile yoğunluk kazanmıştır (Sofuoğlu, 2010). Cinsiyet rollerine ilişkin kalıp yargılar yapılan çalışmalarda birçok değişken ile ilişkilendirilmiştir. Metin içerisinde açıklanmayan ancak bu çalışma kapsamında incelenen araştırmalardan bir kısmına dair özet bilgilere Tablo 1.4 'ten ulaşılabilir. Cinsiyet

rollerine ilişkin kalıp yargılarla farklı değişkenler arası ilişkileri inceleyen çalışmalar tablolaştırılırken, kalıp yargılardan elde edilen yüksek skorların geleneksel veya eşitlikçi olmayan yargıları ifade ettiği unutulmamalıdır.

Cinsiyet rollerine ilişkin kalıp yargılar hayatın her aşamasında bireyin davranış ve düşüncelerini etkileyebilmektedir. Jacobs (1991), 400 ebeveyn ve çocuklarıyla gerçekleştirdiği çalışmasında, ebeveynlerin sahip oldukları cinsiyet rollerine ilişkin kalıp yargıların, çocuklarının yeteneklerini değerlendirmelerinde etkili olduğunu belirtmiştir. Ebeveynlerin çocuklarının yetenekleriyle ilgili görüşleri ise çocukların öz-değerlendirmelerini ve performanslarını etkilemektedir. Guimond ve Rousell'in (2001), lise öğrencileri ile yaptıkları çalışmada cinsiyet rollerine ilişkin geleneksel kalıp yargıların varlığı sonucunda erkek öğrencilerin matematik ve fen gibi (erkeklerin daha başarılı olmasının beklendiği) alanlarda kız öğrencilere göre daha yüksek performans gösterdikleri ve daha yüksek notlar aldıkları elde edilmiştir. Bunun tam aksine sanat, resim gibi (kadınların daha başarılı olmasının beklendiği) alanlarda ise kadınlara göre daha düşük performans sergilemiş ve daha düşük notlar almışlardır. Bhanot ve Jovanovic'in (2005), ortaokul öğrencilerinin anne ve babalarının sahip oldukları kalıp yargıların, çocuklarının ev ödevlerine destekleri üzerindeki etkisini inceledikleri araştırmalarında da benzer bir sonuç elde etmişlerdir. Buna göre, kız çocuklarının matematik derslerindeki yetenekleri, ailelerinin sahip olduğu kalıp yargılar ve destekten negatif yönde etkilenmektedir.

Teknoloji ve internet kullanımı başlıkları da cinsiyet rollerinden bağımsız ilerleyen konular değildir. Munusamy ve Ismail (2009), kadın ve erkek akademisyenler üzerine yaptıkları nitel çalışmada, cinsiyet rollerinin evdeki internet kullanımını etkilediğini ve kadın akademisyenlerin sahip oldukları aile ve çocuk sorumluluklarından dolayı erkeklere göre çok daha az interneti kullandıklarını belirtmişlerdir. Stout, Dasgupta, Hunsinger, McManus (2011), yaptıkları çalışmada, teknoloji, mühendislik veya matematikle alakalı derslerde kadın hocalarla veya uzmanlarla karşılaşan kadın öğrencilerin bu alanlara olan ilgisinin, öz yeterlilik algısının ve çabasının arttığını ifade etmişlerdir. Araştırma

sonuçları cinsiyet rollerine ilişkin kalıp yargılar varlığını korusa da, hemcinslerini bu derslerde gören kadın öğrencilerin teknoloji, bilim ve matematik alanlarındaki benlik kavramlarının yükseldiğini göstermiştir. Cinsiyet rolleri ve teknoloji ile ilgili yapılan bir diğer çalışma da Cheryan, Plaut, Davies ve Steele 'in (2009), çalışmasıdır. Çalışmada, bilgisayar dersinin görüleceği sınıfa cinsiyet rollerine ilişkin kalıp yargısal çağrışımlar yapan resim ve posterlerin konması ve kaldırılması ile kadın öğrencilerin derse olan ilgilerindeki değişim arasındaki ilişki incelenmiştir. Video oyunları, uzay yolu filmi posterleri gibi erkeklerin ilgi alanlarıyla bağlantılı posterlerin sınıf ortamından kaldırılmasıyla, kadınların derse olan ilgisinde artış görülmüştür, ancak erkeklerde anlamlı bir değişime rastlanmamıştır. Bu araştırma ile çevrede var olan görsel araçların da bireyler de cinsiyet rollerine ilişkin çağrışımlar yapabileceği ve davranışlarını etkileyebileceği görülmüştür.

Cinsiyet rollerine ilişkin kalıp yargılar ile liderlik stilleri ve örgütlerde üst kademelerde çalışma arasındaki ilişkiler de birçok araştırmanın konusu olmuştur. Gardiner ve Tiggeman (1999), 60 kadın ve 60 erkek yönetici ile erkek-egemen ve kadın-egemen sektörlerde liderlik stillerindeki farklılıkları incelemişlerdir. Buna göre erkek-egemen sektörlerde kadınlar da erkekler gibi (kişiler arası ilişkilere daha az önem veren, cesur, güçlü, duygusal olmayan, risk alabilen şekilde) davranmak zorunda hissederken, kadın-egemen sektörlerde feminen liderlik özellikleri (bireyler arası iletişim konularında daha hassas, karşı tarafı dinleyen, duygusal, güçlendiren ve teşvik eden) sergileyebilmektedir. Araştırmacılar tüm bu sonuçların liderin ve takipçilerinin sahip oldukları cinsiyet rollerine ilişkin kalıp yargılara paralel sonuçlar olduğunu belirtmişlerdir.

Cinsiyet rollerine ilişkin kalıp yargılar ile bireylerin yaşadığı stres düzeyi alan yazınında incelenen bir diğer önemli konu olmuştur. Çalışmamızın bir sonraki bölümünde cinsiyet rollerine ilişkin kalıp yargılar ile genel stres, ebeveynlik stresi ve iş stresi ilişkilerini inceleyen çalışmalara yer verilecektir.

Tablo 1.4. Cinsiyet rollerine ilişkin toplumsal kalıp yargılar ile ilgili yapılmış çalışmalara dair özet bilgiler*

İlişkili değişken	Yazarlar	Yayın yılı	Araştırma yöntemi	Araştırma Örnekleme	Bulgular
Evlilik kalitesi / evlilik uyumu	Kodan	2013	Nicel	Evli çiftler	Kadınlar için negatif yönlü ilişki
	Faulkner, Davey & Davey	2005	Nicel	Evli çiftler	Erkekler için negatif yönlü ilişki
	Rogers & Amato	2000	Nicel	Evli çiftler	Negatif yönlü ilişki
	Amato & Booth	1995	Nicel	Evli çiftler	Erkekler için negatif, kadınlar için pozitif yönlü ilişki
	Blieszner	1993	Nicel	Evli çiftler	Çift birbiriyle uyumlu yargılara sahiplerse evlilik kaliteleri yüksek
İstihdam politikaları	Özçatal	2011	Nitel	Gıda ve tekstil işletmelerinde çalışan kadınlar	Kadın istihdamı ile negatif yönlü ilişki
	Gorman	2005	Nitel & nicel	Hukuk firmaları	Kadın istihdamı ile negatif yönlü ilişki
	Davison & Burke	2000	Nicel	Meta analizi: literatürdeki ilgili çalışmalar	Kadın-egemen sektörlerde kadın istihdamı ile, erkek-egemen sektörlerde erkek istihdamı ile pozitif ilişkili
	Dayıoğlu & Kasnakoğlu	1997	Nicel	Hane halkı	Kadın istihdamı ile negatif yönlü ilişki
	Eagly & Steffan	1984	Nicel	Yetişkinler	Kadın istihdamı ile negatif yönlü ilişki

Ücretlendirme	Williams, Paluck & Spencer - Rodgers	2010	Nicel	Yetişkinler	Erkeğe belirlenen ücret miktarı ile pozitif yönde ilişkili
	Cejka & Eagly	1999	Nicel	Yetişkinler	Erkeğe belirlenen ücret miktarı ile pozitif yönde ilişkili
Matematiksel ilgi ve başarı	Cvencek, Meltzoff & Greenwald	2011	Nicel	Çocuklar	Kadınlar açısından negatif yönlü ilişki
	Kiefer & Sekaquaptewa	2007	Nicel	Kadın üniversite öğrencileri	Kadınlar açısından negatif yönlü ilişki
	Ambady, Shih, Kim & Pittinsky	2001	Nicel	Asya-Amerikan kadınlar	Kadınlar açısından negatif yönlü ilişki
Benlik / Özsaygı	Damarlı	2006	Nicel	Ergenler	Erkeklerin benlik seviyesi ile pozitif yönlü ilişki
	Young & Mroczek	2003	Nicel	Ergenler	Erkeklerin benlik seviyesi ile pozitif yönlü ilişki
	Lynch, Myers, Kilmartin, Falck & Kliewer	1998	Nicel	Çocuklar	Kadınların da erkeklerin de benlik kavramları ile anlamlı ilişkili
Kariyer engelleri / kariyer tercihleri	Rudman & Phelan	2010	Nicel	Öğrenciler	Kadınlar açısından pozitif yönlü ilişki
	İnandı, Özkan, Peker & Atik	2009	Nicel	Kadın ve erkek öğretmenler	Kadınlar açısından pozitif yönlü ilişki
	Gadassi & Gati	2009	Nicel	Yetişkinler	Kadınların tercihi kadın çoğunlukta işler, erkeklerin erkek çoğunlukta işler

Performans değerlendirme	Bauer & Baltes	2002	Nicel	Üniversite öğrencileri	Kadınlara yönelik performans değerlendirmesiyle negatif, erkeklere yönelik performans değerlendirmesiyle pozitif ilişkili
	Bowen, Swim & Jacobs	2000	Nicel	Meta analizi: literatürdeki ilgili çalışmalar	Kadınla ilişkilendirilen performans ölçüm ifadeleri kadınlar için yüksek, erkekle ilişkilendirilenler erkekler için yüksek performans skorlarıyla ilişkili
	Maurer & Taylor	1994	Nicel	Yetişkinler	Kadınlara yönelik performans değerlendirmesiyle negatif, erkeklere yönelik olan ile pozitif yönlü ilişkili
Liderlik	Eagly & Karau	2002	Nicel	Yetişkinler	Erkek liderden yana tavır ile pozitif yönlü ilişkili
	Crawford	2000	Nicel	Yetişkinler	Erkek-egemen veya kadın-egemen sektörlere göre değişen liderlik anlayışı
	Forsyth, Heiney & Wright	1997	Nicel	Yetişkinler	Etkili liderlik ile kadın liderleri bağdaştıramama
Duygularını belli edebilme	Akdoğan	2007	Nicel	Üniversite öğrencileri	Erkekler için negatif, kadınlar için pozitif yönlü ilişki
	Durik, Hyde, Marks, Roy, Anaya & Schultz	2006	Nicel	Yetişkinler	Erkekler için negatif, kadınlar için pozitif yönlü ilişki

* İlişkili değişkene dair çalışmalar yayın yılına göre sıralanmıştır.

1.6.2.3. Cinsiyet rollerine ilişkin toplumsal kalıp yargılar ile ebeveynlik stresi ve iş stresi arasındaki ilişkileri inceleyen çalışmalar

Birey doğduğu andan itibaren ebeveynleri ve çevresindekiler tarafından sunulan çeşitli kalıp yargılarla karşılaşır. Çevreye uyum sağlama, kimlik kazanma ve toplum tarafından onaylanma ihtiyaçları gereği bu kalıp yargıların çoğunu öğrenir, benimser ve içselleştirir. Toplumun beklentilerine uygun tarzda hareket etme durumunda kalma ve bazen bu beklentileri karşılayamama bireylerde olumsuz etkilere yol açabilmektedir.

Literatürde tam olarak cinsiyet rollerine ilişkin kalıp yargılar ile ebeveynlik stresi arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmalara rastlanmamasına rağmen, kalıp yargıları genel stres düzeyi, öz-denetim (self-control), psikolojik veya fiziksel sağlık, iyilik hali, iş stresi veya stresle baş etme yolları ile ilişkilendiren çalışmalar mevcuttur. Inzlicht ve Kang (2010), yaptıkları dört deneysel çalışma sonucunda, cinsiyete yönelik kalıp yargıların kadınların sinirlenme, riskli karar verme düzeyleriyle pozitif, odaklanma ve performanslarıyla ise negatif ilişkili olduğunu elde etmişlerdir. Ayrıca kalıp yargıların strese yol açarak, bireylerin stresli durumlarında öz-denetimlerini de kaybettiklerini ifade etmişlerdir.

Levy, Hausdorff, Hencke ve Wei 'nin (2000), yaşlılar üzerine yaptıkları çalışmada, yaşlılık hakkında (hafıza, fiziksel veya ruhsal sağlık gibi konularda) pozitif ve negatif kalıp yargıları olan bireylerin stres yaratıcı durumlar karşısında gösterdikleri kardiyovasküler tepkiler (kalp ritmi, kan dolaşımı gibi) ölçülmüştür. Deney ortamında gerçekleşen çalışmada stres yaratıcı durum olarak katılımcılara matematiksel (956'dan yedişer yedişer geriye doğru saymak v.b.) ve sözel sorular (bir dakika içinde son beş yılda yaşadıkları stresli bir olayı özetlemeleri v.b.) yöneltilmiştir. Elde edilen sonuçlara göre, yaşlılık konusunda negatif kalıp yargılara sahip bireyler stresli durumlar karşısında daha yüksek kardiyovasküler tepkiler vermişlerdir. Araştırmacılar elde ettikleri sonuçlar doğrultusunda, yaşlılık konusundaki negatif kalıp yargıların, bireylerin sağlıklarını tehdit edecek sonuçlar doğurabileceğini belirtmişlerdir. Levy v.d. 'nin

(2008), Afrika kökenli Amerikalı yaşlılar ile yaptıkları bir diğer çalışmada ise yaşlılıkla ilgili olumsuz kalıp yargıların, bireylerin strese yatkınlıklarını arttırdığını, olumlu kalıp yargılarınsa strese karşı koruyucu bir etki yarattığını elde etmişlerdir.

Tull, Sheu, Butler, ve Cornelious (2005), siyahi kadınlarla yaptıkları çalışmalarında, katılımcıların siyahilere karşı var olan ırkçı kalıp yargılar hakkındaki görüşleri ve algıladıkları stres düzeylerini araştırmışlardır. Buna göre, siyahilere karşı ırkçı kalıp yargılara katılma düzeyleri yüksek olan kadınların algıladıkları stres düzeyi, bu yargılara katılmayanlara göre daha yüksek bulunmuştur. Contrada v.d. de (2000), kalıp yargıların bireylerin depresyon, stres, anksiyete ve psikolojik sağlık problemleri açısından tehdit oluşturduğunu belirtmişlerdir. Özellikle bireylerin sahip oldukları kalıp yargıların kendilerinin de içinde bulunduğu gruba yönelik olması, yani bireyin kendisine yönelik var olan kalıp yargılara katılması ve bunları içselleştirmesi birçok fiziksel ve psikolojik sağlık problemleriyle pozitif yönde ilişkili bulunmuştur (Williams, Spencer & Jackson, 1999; Crocker, Major & Steele, 1998).

Yapılan birçok araştırma bireylerin cinsiyet rollerine ilişkin geleneksel kalıp yargılara sahip olmasının iyilik durumları ile de negatif yönlü ilişkili olduğunu göstermektedir (Hunt, Sweeting, Keoghan & Platt, 2006). Cinsiyet rollerine ilişkin geleneksel kalıp yargılar bireylerin stres yaratan durumlar karşısında gösterecekleri veya gösteremeyecekleri tepkileri de şekillendirmektedir. Erkeklerin güçlü, ağlamaz, cesur, akıllı; kadınların ise hassas, duygusal, korumaya muhtaç gibi kalıp yargılarla anılması stresle baş etme yöntemlerini etkileyen önemli bir unsurdur. Grobelny (2011), erkeklerin stresle baş etme yöntemlerinde duygu ifadesinden ziyade problem çözme odaklı olduklarını belirtirken, kadınların ise duygu odaklı yöntemler kullandıklarını ifade etmiştir. Robinson ve Johnson 'a (1997), göre de cinsiyet rollerine ilişkin kalıp yargılar erkekleri duygularını ifade etme bakımından sınırlandırırken, kadınları da pasif hale getirmektedir.

Cinsiyet rollerine ilişkin kalıp yargılar ve iş stresi arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmalara bakıldığında, araştırmaların daha çok erkekler üzerinde ve hemşirelik alanında yoğunlaştığı görülmektedir. Lou, Yu, Hsu ve Dai (2007), erkek hemşireler üzerine yaptıkları çalışmada, cinsiyet rollerinin hemşireler üzerinde yüksek iş stresi yarattığını ve işten ayrılma niyetleri ile pozitif yönlü ilişkili olduğunu bulmuşlardır. Hemşirelik eğitimi alan öğrenciler ile yapılan benzer bir çalışmada da erkek öğrencilerin cinsiyet rolleri sebebiyle hemşireliği kendilerine uygun görmedikleri ve programdan ayrılmak istedikleri sonucu elde edilmiştir (McLaughlin, Muldoon & Moutray, 2010).

Cinsiyet rolleri ile bağlantılı olarak oluşan aşırı rol yükü, rol çatışması ve rol belirsizliği değişkenleri de yapılan çalışmalarda stres ile ilişkilendirilmiştir (Hamama, Ronen & Rahav, 2008; Bolino & Turnley, 2005). Çalışmanın bir sonraki bölümünde modelimizin son değişkeni olan iş ve aile arasındaki çatışma kavramı açıklanacak, ebeveynlik stresi ve iş stresinin iş ve aile arasındaki çatışmalarla ilişkisine değinilecek ve bu konuda yapılmış çalışmalara yer verilecektir.

1.7. İŞ ve AİLE ROLLERİ ARASINDAKİ ÇATIŞMA

İş ve aile rolleri insanların hayatlarında edindikleri rollerin başında gelir. İş ve aile yaşamlarının bireyin hayatındaki yeri ve önemi dolayısıyla bu alanlarda yüklendiği roller arasındaki çatışma da araştırılması ve belirlenmesi gereken önemli bir kavramdır. Rol; bireyin içinde bulunduğu durum gereği ondan beklenen görev ve sorumlulukların toplamını ifade eden davranış kalıplarıdır (Çakır, 2011). Bireyin iş veya aile alanlarında sahip olduğu roller birbirinden farklıdır. Bireylerin sahip oldukları zaman ve enerji kısıtlarından ötürü tüm bu rollerin aynı zamanda ve tam anlamıyla yerine getirilmesi oldukça zordur. Tüm bu zorluklar rol çatışmasının ortaya çıkmasını kaçınılmaz kılar. Rol çatışması kavramı; belirli bir alanda sahip olunan ve gerçekleştirilen rolün, diğer alandaki

rolü gerçekleştirmeye engel olması sonucu oluşan bir durumdur (Efeoğlu & Özgen, 2007).

İş ve aile rolleri arasındaki çatışma rol çatışmasının en sık yaşanan ve belirgin örneklerindedir. Parasuraman ve Greenhaus (1997), rol çatışması tanımına uygun olarak bir alanda (iş veya aile alanında) karşılanan taleplerin, diğer alandaki talepleri karşılamada zorluk yaratması durumunu iş-aile çatışması olarak tanımlamışlardır. Dubrin (1991), aynı anda birden fazla role sahip olunması, Luo v.d. (2010), iş ve aile hayatının iç içe girmesi, Turunç ve Çelik (2010), bireylerin aynı anda farklı alanlarda farklı rollere sahip olmaları sonucu ortaya çıkan gerilim ve rollerin uyumsuz/zıt ve farklı algılanması olarak tanımlamışlardır. Tüm bu tanımlamalardan yola çıkarak iş ve aile rolleri arasındaki çatışma; bireylerin hayatlarındaki en önemli iki alan olan iş ve aile alanlarında sahip oldukları rolleri yerine getirmede, rollerin farklı, uyumsuz veya zıt algılanması ve zaman, enerji kaynaklarının kısıtlı olması sonucu algılanan gerilim şeklinde tanımlanabilir. Tıpkı streste olduğu gibi çatışma da algısal bir süreç sonucu ortaya çıkar yani bireysel bir kavramdır.

Yapılan çalışmalar iş ve aile rol çatışmasının iki yönlü olduğunu ve üç şekilde gerçekleşebileceğini göstermiştir (Greenhaus & Beutell, 1985). Frone, Russell ve Cooper (1997), iş-aile çatışmasının iş-aile ve aile-iş şeklinde yönlerinden bahsetmiş ve tanımlamalarına yapmışlardır. Buna göre iş ile ilgili görev ve sorumluluklar aile rollerine ilişkin talepleri karşılamayı engelliyorsa iş-aile çatışması, ailevi rollerden kaynaklı talepler, işe ilişkin rolleri yerine getirmeyi engelliyor ise de bu aile-iş çatışmasıdır. Başka bir deyişle; aileye ilişkin roller iş rollerini gerçekleştirmeyi engelliyorsa aileden işe doğru, işe ilişkin roller aile rollerini gerçekleştirmeyi engelliyorsa da işten aileye doğru bir gerilim ve çatışmadan söz edilmektedir. Kavram karışıklığına yol açmamak için bundan sonraki bölümlerde işten aileye doğru olan çatışma “iş-aile çatışması”, aileden işe doğru olan çatışma “aile-iş çatışması”, genel roller arası çatışma ise “iş ve aile rollerine ilişkin çatışma” olarak belirtilecektir.

İş-aile çatışmasına sebep olabilecek işe ilişkin engelleyiciler veya stres yaratıcılar çalışma koşullarının kötülüğü, düzensiz çalışma saatleri, işin yoğunluğu ve zorluğu, iş stresi, kötü ilişkiler/arkadaşlıklar ve işkoliklik gibi faktörlerdir. Aile-iş çatışmasına sebep olabilecek değişkenler ise; medeni durum, çocuk sayısı ve yaşı, çocuğun özel fiziksel ve psikolojik ihtiyaçlarının olup olmaması, ebeveynlik stresi veya aile yapısı şeklinde sıralanabilir. Sonuç olarak bireylerin sahip oldukları bu faktörler yönü ne olursa olsun (iş-aile veya aile-iş çatışması) bir çatışmaya sebep olmakta ve diğer alandaki taleplerin yerine getirilmesine engel teşkil etmektedir (Frone, Russell & Cooper, 1997). Ancak çatışmanın yönüne dair böyle bir ayrımın yapılması çatışmanın sebep ve etkilerini anlayabilmek açısından önemlidir. Bu çalışmada da çatışma, iş-aile ve aile-iş çatışması şeklinde ayrılarak değerlendirilecek ve işe ilişkin bir değişken olan iş stresi iş-aile çatışması ile; aileye ilişkin bir değişken olan ebeveynlik stresi ise aile-iş çatışması ile ilişkilendirilecektir. Alan yazında yer alan ve bu ilişkileri incelemiş çalışmalara ilerleyen bölümlerde yer verilecektir.

İş-aile ve aile-iş çatışması üç türde gerçekleşebilmektedir. Bu türlerden ilki zaman esaslı çatışma; bireylerin sınırsız zamana sahip olamamalarından ve bu zaman kısıtı dolayısıyla belirli bir rolü yerine getirirken diğerini yerine getirememelerinden kaynaklı çatışmadır. Zaman esaslı çatışma hem fiziksel olarak aynı anda iki farklı yerde bulunamamaktan, hem de fiziksel olarak bir rol yerine getirilirken diğer role ilişkin bireyin taşıdığı zihinsel meşguliyetten dolayı ortaya çıkabilir (Greenhaus & Beutell, 1985). Hasta çocuğunu doktora götürdüğü için önemli bir iş toplantısını kaçıran veya iş yerinde olmasına rağmen kendisini hasta çocuğunu düşünürken bulan bireyin yaşadığı çatışma zaman esaslı aile-iş çatışmasıdır. Bunun tam tersi yönünde ailesiyle yemek yerken bir sonraki günün iş planını düşünen birey de zaman esaslı çatışmanın zihinsel unsurunu göstermektedir (Beauregard, 2007).

İş-aile ve aile-iş çatışmasının bir diğer şekli gerginlik esaslı çatışmadır. Bir rolü yerine getirirken oluşan stres ve gerginliğin diğer roldeki performansı etkilemesi sonucu oluşan çatışmadır. İş veya aile alanındaki bir rolün oluşturduğu

yorgunluk, halsizlik veya stres bir diğere alandaki performansı düşürebilmekte veya rolün ifa edilmesini engelleyebilmektedir. Örneğin; iş yerinde yaşanan bir olumsuzluk sonucu bireyin hissettiği gerginlik, eve geldiğinde eşine veya çocuklarına yansıyabilmekte ve alınganlık, sinir, içine kapanma gibi psikolojik veya davranışsal sonuçlar doğurabilmektedir (Mesmer-Magnus & Viswesvaran, 2005).

Son çatışma türü davranış esaslı çatışmadır. Bu çatışma türünde belirli bir rolü yerine getirmek için gerekli olan davranışın, diğere bir rol için gereken davranışlarla uyumsuz, farklı veya zıt olması söz konusudur. İş alanında beklenen davranışlarla aile alanında beklenen davranışların farklılığından dolayı bireyin yaşadığı gerilimdir. Örneğin, çocuklarına karşı şefkatli ve sıcakkanlı olması beklenen bireyin bu davranışları, iş yerinde beklenen otoriter veya objektif davranışlarla uyumsuzluk göstermektedir. Birey bu davranışları içinde bulunduğu alan ve role göre değiştirmese davranış esaslı çatışma yaşayacaktır (Akyüz, 2015). Bu çalışmada zaman, gerginlik veya davranış esaslı çatışma ayrımı yapılmadan, çatışma yönüne göre iş-aile ve aile-iş çatışması olarak ele alınacaktır.

1.7.1. İş ve aile rolleri arasındaki çatışmaya ilişkin kuramlar

İş-aile ve aile-iş çatışmasını türlerine veya çatışmanın ortaya çıkış sebebine göre farklı modeller ile açıklayan kuramlar mevcuttur. Literatürde en sık rastlanan modellerden ilki akılcı kuramdır. Akılcı kuram çatışmayı zaman ve cinsiyet odaklı ele alır. Kurama göre, kadınlardan beklenen ana roller aile alanındayken, erkeklerden beklenenler iş alanında yoğunlaşmıştır. Dolayısıyla erkeklerin işlerine, kadınların ise aile rollerine ayırdıkları zaman daha fazladır ve zamanın kısıtlı olmasından ötürü yoğunlaştıkları rol ile diğere alandaki roller arasında çatışma yaşanır (Çakır, 2011).

İş aile rolleri arasındaki çatışmaya dair bir diğer kuram telafi (compensation) kuramıdır. Telafi kuramına göre; kişi tatminsiz veya mutsuz olduğu bir alandan uzaklaşır ve diğer alandaki rollerine daha çok önem verir. Böylece bir alandaki tatminsizliğini diğer alandan elde edeceği tatmin ile telafi etmeye çalışır. Buna bağlı olarak iş ve aile alanları arasındaki zaman dengesi bozulacak ve bu durum bireyde çatışmaya sebep olacaktır (Efeoğlu & Özgen, 2007). Akılcı ve telafi kuramları iş-aile ve aile-iş çatışması kavramlarını zaman esaslı olarak açıklayan kuramlardandır.

Katkı ve taşma (spillover) kuramları ise alan yazında en sık kullanılan diğer kuramlardır. Katkı kuramı, bireylerin hayatlarındaki en önemli iki alanın iş ve aile olmasından hareketle, iş ve aile alanlarından elde edilen tatmin ve mutluluğun bireyin yaşam tatminine katkı sağlayacağını savunur. Dolayısıyla bireysel ve işe ilişkin unsurların birbirleri üzerindeki etkisine ve tüm bunların bireyin yaşam tatminine olan etkisine odaklanır. Taşma kuramı ise iş ve aile alanlarının birbirleri üzerindeki etkilerine odaklanmaktadır. Kurama göre, iş ve aile alanlarının herhangi birinde olan olumlu veya olumsuz tutum, olay veya duygular diğer alana da geçmektedir ve buna pozitif veya negatif taşma denir. Eğer kişi iş hayatı ile ilgili huzursuzluk, gerginlik, agresiflik gibi olumsuz duygular taşıyorsa bunlar aile yaşamına da yansımaktır. Tersine iş yaşamından memnun ve mutluyorsa bu olumlu duygular aile yaşamını da olumlu etkileyecektir. Bu taşma her iki alandan da yani işten aileye veya aileden işe doğru olabilir. Kuramı diğer kuramlardan farklı kılan unsur sadece çatışma ve olumsuz etkileşimi değil iş ve aile yaşamında gerçekleşebilecek olumlu durum ve duyguları da ele almasıdır.

Literatürde yer alan ve çalışmamızın da temel aldığı son kuram çatışma (conflict) kuramıdır. Bu kurama göre, iş ve aile rolleri birbirleriyle doğası gereği bir çatışma halindedir. Bu çatışmanın nedeni rollerin varlığı değil, bu roller sonucunda bireylerin yerine getirmesi gereken görev ve sorumlulukların oluşturduğu uyumsuz taleplerdir. Zaman, enerji kısıtı, gerginlik ve davranış uyumsuzluğu bireyin sahip olduğu rollerden doğan taleplerin uyumsuzluğuna

neden olmakta, stresi arttırmakta ve çatışmayı yaratmaktadır. Görüldüğü gibi iş ve aile rolleri arasındaki çatışmaya dair güncel bu kuramlar, iş ve aile yaşamını Zedeck 'in (1992), öne sürdüğü ayrı dünyalar olarak değil, etkileşimsel alanlar olarak değerlendirmiş ve kavramı farklı açılardan ele alarak anlaşılmasına katkı sağlamışlardır.

1.7.2. İş ve aile rolleri arasındaki çatışma ile ilgili yapılmış çalışmalar

İş ve aile rolleri arasındaki çatışma günümüzde birçok disiplin tarafından araştırılan bir kavram haline gelmiştir. Psikoloji, sosyoloji, eğitim, yönetim, insan kaynakları yönetimi ve örgütsel davranış gibi alanlar bu tür çalışmalara en sık rastlanan disiplinlerdir. Günümüz toplumlarında kadının iş hayatına katılımının yükselmesi ve çift kariyerli ailelerin sayıca çoğalması, teknolojik ve ekonomik gelişmelerle iş hayatındaki rekabet anlayışının artması ve demografik değişimler iş ve aile rolleri arasındaki çatışmanın hem kadınlar hem de erkekler açısından incelenmesini gerektirmiştir. Ayrıca roller arasındaki çatışmanın bireylerin algılarına dayanan bir süreç olması sebeplerinin ve etkilerinin farklı faktörlerle araştırılmasına zemin hazırlamıştır. İş ve aile rolleri arasındaki çatışmanın sebepleri bireysel, işe ve aileye dair çeşitli değişkenlerle açıklanabilmektedir. Bu değişkenlerden bazılarında çalışma kapsamında incelenen araştırmalara dair özet bilgilerin yer aldığı Tablo 1.5 'ten ulaşılabilir.

Çatışma yaratan demografik değişkenlerin başında cinsiyet gelmektedir. Araştırmaların bir çoğunda kadınların yaşadıkları iş ve aile rolleri arasındaki çatışma düzeyinin erkeklerden daha yüksek olduğu elde edilmiştir (Craig & Sawrikar, 2009; Martinengo, Jacob & Hill, 2010) Bu sonuçların temel sebebi olarak ise cinsiyet rolleri gösterilmektedir. Kültürel temeli olan cinsiyet rolleri kadınların ev işleri ile ilgili rollerine, erkeklerin ise iş yaşamındaki rollerine vurgu yapmaktadır. Kadınların iş gücündeki katılımı geçmiş yıllara kıyasla artmış olsa da, aileye ilişkin roller hala kadın üzerine yüklenmiştir. Bu durum kadınların sahip oldukları rollerin sayıca ve tür olarak erkeklerden daha fazla olmasına ve

çatışmanın oluşmasına sebep olmaktadır (Akyüz, 2015). Anafarta ve Kuruüzüm (2012) 800 çalışandan veri toplayarak gerçekleştirdikleri çalışmalarında, çalışan kadınların cinsiyet rolleri dolayısıyla erkeklere göre daha fazla aile-iş çatışması yaşadıklarını ancak iş-aile çatışmasında kadın ve erkekler arasında anlamlı fark olmadığını elde etmişlerdir. Dursun ve İftar (2014), ise çalışmalarında iş-aile çatışması bakımından da kadınların yüksek çatışma düzeyine sahip olduklarını ve tüm bunların kadınların sahip oldukları rollerin erkeklerin sahip olduklarıyla eşit olmaması ile açıklanabileceğini belirtmişlerdir.

Bireylerin yaşı da yapılan çalışmalarda iş ve aile rollerine ilişkin çatışmada farklılık yaratan bireysel bir değişken olarak bulunmuştur. Ancak elde edilen sonuçlar birbirleriyle farklılık göstermektedir. Mjoli, Dywili ve Dodd (2013), 100 kadın çalışan üzerine yaptıkları çalışmalarında yaş ile iş ve aile çatışmaları arasında pozitif yönlü bir ilişki elde etmişlerdir. Giray ve Ergin (2006), ise bu ilişkinin negatif yönlü olduğunu ve bireylerin yaşı ilerledikçe bilgi ve deneyimlerinin arttığını bu sayede iş ve aile rolleri arasında daha az çatışma yaşadıklarını belirtmişlerdir.

Bireylerin evli ya da bekar olmaları yani medeni durumları da iş ve aile rolleri arasındaki çatışma düzeylerini etkileyen bir kavramdır. Medeni durum ve iş-aile rolleri çatışması ilişkisine dair farklı araştırmalarda farklı sonuçlar elde edilmiştir. Anafarta ve Kuruüzüm (2012), evli kadın ve erkeklerin bekar kadın ve erkeklere göre iş ve aile rolleri arasında daha yüksek çatışma yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Duxbury, Higgings ve Lee (1994), yaptıkları çalışmada birlikte yaşayan ebeveynler ile tek yaşayan ebeveynlerin aile-iş çatışmaları arasında bir fark olmadığını elde etmişlerdir.

Son olarak bireylerin eğitim düzeyleri ile iş ve aile rolleri arasındaki çatışma ilişkisine bakıldığında, kimi çalışmalar anlamlı bir ilişki tespit edemezken (Grzywacz & Marks, 2000), bazı araştırmalarda eğitim düzeyi yükseldikçe iş ve aile rolleri arasındaki çatışmanın da arttığına dair sonuçlar elde edilmiştir (Anafarta & Kuruüzüm, 2012; Çakır, 2011). Görüldüğü gibi bireylerin demografik

özellikleri ile iş ve aile rolleri arasındaki çatışmayı inceleyen çalışma bulguları birbirleriyle farklılık gösterebilmekte ve araştırmanın yapıldığı örneklemin diğer özelliklerine göre çeşitlilik göstermektedir.

İş ve aile rolleri arasındaki çatışmayı etkileyen demografik faktörler yanında işe ve aileye ilişkin de birçok faktör bulunmaktadır. Bireylerin iş, aile, kişilik özellikleri, stres düzeyleri, psikolojik ve fiziksel sağlık durumları çatışma algısını etkileyen veya çatışmanın etkilediği değişkenler olarak karşımıza çıkmaktadır. Roller arası çatışmayı etkileyen ve çatışmanın etkilediği bu değişkenlere dair araştırmalar ve elde edilen sonuçlar Tablo 1.5'te özetlenmiştir. Çalışmanın bir sonraki bölümünde ise araştırma modelimizde yer alan iş stresi ve ebeveynlik stresi değişkenleri ile iş ve aile rolleri arasındaki çatışma ilişkisini inceleyen araştırmalara daha detaylı bir şekilde yer verilecektir.

Tablo 1.5. İş ve aile rolleri arasındaki çatışma ile ilgili yapılmış çalışmalara dair özet bilgiler*

İlişkili değişken	Yazarlar	Yayın yılı	Araştırma yöntemi	Araştırma Örneklemi	Bulgular
İş özellikleri	Shakil - Ahmad, Fakhr & Ahmed	2011	Nicel	76 kadın çalışan	Esnek çalışma saatleri ve amir desteği iş-aile çatışması ile negatif ilişkili
	ten Brummelhuis, Haar & der Lippe	2010	Nicel	482 çalışan	Esnek çalışma saatleri ve amir desteği iş-aile çatışması ile negatif ilişkili
	Kirkwood & Tootel	2008	Nitel	58 girişimci	Kadın girişimciler için esnek çalışma saatleri iş ve aile rolleri arasında denge sağlamak açısından oldukça önemli.
	Ponzellini	2006	Nitel	Literatür taraması	Esnek çalışma saatleri, çocuk bakım hizmetleri gibi değişkenler ile iş ve aile rolleri arasındaki çatışma negatif yönde ilişkili.
	Shaw, Andrey & Johnson	2003	Nitel	15 kadın çalışan	Esnek çalışma saatleri iş-aile çatışması ile negatif ilişkili
	Clark	2001	Nicel	179 çalışan	Amir desteği ile iş-aile çatışması negatif yönlü ilişkili

Aile özellikleri

Cooklin et al.	2015	Nicel	2151 kadın çalışan	İş ve aile rolleri arasındaki çatışma partnerler arası ilişki kalitesi ile negatif ilişkili
Rehman & Roomi	2012	Nitel	20 kadın girişimci	Aileye ilişkin cinsiyet rolleri ile iş ve aile rolleri arasındaki çatışma pozitif yönde ilişkili.
Mathew & Panchanatham	2011	Nitel ve Nicel	26 kadın girişimci	Aile bireylerinde bakıma muhtaç çocuk veya yaşlının bulunması iş ve aile rolleri arasındaki çatışma ile pozitif yönde ilişkili.

Kişilik özellikleri

Wayne, Musisca & Fleeson	2004	Nicel	2130 çalışan	Sorumluluk sahibi olma kişilik özelliği ile iş ve aile rolleri arasındaki çatışma negatif yönde ilişkili
Bruck & Allen	2003	Nicel	164 çalışan	A tipi kişilik ile iş ve aile rolleri arasındaki çatışma pozitif yönde ilişkili
Kinnunen, Vermulst, Gerris & Makikangas	2003	Nicel	296 erkek çalışan	Kişilik özellikleri iş-aile çatışması ve depresyon arasında düzenleyici role sahip
Carlson	1999	Nicel	225 çalışan	A tipi kişilik ile iş ve aile rolleri arasındaki çatışma pozitif yönde ilişkili

Tükenmişlik

Brauchli, Bauer & Hammig	2011	Nicel	6091 çalışan	Zaman esaslı iş-aile çatışması ile tükenmişlik pozitif yönde ilişkili
Lingard & Francis	2005	Nicel	231 erkek çalışan	İş-aile çatışması ile tükenmişlik pozitif yönde ilişkili
Burke & Greenglass	2001	Nicel	686 hemşire	İş-aile çatışması ile tükenmişlik pozitif yönde ilişkili

İşkoliklik

Zincirkıran & Mete	2014	Nicel	850 doktor	İş ve aile rolleri arasındaki çatışma üzerinde pozitif yönde etkili
Gönülal Erdoğan	2013	Nicel	256 çalışan	Belirli bir seviyeye kadar olumlu etkilere sahipken, aşırısı iş ve aile rolleri arasındaki çatışma ile pozitif yönlü ilişkili
Russo & Waters	2006	Nicel	169 çalışan	İş ve aile rolleri arasındaki çatışma üzerinde pozitif yönde etkili
Buelens & Poelmans	2004	Nicel	6644 yetişkin	İş ve aile rolleri arasındaki çatışma üzerinde pozitif yönde etkili

Yaşam tatmini	Jifang, Zhang & Foley	2015	Nicel	125 çift kariyerli aile	Erkekler açısından aile-iş çatışması negatif yönde etkili
	Mustafayeva	2013	Nicel	615 akademisyen	İş ve aile rolleri arasındaki çatışma negatif yönde etkili
	Karimian et al.	2012	Nicel	166 kadın öğretmen	İş ve aile rolleri arasındaki çatışma negatif yönde etkili
	Treistman	2004	Nicel	185 kadın çalışan	İş ve aile rolleri arasındaki çatışma negatif yönde etkili
İş tatmini	Armstrong, Atkin-Plunk & Wells	2015	Nicel	441 çalışan	Negatif yönlü ilişki
	Ergeneli, İlsev & Karapınar	2010	Nicel	286 akademisyen	Negatif yönlü ilişki
	Özdevecioğlu & Doruk	2009	Nicel	350 çalışan	Negatif yönlü ilişki
	Yüksel	2005	Nicel	98 çalışan	Negatif yönlü ilişki
	Bruck, Allen & Spector	2002	Nicel	160 çalışan	Negatif yönlü ilişki
İş stresi**	Karabacak	2014	Nicel	316 çalışan	İş-aile çatışması ile pozitif ilişkili
	Judge & Colquitt	2004	Nicel	174 çalışan	İş-aile çatışması ile pozitif ilişkili
	Triplett, Mullings & Scarborough	1999	Nicel	202 çalışan	İş-aile çatışması ile pozitif ilişkili

Ebeveynlik stresi***	Stoeva, Chiu & Greenhaus	2002	Nicel	148 çalışan	Aile-iş çatışması ile pozitif ilişkili
	Grzywacz, Almeida & McDonald	2002	Nicel	2871 çalışan	Aile-iş pozitif yayılımı ile negatif, negatif yayılımı ile pozitif yönde ilişkili
	Edwards & Rothbard	1999	Nicel	1758 çalışan	İş ve aile rolleri arasındaki çatışma ile pozitif ilişkili
İş gücü devir hızı / İşten ayrılma niyeti	Ahuja et al.	2007	Nicel	171 çalışan	İş-aile çatışması işten ayrılma davranışı ve stres üzerinde pozitif yönde etkili
	Carr, Boyar & Gregory	2007	Nicel	129 çalışan	İş-aile çatışması işten ayrılma davranışı üzerinde pozitif yönde etkili
	Pasewark & Viator	2006	Nicel	552 çalışan	Kadınların iş-aile çatışması işten ayrılma niyetleri üzerinde pozitif yönde etkili
	Boyar, Maertz, Pearson & Keough	2003	Nicel	432 çalışan	İş ve aile rolleri arasındaki çatışma işten ayrılma niyeti üzerinde pozitif etkili

Devamsızlık	Demerouti, Bouwman & Sanz-Vergel	2015	Nicel	386 kadın çalışan	İş ve aile rolleri arasındaki çatışma ile devamsızlık pozitif yönde ilişkili
	Bekker, Croon & Bressers	2005	Nicel	404 kadın ve erkek hemşire	Kadınlarda görülen devamsızlık ile erkeklerde görülen devamsızlık arasında fark bulunmamış.
	Erickson, Nichols & Ritter	2000	Nicel	211 çalışan	Çocuk sahibi olma tükenmişlik ile devamsızlık arasındaki ilişkiyi arttırıcı etkiye sahip.
Fiziksel ve psikolojik sağlık / Genel stres düzeyi	Schieman, McBrier & Van Gundy	2003	Nicel	1393 çalışan	Aile-iş çatışması, stres düzeyi üzerinde pozitif yönde etkili
	Mackey - Jones & McKenna	2002	Nicel	204 kadın çalışan	İş ve aile rolleri arasındaki çatışma fiziksel ve psikolojik sağlık üzerinde negatif yönde etkili
	Parasuraman, Prohit, Godshalk & Beutell	1996	Nicel	111 çalışan	İş ve aile rolleri arasındaki çatışma genel yaşam stresi ile pozitif yönde ilişkili
	Burke	1993	Nicel	828 polis memuru	İş ve aile rolleri arasındaki çatışma ile fiziksel ve psikolojik sağlık arasında anlamlı ilişki yoktur.

* İlişkili değişkene dair çalışmalar yayın yılına göre sıralanmıştır.

** İş stresi ile iş ve aile rolleri arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmalara bir sonraki bölümde daha geniş yer verilecektir.

*** Ebeveynlik stresi ile iş ve aile rolleri arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmalara bir sonraki bölümde daha geniş yer verilecektir

1.7.3. İş ve aile rolleri arasındaki çatışma ile ebeveynlik stresi ve iş stresi arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmalar

İş stresi, iş ve aile rolleri arasındaki çatışma ile en sık ilişkilendirilen değişkenlerden biri olmuştur. Yapılan birçok araştırmada iş stresi ile iş ve aile rolleri çatışması birbirleriyle pozitif ilişkili bulunmuştur. Peter, March ve du Prel (2016), farklı zamanlarda gerçekleştirdikleri görüşmelerle, 3340 kişiden topladıkları veriler sonucunda işe ilişkin stresin iş-aile çatışması üzerinde pozitif etkiye sahip olduğunu elde etmişlerdir. İş stresi ve iş-aile çatışmasının uzun vadede depresyon ve olumsuz psikolojik sağlık riskini de arttırdığını belirtmişlerdir. Karabay (2015), sağlık personelleri üzerine yaptığı araştırmasında iş stresinin iş-aile çatışmasını arttırdığını, iş, aile ve yaşam tatminlerini ise düşürdüğünü ifade etmiştir.

Jamadin, Mohamad, Syarkawi ve Noordin (2015), Malezya'da yönetim kademesinde çalışan bireylerle yaptıkları çalışmada iş stresi ve iş-aile çatışması arasında pozitif ilişki elde etmiş ve yöneticilerin stres ve çatışma seviyelerini düşük bulmuştur. Bell, Rajendran ve Theiler (2012), akademisyenlerden topladıkları veriler doğrultusunda yaptıkları çalışmada algılanan stresin, iş ve yaşam dengesinin önemli bir öncüsü olduğunu ve iş ve aile rolleri arasındaki çatışmayı arttırdığını elde etmiştir. İş stresinin aynı zamanda bireylerin iyilik durumlarını da negatif yönde etkilediği çalışmanın bir diğer bulgusudur. Wallace (2005) iş stresi modellerinden talep-kontrol modelini temel alarak yaptığı çalışmada, stres yaratan iş talepleri ile stresi azaltıcı etkiye sahip kontrol değişkenlerinin iş-aile çatışması üzerindeki etkilerini incelemiştir. Elde edilen sonuçlara göre iş talepleri iş-aile çatışmasını artırırken, iş kontrolü iş-aile çatışmasını azaltıcı etkiye sahiptir.

İş ve aile rolleri arasındaki çatışma ile ebeveynlik stresi ilişkisini inceleyen çalışmalara alan yazında pek rastlanmamıştır. Peeters, Montgomery, Bakker, & Schaufeli (2005), 1264 yetişkinle yaptıkları çalışmada aileye ilişkin rollerden kaynaklı ve sayısal olarak ifade edilebilen, duygusal veya zihinsel taleplerin aile-

iş çatışmasını pozitif yönde etkilediğini belirtmişlerdir. Araştırmacılara göre stresli ve zor olarak algılanan ebeveynlik talepleri aile alanında bireyin daha çok enerji ve zaman harcamasına sebep olacak ve bu durum aile-iş çatışmasını artırıcı etki yaratacaktır (ten Brummelhuis, Bakker & Euwema, 2010). Kaynakların korunması teorisine göre de ebeveynlikte yaşanacak zorluklar ve stres bireylerin kaynaklarının tüketimine ve azalmasına neden olacaktır. Bu durumda aileye ilişkin taleplerden ötürü oluşan stres, işe ilişkin rollerin yerine getirilmesine engel olacak ve aile-iş çatışması yaşanacaktır.

Byron (2005), yaptığı meta analiz çalışmasında işe ilişkin değişkenlerin iş-aile çatışması ile aileye ilişkin değişkenlerin ise aile-iş çatışması ile ilişkili olduğunu belirtmiştir. Benzer şekilde Netemeyer, Brashear-Alejandro ve Boles (2004), yaptıkları çalışmada iş stresi ile iş-aile çatışması arasında anlamlı bir ilişkinin beklenebileceğini ancak aynı ilişkinin iş stresi ile aile-iş çatışması arasında beklenemeyeceğini çünkü aileye ilişkin değişkenlerin aile-iş çatışmasını yordama da daha etkili olabileceklerini belirtmişlerdir. Greenhaus ve Beutell (1985), ise belirli bir alanda (örn; iş alanında) hissedilen stresin, gerginlik, huzursuzluk ve meşguliyet yaratması sonucu bireyin diğer alandaki (örn; aile alanındaki) performansını ve motivasyonunu etkileyeceğini böylece stres hissedilen alandan diğer alana doğru bir gerginlik (örn; iş-aile çatışması) oluşacağını belirtmişlerdir. Bu doğrultuda bu çalışmada da iş stresinin işe ilişkin bir değişken olarak iş-aile çatışması ile, ebeveynlik stresinin ise aileye ilişkin bir değişken olarak aile-iş çatışması ile ilişkili olacağı varsayılmaktadır. Çalışmanın bir sonraki bölümünde araştırmanın amacı, önemi, modeli hipotezleri ve bulgularına ilişkin bilgiler verilecektir.

2. BÖLÜM

ALAN ÇALIŞMASI

Tezin alan çalışmasını kapsayan ikinci bölümü; araştırmanın amacı ve önemi, araştırma modeli ve hipotezlerinin oluşturulması, kullanılan ölçekler, veri toplama ve araştırma örnekleme, ön analizler, hipotezlerin test edilmesi ve elde edilen sonuçların değerlendirilmesinin yer aldığı alt bölümlerden oluşmaktadır.

2.1. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ

Bu araştırma, kaynakların korunması ve talep-kaynak teorileri ışığında girişimcilerin algıladıkları sosyal destek ve sahip oldukları cinsiyet rollerine ilişkin toplumsal kalıp yargıların iş, ebeveyn stres düzeylerini ve iş aile rolleri arasındaki çatışmayla ilişkilerini incelemeyi hedeflemektedir. İş dünyasının profili geçtiğimiz yıllarda oldukça büyük değişimler yaşamış ve hanelerde çift kariyerli ailelerin sayısı artmıştır. Bu artış ile iş ve aile rolleri arasındaki denge ve bu dengeyi destekleyecek veya olumsuz etkileyecek değişkenler üzerine yapılan araştırmalar hız kazanmıştır (Eby vd., 2005). Bireylerin yaşadıkları iş, aile rollerine ilişkin stres ve çatışmanın birçok önemli çıktısı da bulunmaktadır. Yönetim, örgütsel davranış, psikoloji ve sosyoloji alanlarında yapılan birçok çalışma göstermiştir ki, bireylerin iş ve aile stresleri ve rolleri arasındaki çatışma her iki alandaki performanslarını, motivasyonlarını ve fiziksel ve psikolojik sağlıklarını olumsuz yönde etkilemektedir (Mathew & Panchanatham, 2011; ten Brummelhuis, Baker & Euwema, 2010; Erickson, Nichols & Ritter, 2000).

Sosyal destek kavramı araştırmamızın ilk değişkenini oluşturmakta ve stres değişkenleriyle ilişkisinin incelenmesi hedeflenmektedir. İş stresi ve ebeveynlik stresi ile sosyal destek kavramı geçmiş yıllarda yapılan ve daha önceki bölümlerde bahsedilen çalışmalarda, birbirleriyle negatif yönde ilişkili bulunmuşlardır. Cohen ve Wills (1985), sosyal desteğin stres üzerinde hem doğrudan bir negatif etkisi, hem de stresle başa çıkma yollarında olumlu etkisi olduğunu belirtmişlerdir. Abidin & Brunnner (1995), yaptıkları çalışmada

eşlerinden, ailelerinden ve/veya arkadaşlarından destek algılayan annelerin, annelik rollerine adaptasyonlarının daha başarılı olduğunu ve buna bağlı olarak ebeveynlik streslerinin düşük olduğunu elde etmişlerdir. Powell (1980), ise arkadaşlarıyla görüşebilip, zaman geçirebilen ve duygusal destek algılayabilen annelerin annelik taleplerini karşılamada daha stressiz olduklarını vurgulamıştır. Ostberg & Hagekull (2000), ise sosyal destek algısı sayesinde ebeveynlerin çocuk bakımı ile ilgili pratik bilgilere daha rahat ulaşabileceklerini ve kendilerini ebeveynlik konusunda yeterli hissetme düzeylerinde artış olacağını, bu sayede ebeveynlik stresini daha az yaşayacaklarını belirtmiştir. İş stresi ve sosyal destek ile ilgili yapılmış çalışmalarda da tıpkı ebeveynlik stresinde olduğu gibi negatif yönlü ilişkiler elde edilmiştir. AbuAIRub (2004), yaptığı çalışmada hemşirelerin iş arkadaşlarından algıladıkları sosyal desteğin iş stresleriyle negatif yönde ilişkili olduğunu bulmuştur. Russell, Altmaier ve Van Velzen (1987), ise okul öğretmenlerinin algıladıkları işe ilişkin stres ve tükenmişlik düzeylerinin, sosyal destek algıları arttıkça azaldığını belirtmiştir. Viswesvaran, Sanchez ve Fisher (1999), yaptıkları meta-analitik çalışmada sosyal desteğin iş ile ilgili hissedilen gerginliği azalttığı ve algılanan stresi hafiflettiği sonucuna varmıştır.

Literatürde iş stresi - sosyal destek ve ebeveynlik stresi - sosyal destek arasındaki ilişkileri inceleyen çalışmalar yer alsa da iki stres boyutunun da aynı anda ele alındığı bir çalışmaya rastlanmamıştır. İş ve aile bireylerin hayatındaki ana iki alanı oluşturmaktadır ve birbirleriyle iç içe girmiş, etkileşimde olan kavramlardır. Araştırma modelimizde bu iki alanda hissedilen stres düzeylerinin ve bu streslerin sosyal destek ile olan ilişkisinin beraber ele alınması konunun daha kapsamlı bir şekilde ele alınmasını sağlamış ve kavramsal çerçeve ile uygunluk göstermiştir. Ayrıca iki stres düzeyi arasındaki etkileşime ve sosyal desteğin etkisinin farklı olup olmadığına dair sonuçlar da elde edilebilmektedir. Araştırmamızı daha önce yapılmış çalışmalardan ayıran bir diğer nokta da örneklemdir. İncelenen çalışmalarda araştırmaların örneklemlerini çalışan ebeveynler, engelli çocukları olan ebeveynler veya psikolojik sıkıntılar yaşayan kadınlar oluştururken, girişimcilerin sosyal destek ve iş, ebeveynlik streslerini

ilişkilendiren bir çalışmaya rastlanmamıştır. Sosyal destek ve iş, ebeveynlik stresleri arasındaki ilişkinin daha önce çalışılmamış bir örneklem üzerinde test edilmesi, modelin kapsamını genişletecek ve netleştirecektir.

Araştırma modelimizin ikinci bağımsız değişkeni cinsiyet rollerine ilişkin kalıp yargılardır. Cinsiyet rollerine ilişkin kalıp yargılar bireylerin belirli cinsiyet gruplarına dair sahip oldukları kalıplaşmış rolleri, sorumlulukları ve özellikleri ifade eder. Belirli bir cinsiyet grubuna toplum tarafından atfedilen kalıplaşmış roller ve özellikler o cinsiyet grubu üzerinde talep yaratarak, baskı hissedilmesine sebep olur ve stres yaratabilir. Yapılan literatür araştırmasında, farklı gruplara yönelik kalıp yargıların genel stres düzeyi üzerindeki olumsuz etkisine dair birçok çalışmaya rastlanmıştır. Levy vd. (2008), yaşlılara yönelik kalıp yargıların yaşlı bireylerin fiziksel sağlık ve stres düzeylerini olumsuz etkilediğini elde etmiştir. Tull vd. (2005), ise yaptıkları çalışmada Afrika kökenli kadınların ırkçı kalıp yargıları içselleştirme dereceleri ile algıladıkları stres düzeyi arasındaki ilişkiyi araştırmışlardır. Elde edilen sonuçlara göre ırkçı tutumları yüksek düzeyde içselleştiren kadınların, düşük düzeyde içselleştirenlere göre, daha yüksek stres algıladıkları ifade edilmiştir. Literatürde bireylerin sahip oldukları farklı kalıp yargılar ile stres düzeyleri arasındaki ilişkilere dair çalışmalar yapılmış olsa da cinsiyet rollerine ilişkin toplumsal kalıp yargılar ile iş ve ebeveynlik streslerinin ilişkilendirildiği herhangi bir çalışmaya rastlanılmamıştır. Araştırmamızda kullanılan toplumsal cinsiyete yönelik ifadeler kadınların iş ve aile rollerine yönelik ifadelerdir. Bu nedenle bu kalıp yargılara sahip kadın ve erkek bireylerin ayrı ayrı incelenmesinin cinsiyete göre farklılaşmayı görmek açısından daha uygun olacağı düşünülmüştür.

İş stresi ve ebeveynlik stresi ile iş aile rolleri arasındaki çatışmalar araştırma modelimizin son bölümünü oluşturmaktadır. Bireyler sahip oldukları kaynakları iş ve/veya aile alanlarında karşılaştıkları talepleri karşılamak için kullanırlar. Ancak kaynakların kısıtlı olması ve bir alanda tüketilen kaynağın diğer alanda kullanılmayacak olması bireylerde stres ve huzursuzluk düzeyinin yükselmesine sebep olabilmektedir. Bireylerin belirli (örn; aileye dair) rollerle

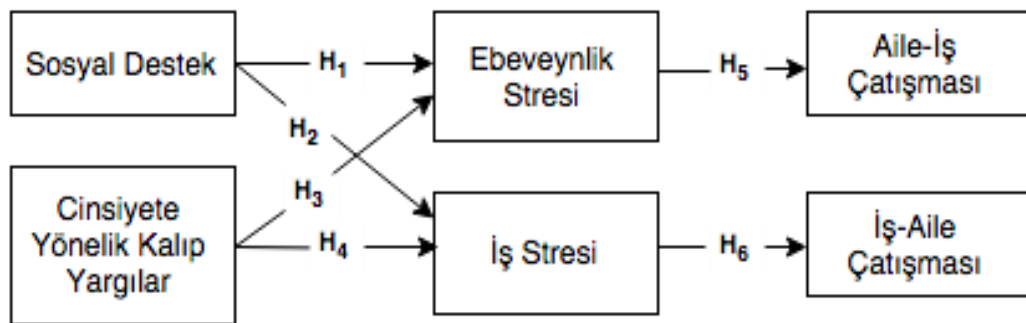
ilgili stres düzeyleri diğer alandaki (örn; işe dair) sorumluluklarını yerine getirmelerine mani olabilmekte ve çatışma yaratabilmektedir (Frone, Yardley & Markel, 1997). Yapılan birçok çalışma hissedilen işe ilişkin stresin iş-aile çatışması ile; aileye ilişkin stresin ise aile-iş çatışması ile ilişkili olduğunu göstermiştir (Byron, 2005; Frone, Yardley & Markel, 1997; Greenhaus & Parasuraman, 1986). Buna göre iş stresi ile iş-aile çatışmasının; ebeveynlik stresi ile de aile-iş çatışmasının olumlu yönde ilişkili olacağı modelimizde test edilmek üzere varsayılmıştır.

Sonuç olarak; çalışmamız kaynakların korunması ve talep-kaynak teorilerinden yola çıkarak girişimcilerin iş ve aile rollerine ilişkin stres ve çatışma düzeylerini açıklama amacındadır. Araştırma örnekleminin girişimcilerden oluşması, kapsamlı bir araştırma modeli oluşturulması, modelin kadın ve erkekler için ayrı ayrı test edilecek olması ve kullanılan değişkenlerin stres veya çatışma gibi genel değişkenler olmayıp iş ve/veya aileye dair detaylar içermesi çalışmamızı diğer araştırmalardan ayıran önemli noktalardır.

2.2. ARAŞTIRMA MODELİ VE HİPOTEZLER

Bu çalışmada sosyal destek ve cinsiyet rollerine yönelik toplumsal kalıp yargıların girişimcilerin stres düzeylerine ve iş aile rolleri arasındaki çatışmaya etkisinin incelenmesi hedeflenmiştir. Bu çerçevede araştırmanın temel değişkenlerinin yer aldığı model Şekil 2.1 'de görsel olarak ifade edilmiştir.

Şekil 2.1. Araştırma modeli ve hipotezler

Çalışmanın amacı ve teorik arka plan göz önünde bulundurularak oluşturulan hipotezler şu şekildedir:

H₁: Sosyal destek ile ebeveynlik stresi arasında negatif yönlü bir ilişki vardır.

H_{1a}: Sosyal destek ile ebeveynlik stresi arasındaki negatif yönlü ilişki cinsiyete göre farklılık göstermektedir. Şöyle ki kadınların algıladığı sosyal destek ile ebeveynlik stresi arasındaki negatif ilişkinin erkeklere göre daha güçlü olması beklenmektedir.

H₂: Sosyal destek ile iş stresi arasında negatif yönlü bir ilişki vardır.

H_{2a}: Sosyal destek ile iş stresi arasındaki negatif ilişki cinsiyete göre farklılık göstermektedir. Kadınların algıladığı sosyal destek ve iş stresi arasındaki negatif ilişkinin erkeklere göre daha güçlü olması beklenmektedir.

H₃: Cinsiyet rollerine ilişkin toplumsal kalıp yargılar ile ebeveynlik stresi arasında negatif yönlü bir ilişki vardır.

H_{3a}: Cinsiyet rollerine ilişkin toplumsal kalıp yargılar ile ebeveynlik stresi arasındaki negatif ilişki cinsiyete göre farklılık göstermektedir. Kadınların sahip olduğu cinsiyete yönelik kalıp yargılar ve ebeveynlik stresi arasındaki ilişkinin erkeklere göre daha güçlü olması beklenmektedir.

H₄: Cinsiyet rollerine ilişkin toplumsal kalıp yargılar ile iş stresi arasında negatif yönlü bir ilişki vardır.

H_{4a}: Cinsiyet rollerine ilişkin toplumsal kalıp yargılar ile iş stresi arasındaki negatif ilişki cinsiyete göre farklılık göstermektedir. Kadınların sahip olduğu cinsiyete yönelik kalıp yargılar ve iş stresi arasındaki ilişkinin erkeklere göre daha güçlü olması beklenmektedir.

H₅: Ebeveynlik stresi ile aile-iş çatışması arasında pozitif yönde bir ilişki bulunmaktadır.

H_{5a}: Ebeveynlik stresi ile aile-iş çatışması arasındaki pozitif ilişki cinsiyete göre farklılık göstermektedir. Kadınların sahip olduğu ebeveynlik stresi ile aile-iş çatışması arasındaki ilişkinin erkeklere göre daha güçlü olması beklenmektedir.

H₆: İş stresi ile iş-aile çatışması arasında pozitif yönde bir ilişki bulunmaktadır.

H_{6a}: İş stresi ile iş-aile çatışması arasındaki pozitif ilişki cinsiyete göre farklılık göstermektedir. Erkeklerin sahip olduğu iş stresi ile iş-aile çatışması arasındaki ilişkinin kadınlara göre daha güçlü olması beklenmektedir.

2.3. ARAŞTIRMADA KULLANILAN ÖLÇEKLER

Girişimcilerden oluşan örnekleme 7 bölümden oluşan anket formları dağıtılmıştır. İlk bölüm; sosyal destek algıları ile ilgili sekiz maddeden oluşan bölümdür. İkinci bölüm; cinsiyet rollerine ilişkin kalıp yargılara dair soruların sorulduğu 5 maddelik bölümdür. Üçüncü bölüm; iş stres düzeylerini anlamamıza yardımcı olacak üç ifadeden oluşmaktadır. Dördüncü bölüm; katılımcıların ebeveynlik stresi ile ilgili dört adet ifade içermektedir. Beşinci ve altıncı bölümler ise katılımcıların iş ve aile rolleri arasındaki çatışmaları ölçen toplamda yedi ifadeden oluşmaktadır. Son bölümde ise katılımcıların yaş, eğitim durumu ve medeni durumu gibi demografik özellikleri ile ilgili sorular yer almaktadır. Anket formunda yer alan ölçeklerin geçerlilik ve güvenilirlik analiz sonuçlarına ilerleyen bölümlerde yer verilmiştir.

2.3.1. Sosyal Destek Ölçeği

Sosyal destek ölçeği bireylerin algıladıkları bireysel desteği, yakınlığı ve arkadaşlığı ölçmek üzere Flood (2005), tarafından tasarlanmış bir ölçektir. Toplamda 8 maddeden oluşan ölçekte katılımcıların ifadelerine ne derece katılıp katılmadıkları 7'li Likert ölçeği (1= Kesinlikle Katılmıyorum, 7= Kesinlikle Katılıyorum) kullanılarak test edilmiştir. Ölçeğin örnek ifadeleri Ek 1 'de yer almaktadır. Elde edilen yüksek skorlar yüksek sosyal destek algısını ifade etmektedir. Sosyal destek ölçeğinin iç tutarlılık skoru $\alpha = .81$ 'dir.

2.3.2. Cinsiyet Rollerine İlişkin Toplumsal Kalıp Yargılar Ölçeği

Cinsiyet rollerine ilişkin toplumsal kalıp yargılar, farklı cinsiyet gruplarıyla ilişkilendirilmiş ortak paylaşılan inançları ve yargıları ifade eder (Gupta, Turban, Wasti, Sikdar, 2009). Beş maddeden oluşan ölçekte katılımcıların kadın ve erkek rolleriyle ilgili ifadelerle ne derece katılıp katılmadıkları 7'li Likert ölçeği (1= Kesinlikle Katılmıyorum, 7= Kesinlikle Katılıyorum) (örnek ifadeler için bkz. Ek 1) kullanılarak test edilmiştir. Cevaplara göre elde edilen yüksek skorlar yüksek düzeyde, geleneksel veya muhafazakar kalıp yargıları işaret etmektedir. Ölçeğin iç tutarlılık skoru $\alpha = .77$ 'dir.

2.3.3. Ebeveynlik Stresi Ölçeği

Bu bölümde girişimcilerden ebeveynlik ile ilgili dört maddeyi değerlendirmeleri istenmiştir. Söz konusu maddeler Abidin (1995), tarafından geliştirilen ebeveynlik stresi indeksinden (Parenting Stress Index) elde edilmiştir. Ebeveynlik stresi indeksi bireylerin ebeveynliğe bakışını, hissettikleri stresi ve bu stresin kaynaklarını belirlemek amacıyla tasarlanmıştır. 102 maddeden oluşan indekste daha çok stres ile ilgili kavramlar yer alırken, çalışmamızda seçilen dört madde bireylerin ebeveynlik talepleri ile ilgili algılarını yansıtmaktadır. Katılımcıların ebeveynlik stresi ile ilgili ifadelerle ne derece katılıp katılmadıkları 7'li Likert ölçeği (1= Kesinlikle Katılmıyorum, 7= Kesinlikle Katılıyorum) (örnek ifadeler için bkz. Ek 1) kullanılarak test edilmiştir. Cevaplara göre elde edilen yüksek skorlar yüksek düzeyde ebeveynlik stresini ifade etmektedir. Ölçeğin iç tutarlılık skoru $\alpha = .75$ 'tir.

2.3.4. İş Stresi Ölçeği

İş stresi ölçeği katılımcıların işleriyle ilgili algıladıkları stres, karmaşıklık ve huzursuzlukları ifade eden üç ifadeden oluşmaktadır. Katılımcıların bu ifadelerle katılıp katılmadıkları 7'li Likert ölçeği (1= Kesinlikle Katılmıyorum, 7= Kesinlikle Katılıyorum) (örnek ifadeler için bkz. Ek 1) kullanılarak test edilmiştir.

Cevaplara göre elde edilen yüksek skorlar yüksek düzeyde iş stresi anlamına gelmektedir. Ölçeğin iç tutarlılık skoru $\alpha=.82$ 'dir.

2.3.5. İş-Aile ve Aile-İş Çatışması Ölçeği

Çalışmamızda Marshall ve Barnett'in (1993), geliştirdiği iş ve aile rolleri arasındaki çatışmaya dair ifadeleri içeren ölçek kullanılmıştır. Ölçekte dört adet iş-aile çatışması ile ilgili, üç adet aile-iş çatışması ile ilgili olmak üzere toplamda yedi ifade yer almaktadır. İş-aile çatışması ile ilgili ifadeler iş alanında karşılanan taleplerin, aile alanındaki rolleri gerçekleştirmeyi engellemesi üzerineyken; aile-iş çatışmasına dair ifadeler aile rollerinin iş ile ilgili taleplerle uyumsuzluğunu işaret etmektedir. Ölçekte 7'li Likert ölçeği (1= Kesinlikle Katılmıyorum, 7= Kesinlikle Katılıyorum) (örnek ifadeler için bknz. Ek 1) kullanılmıştır ve bireylerin aldıkları yüksek skorlar algıladıkları yüksek iş-aile veya aile-iş çatışmasını göstermektedir. İş-aile çatışması değişkeninin iç tutarlılık skoru $\alpha =.86$ iken, aile-iş ölçeğinin iç tutarlılık skoru $\alpha =.81$ 'dir.

2.4. ARAŞTIRMANIN ÖRNEKLEMİ

Araştırmanın örneklemini Avusturalya hane halkı, gelir ve işgücü dinamikleri (AHGID) (HILDA - Household, Income and Labour Dynamics in Australia) veri seti oluşturmaktadır. AHGID, 2001 yılından beri her yıl düzenli olarak Avusturalya'daki hane halkından toplanan ve birçok kategoriden oluşan bir veri setidir. Melbourne Üniversitesi yönetiminde ve Avusturalya hükümetinin 16 yıllık finansör garantörlüğünde toplanan bu veriler, dünyadaki birçok üniversitenin, araştırma kurumunun ve enstitülerin kullanımındadır. Aile geçmişi, eğitim, din, kişilik özellikleri, algılar, tutumlar, iş hayatı, çocuk bakımı, finansal durum, aile bireyleri arasındaki ilişkiler, geleceğe dair planlar, adımlar, fiziksel ve psikolojik sağlık durumları gibi birçok alt başlıktan oluşan kapsamlı bir veri setidir. Veriler anket yöntemi ile yüz yüze veya internet üzerinden toplanmıştır. 2001 yılında 7.682 hane ve 19.914 kişi ile başlanan çalışma 2014'te 9.968 hane ve 23.296 kişiye ulaşmıştır.

AHGID çalışmasında araştırmacılar kullanılan ölçeklerin ve katılımcıların her yıl aynı olmasına veya paralellik göstermesine dikkat etmelerine rağmen, bazı ölçekler belirli yıllarda ve/veya belirli yıl aralıklarıyla çalışmaya dahil edilmiştir. Örneğin; çalışmamızda kullanılan cinsiyet rollerine ilişkin toplumsal kalıp yargılar ölçeği 2001, 2005, 2008 ve 2011 yıllarında kullanılmıştır. Ayrıca katılımcılara ulaşma zorluklarından ötürü her yıl düzenli olarak aynı hane veya katılımcılardan veri toplanamadığı için veri seti tam bir panel veri özelliği taşımamaktadır.

Tablo 2.1. Araştırmanın örneklemi

	Tüm Veri Seti	Kadınlar	Erkekler
Örneklem Büyüklüğü (N)	1353	673	680
Yaş Ortalaması	45.7	44.1	47.3
Eğitim Durumu (%)			
- Lisans üzeri	10	12.4	9
- Lisans	15.6	17.9	14.4
- Lise ve dengi	53.6	46.3	57
- Lise altı	20.8	23.4	19.6
Medeni Durum (%)			
- Evli veya beraber yaşayan	92.5	92.6	92.4
- Yalnız	7.5	7.4	7.6

Araştırma modelimizi oluşturan değişkenlerin tümü AHGID veri setinde 2001, 2005, 2008 ve 2011 yıllarında bulunduğu için, çalışmamızın örneklemi bu yıllardaki verilerle oluşturulmuştur. Ayrıca bazı katılımcıların bu yıllarda birden fazla kez çalışmaya katılmış olma ihtimali göz önüne alınarak, katılımcılara atanan katılımcı numaraları kontrol edilmiş ve bireyler örnekleme sadece bir kez dahil edilmişlerdir. Örneklemimiz (N= 1353) girişimci ve ebeveynlik sorumluluğu olan bireyden oluşmaktadır (Tablo 2.1). Katılımcıların yaş ortalaması 45.7 olup, büyük bir çoğunluğu (%92.5) evli veya partneri ile beraber yaşamaktadır. Örneklemimizin % 10'u lisans üzeri, 15.6'sı lisans, % 53.6'sı lise ve dengi, % 20.8'i ise lise altı eğitim derecesine sahiptir. Kadın ve erkek girişimciler

açısından baktığımızda ise kadın girişimcilerin yaş ortalaması 44.1, erkek girişimcilerin ise 47.3 olarak bulunmuştur. Kadın ve erkek girişimcilerin medeni durumlarında ise sırasıyla % 92.6 ve % 92.4 olmak üzere evli veya partneri ile birlikte yaşadıkları görülmektedir. Kadınların % 30.3'ü erkeklerin ise %23.4'ü lisans ve lisans üzeri eğitim derecesine sahiptir.

3. BÖLÜM

ANALİZ VE BULGULAR

3.1. ÖN ANALİZLER

Ölçüm modelinin ve hipotezlerin testine başlamadan önce verilerin analizlere hazır hale getirilmesi aşamasında eksik veri analizi, uç değer tespiti ve normallik testi gibi ön testler gerçekleştirilmiştir. Verilerin kodlanması sırasında oluşabilecek hataların tespiti için frekans analizleri yapılmış ve herhangi hatalı bir kodlamaya rastlanmamıştır. Eksik veri analizlerinde %5'lik oran kritik nokta olarak kabul edilmektedir. İfadelerdeki eksik veri oranı %5'ten düşük ve veri büyüklüğü yeterli ise önerildiği üzere varyansın azalması ve dağılımın bozulması gibi riskleri önlemek amacıyla, eksik verilerin yer aldığı bireyler veri setinden çıkarılmıştır (Hair vd., 2005). Normallik kriterini sınamak amacıyla en çok bilgi sağlayan çarpıklık ve basıklık değerleri kullanılmıştır.

Tablo 3.1. Tüm veri seti ile yapılan açıklayıcı faktör analizi ve ifadelerin normallik sonuçları

	Faktör Yükleri	Açıklanan Varyans (%)	Basıklık	Çarpıklık
Sosyal Destek (SD)*		53.4		
SD1	.53		-.932	-.174
SD2	.62		-.660	-.875
SD3	.56		-.028	-.742
SD4	.76		.462	-.985
SD5	.78		.827	-.194
SD6	.57		-.163	-.430
SD7	.69		.956	-1.134
SD8	.69		-.1.204	-.044
Cinsiyet Rollerine İlişkin Kalıp Yargılar (CRİKY)*		48.3		
CRİKY1	.59		-1.075	-.056
CRİKY2	.53		-1.159	-.466
CRİKY3	.64		.101	-.518
CRİKY4	.84		1.134	-1.358
CRİKY5	.74		.947	-.026
Ebeveynlik Stresi (ES)*		58.9		
ES1	.71		1.017	-1.042
ES2	.78		1.691	-1.293
ES3	.77		-.283	-.649
ES4	.74		.587	-.927
İş Stresi (İS)*		57.1		
İS1	.88		-.333	-.541
İS2	.86		-.472	-.519
İS3	.79		-.295	-.565
Aile-İş Çatışması (AİÇ)*		51.7		
AİÇ1	.78		1.574	-1.029
AİÇ2	.81		.763	-.842
AİÇ3	.73		-.699	-.386
İş-Aile Çatışması (İAÇ)*		69.0		
İAÇ1	.84		-.278	-.620
İAÇ2	.81		-1.202	.035
İAÇ3	.83		-.565	-1.043
İAÇ4	.86		.649	-1.018

* Ölçekte yer alan ifadelerden örnekler için Ek-1'e bakınız.

Çarpıklık değeri, dağılımın ortalama etrafında simetriden ne kadar saptığını gösterirken basıklık değeri , normal dağılım eğrisinin ne kadar dik veya basık olduğunu gösterir. Her iki ölçütte de +2 ve -2 arasındaki değerler normal kabul edilmektedir (Kalaycı, 2006; Tabachnick ve Fidell, 2001). İfadelerden elde edilen değerler normal dağılımı destekler niteliktedir (Tablo 3.1).

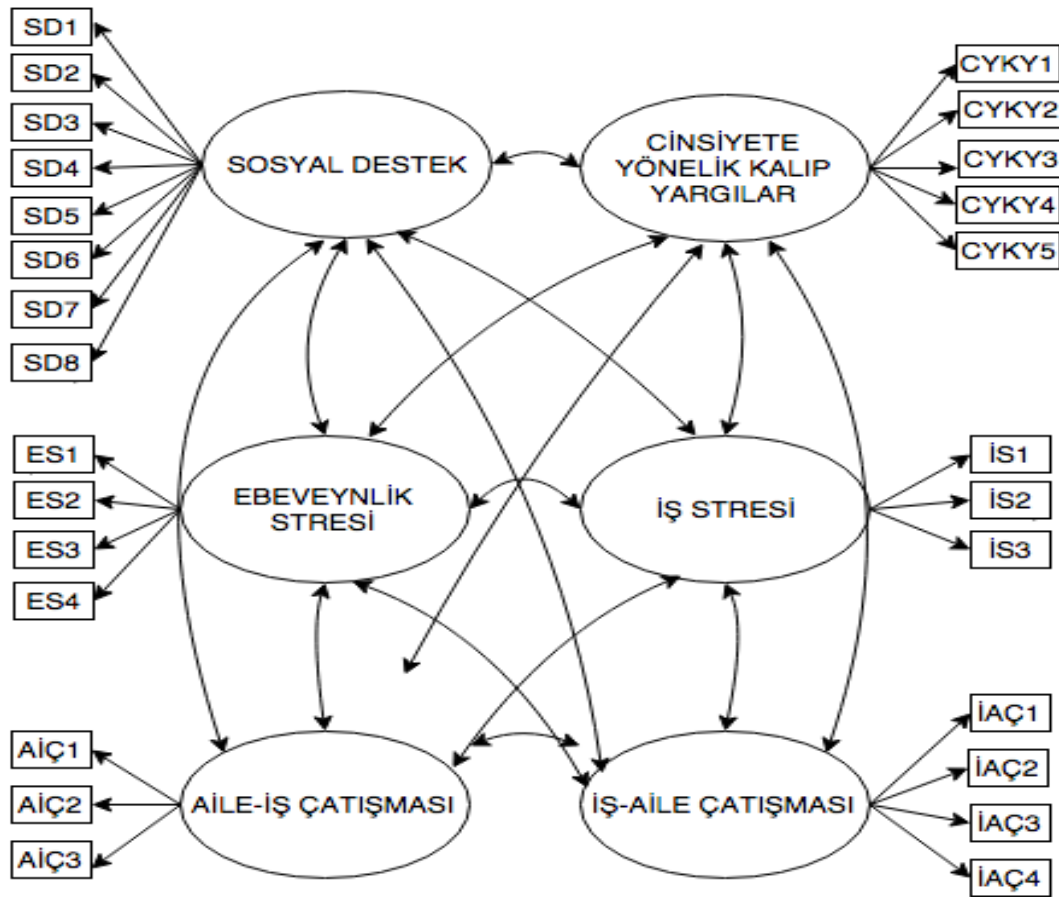
Teorik çerçeve ve daha önce yapılmış çalışmalar ışığında modelde yer alan madde ve değişken ilişkisini test etmek üzere açıklayıcı faktör analizi yapılmıştır. Açıklayıcı faktör analizine göre maddelerin ilgili faktör altında kümeleşip kümeleşmediği ve faktör yükleri gözden geçirilebilecektir. Faktör yapılarının cinsiyet gruplarına göre farklılık gösterip göstermediği ölçüm modelinin test edilmesine ilişkin bulgular başlığı altında yer almaktadır. Elde edilen sonuçlara göre değişkenler tek faktörden oluşmaktadırlar ve sahip oldukları maddelerin taşıdıkları faktör yükleri 0.4'ten yüksek değerler taşımaktadır (Tablo 3.1). Sosyal destek değişkeni 8 maddeden oluşmaktadır ve tek bir faktörün açıkladığı varyans % 53.4'tür. Cinsiyet rollerine ilişkin kalıp yargılara dair 5 madde tek faktör altında toplanmış ve açıkladıkları varyans % 48.3 olarak elde edilmiştir. Ebeveynlik stresi tek faktörü altında 4 madde, iş stresi faktörü altında ise 3 madde yer almaktadır ve sırasıyla açıkladıkları varyanslar %58.9 ve %57.1'dir. Son olarak aile-iş çatışması 3 madde ve iş-aile çatışması 4 maddeden oluşmakta ve tek faktör olarak açıklanan varyanslar sırasıyla %51.7ve %69'dur. Açıklayıcı faktör analizinden elde edilen sonuçlara dayanarak çizilen ölçme modeli Şekil 3.1' de gösterilmiştir.

3.2. ÖLÇÜM MODELİNİN TEST EDİLMESİNE İLİŞKİN BULGULAR

Çalışmamızın amaçlarından biri oluşturduğumuz araştırma yapısının kadın ve erkek girişimciler arasında farklı olacağını göstermektir. Bu farklılığı ortaya koyarken dikkat edilmesi gereken ilk nokta yapıda kullanılan ölçme araçlarının her iki grup için de aynı olmasıdır. Yapısal karşılaştırmaya geçilmeden önce o yapıyı oluşturan değişkenlerin ölçümlerinin tüm gruplar için eşit/denk olması beklenmektedir. Başka bir deyişle, yapıyı oluşturan gözlenen değişkenler ve

onlarla ilişkili örtük değişkenlerin matematiksel açılımları, faktör yapıları da tüm gruplar için eşit olmalıdır. Aksi takdirde, gruplardan elde edilen ölçümlerin eşit/denk özelliklere sahip olmadığı, ölçme değişmezliğinin (measurement invariance) sağlanamadığı ve ölçüm araçlarının araştırmaya katılan bireylerce aynı biçimde yorumlanmadığı ortaya çıkacaktır. Gruplararası ölçme değişmezliğinin sağlanamadığı yapısal modellerin karşılaştırılmasından söz etmek de yanlış ve mantıksal bir hata olacaktır (Horn & McArdle, 1992; Başusta, 2010).

Şekil 3.1. Çoklu grup doğrulayıcı faktör analizi modeli

Araştırma modelimizdeki ölçme değişmezliği, diğer bir deyişle değişkenlerin faktör yapılarının incelenmesi ve bu faktör yapılarının kadın ve erkek grupları arasında farklılaşıp farklılaşmadığının testi çoklu grup doğrulayıcı faktör analizi ile yapılmıştır (Şekil 3.1). Analiz sonucunda elde edilen sonuçlar ölçme değişmezliği göstermiyorsa örtük değişkenler arası ilişkileri gruplararasıda

karşılaştırmak yerine niteliksel yorumlar yapmak daha doğru olacaktır (Başusta & Gelbal, 2015).

Çoklu grup doğrulayıcı faktör analizinde faktör yapıları açısından gruplararası farklılık olup olmadığı veya var ise hangi noktalarda olduğu varsayımlarla modeller oluşturularak ve bu modeller arasındaki farklılara bakılarak test edilir. Bu varsayımlar, faktör yapıları basit regresyon denklemleri olarak düşünülecek olursa, bu denklemlerdeki değerlerin gruplararası eşitlikleri ile ilgilidir. Modellerin testi dört aşamalı mantıksal ve sıralı bir süreçtir. İlk aşamada hiçbir varsayım belirlenmeden sadece biçimsel olarak faktör ve madde sayılarının gruplararası eşit/denk olduğu düşünülür. Bu modelde faktör yükleri, faktörler arası korelasyon ve hata terimleri serbesttir ve biçimsel değişmezlik olarak isimlendirilir (Model 1). İkinci aşamada maddelerin faktör yüklerinin diğer bir deyişle regresyon eğimlerinin gruplararası eşit, değişmez olduğu varsayılır ve metrik değişmezlik olarak adlandırılır (Model 2). Üçüncü aşama ölçek değişmezliğidir ve maddelerin faktör yükleri ile birlikte faktörler arası korelasyonun da eşit olacağı varsayılır (Model 3). Son olarak katı değişmezlikte faktör yükleri, faktörler arası korelasyon ve hata terimlerinin gruplararası eşit, değişmez olduğu varsayımları olan bu modeller test edilir (Model 4). Gruplararası eşitlik varsayımları olan bu modeller, mantıksal bir sırayla oluşturulduğu için, modeller kendilerinden bir önceki modelle kıyaslanır ve uyum katsayılarına dair fark olup olmadığı kontrol edilir (van de Schoot, Lugtig & Hox 2012; Başusta & Gelbal, 2015).

Tablo 3.2. Çoklu grup doğrulayıcı faktör analizi sonuçları

Modeller	χ^2	df	GFI	IFI	CFI	SRMR	RMSEA	$\Delta \chi^2$
Model 1: Biçimsel Değişmezlik	1970.7	604	.93	.93	.96	.04	.033	
Model 2: Metrik Değişmezlik	2019.8	625	.93	.93	.96	.04	.033	49.1
Model 3: Ölçek Değişmezlik	2087.8	646	.92	.92	.96	.04	.033	68
Model 4: Katı Değişmezlik	2252.1	673	.92	.92	.95	.04	.034	164.3

Not: χ^2 = Ki Kare; df = Degrees of freedom; GFI = Goodness of fit index; IFI = Incremental fit index; CFI = Comparative fit index; SRMR = Standardized root-mean-square residual; RMSEA = Root-mean-square error of approximation. * $p < .05$, ** $p < .01$

Araştırmamızda elde edilen ölçüm modeli sonuçlarına göre, ilk modelimiz olan biçimsel değişmezlik modelinde uyum indisleri bu aşamanın karşılandığını ve kavramsal olarak kadın ve erkekler arasında bir fark olmadığını göstermektedir. İkinci modelimiz olan ve faktör yüklerinin eşitlendiği modelimizdeki uyum indisleri ve $\Delta \chi^2$ değerlerine bakıldığında ($\Delta \chi^2$ ($\Delta df=21$) =49.1, $p= .226$, $\Delta GFI= -.002$, $\Delta IFI= -.002$, $\Delta CFI=-.002$, $\Delta SRMR= .001$, $\Delta RMSEA=.001$) ölçülen değişkenler ile anket maddeleri arasındaki ilişkilerin kadın ve erkek girişimciler için benzer olduğunu göstermektedir. Faktör yükleri ile birlikte faktörler arası korelasyonun da eşitlendiği üçüncü model olan ölçek değişmezliğindeki ($\Delta \chi^2$ ($\Delta df=21$) =68, $p= .128$, $\Delta GFI= -.012$, $\Delta IFI= -.012$, $\Delta CFI=-.002$, $\Delta SRMR= .001$, $\Delta RMSEA=.000$) uyum indisleri ve $\Delta \chi^2$ değerine bakıldığında ise gruplararası bir farklılık olmadığı görülmüştür. Son aşama olan ve maddelerin hata terimlerinin de eşit olduğu varsayımını taşıyan modelin de ($\Delta \chi^2$ ($\Delta df=27$) =164.3, $p= .084$, $\Delta GFI= -.002$, $\Delta IFI= -.002$, $\Delta CFI= -.011$, $\Delta SRMR= .001$, $\Delta RMSEA=.001$) uyum indisleri ve $\Delta \chi^2$ değeri varsayımın doğru olduğunu ve gruplararası bir fark bulunmadığını göstermiştir. Tüm bu sonuçlar doğrultusunda ölçülen değişkenlerin yapılarının kadın ve erkek grupları arasında bir farklılık göstermediği yani ölçüm modelinin matematiksel olarak gruplararası

eşit/denk olduğu ortaya çıkmıştır. Gruplararası yakalanan ölçme değişmezliği ile katılımcıların modelde kullanılan araçları aynı şekilde yorumladıkları ve anladıkları sonucuna varılabilir. Bu noktadan sonra değişkenler arası ilişkilerin inceleneceği yapısal model ile ilgili cinsiyete yönelik karşılaştırmalar yapılabilecektir. Ayrıca doğrulayıcı faktör analizinde elde edilen sonuçlar açıklayıcı faktör analizindeki sonuçlarla paralellik göstermiş ve bu doğrultuda değişkenlerin oluşturulabileceğini işaret etmiştir.

3.3. DEĞİŞKENLERE İLİŞKİN TANIMLAYICI İSTATİSTİKLER

Araştırmada yer alan değişkenlerin ölçüm modeline göre test edilmesinden ve faktör yapılarına karar verilmesinden sonra maddelerin ortalama değerleri alınarak ilgili değişkenler oluşturulmuştur. Değişkenlerin Cronbach's Alpha değerlerinin 0.7 ve üzeri olması iç tutarlılıklarının iyi olarak nitelendirilmesini, 0.6 ve 0.7 arasında olması ise kabul edilebilir düzeyde olduklarını ifade etmektedir (Hair v.d., 2005). Sosyal destek ölçeği 8 maddeden oluşup 0.80 Cronbach's Alpha değerine sahiptir. Cinsiyet rollerine ilişkin kalıp yargılar 5 madde içermektedir ve Cronbach's Alpha değeri 0.77'dir. Ebeveynlik stresinde 4, iş stresinde 3 madde bulunmaktadır ve sırasıyla 0.85 ve 0.82 Cronbach's Alpha değerine sahiplerdir. Son olarak aile-iş çatışması 3 madde, iş-aile çatışması 4 madde içermekte ve Cronbach's Alpha değerleri 0.81 ve 0.86 olarak hesaplanmıştır (Tablo 3.3). Buna göre modelimizde kullanılan tüm ölçeklerin güvenilirlikleri Hair vd. (2005), tarafından önerilen değerlerden yüksek ve iyi durumdadır.

Tablo 3.3. Değişkenlere ilişkin tanımlayıcı istatistikler

Değişkenler	1	2	3	4	5	6	İfade Sayısı	α
1. Sosyal Destek	-						8	.81
2. Cinsiyet Rollerine İlişkin Kalıp Yargılar	.30	-					5	.77
3. Ebeveynlik Stresi	-.51**	.20	-				4	.75
4. İş Stresi	-.55**	.40*	.43*	-			3	.82
5. Aile-İş Çatışması	-.41**	.22	.60**	.38*	-		3	.81
6. İş-Aile Çatışması	-.45**	.34*	.33*	.58**	.52**	-	4	.86
Ortalama	5.34	3.43	3.37	4.18	3.19	4.2		
Standart Sapma	1.04	1.18	1.24	1.15	1.23	1.1		
Çarpıklık	-0.60	0.85	-0.76	-0.28	-0.44	0.51		
Basıklık	0.17	0.16	0.48	-0.64	-0.83	0.42		

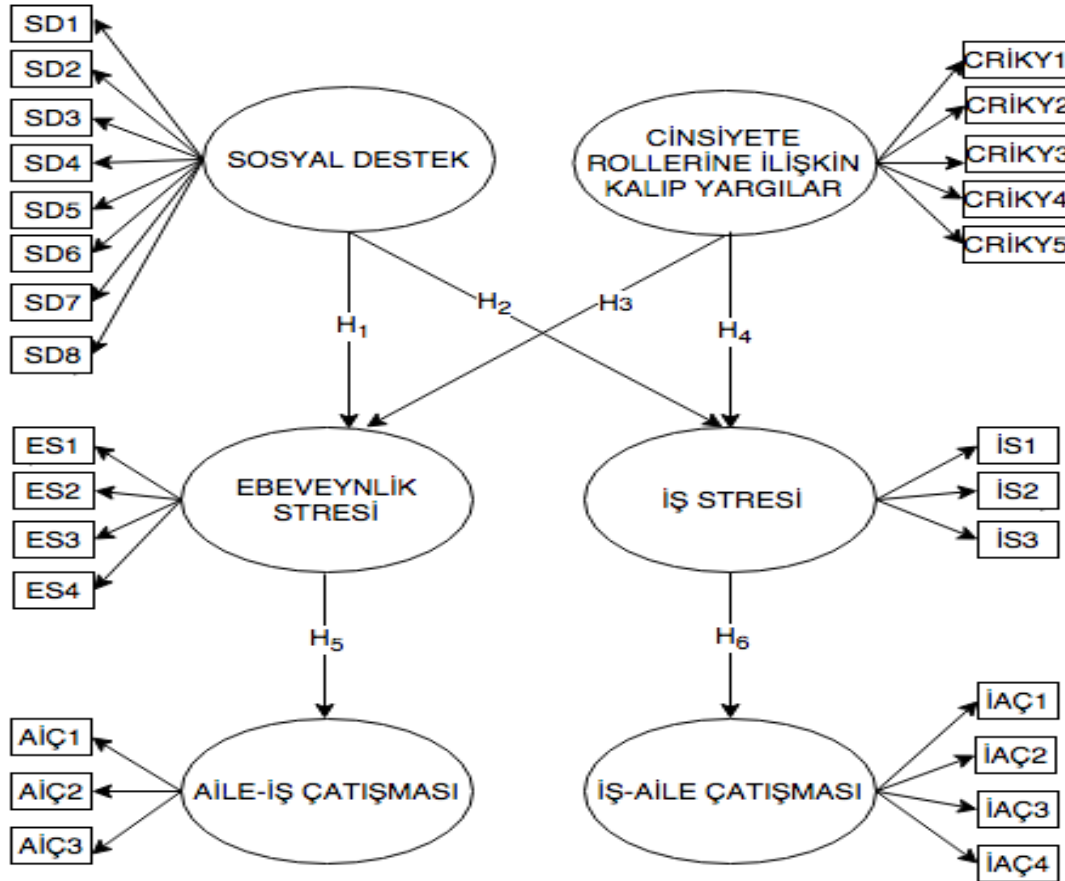
Not: α = Cronbach's Alpha, * $p < 0,05$, ** $p < 0,01$

Değişkenlerin birbirleriyle olan ilişkilerini saptamak için yapılan korelasyon analizi sonuçları Tablo 3.3 'te sunulmuştur. Elde edilen sonuçlara göre; sosyal destek ile cinsiyet rollerine ilişkin kalıp yargılar arasında anlamsız ($r=0,30$, $p > 0,05$) bir korelasyon ilişkisi vardır. Sosyal destek ile ebeveynlik stresi ($r = -0,51$, $p < 0,01$) ve iş stresi ($r = -0,55$, $p < 0,01$) arasında ise anlamlı ve negatif yönlü korelasyon ilişkileri elde edilmiştir. Cinsiyete yönelik kalıp yargılar ile ebeveynlik stresi ($r=0,20$, $p > 0,05$) arasındaki korelasyon ilişkisi anlamsızken, iş stresi ile ($r=0,40$, $p < 0,05$) anlamlı ve olumlu bir ilişkiye sahiptir. İş stresi ve iş-aile çatışması ($r=0,60$, $p < 0,01$) arasındaki ilişki ile ebeveynlik stresi ve aile-iş çatışması ($r=0,58$, $p < 0,01$) arasındaki ilişkiler de anlamlı ve pozitif yönlü korelasyon ilişkileridir. İş stresi ile ebeveynlik stresi ($r=0,43$, $p < 0,05$) arasında anlamlı ve olumlu bir korelasyon bulunurken, iş-aile çatışması ve aile-iş çatışması ($r=0,52$, $p < 0,05$) arasında da anlamlı ve pozitif yönlü bir ilişki mevcuttur.

3.4. YAPISAL EŞİTLİK MODELİNDE GRUPLARARASI KARŞILAŞTIRMAYA İLİŞKİN BULGULAR

Ölçüm modelinde elde edilen gruplararası değişmezlikten sonra değişkenler arasındaki ilişkilerin kadınlar ve erkekler arasında değişip değişmediğini anlayabilmek için Şekil 3.2'deki model oluşturulmuş ve çoklu grup yapısal eşitlik modeli yapılmıştır. Yapısal eşitlik modelinde ölçüm modeline benzer şekilde ancak bu kez değişkenler (latent variables) arasındaki ilişkiler gruplararası eşit/denk olarak düşünülmüş ve bu model kısıtlanmamış model ile kıyaslanmıştır. Oluşturulan ilk model (Model 1) değişkenler arası ilişkilerin gruplararası serbest bırakıldığı, herhangi bir kısıt ya da eşitlik tanımlanmayan modeldir. İkinci model (Model 2) değişkenler arasındaki regresyon katsayılarının kadın ve erkek girişimciler arasında değişmez, eşit/denk olduğunu varsayan modeldir.

Şekil 3.2. Çoklu grup yapısal eşitlik modeli

Tablo 3.4. Çoklu grup yapısal eşitlik modeli sonuçları

Modeller	χ^2	df	GFI	IFI	CFI	SRMR	RMSEA	$\Delta \chi^2$
Model 1: Kısıtlanmamış Model	53.0	16	.93	.92	.95	.04	.03	
Model 2: Kısıtlanmış Model (Değişkenler arası regresyon katsayıları eşit)	69.5	22	.91	.92	.95	.04	.03	16.5*

Not: χ^2 = Ki Kare; df = Degrees of freedom; GFI = Goodness of fit index; IFI = Incremental fit index; CFI = Comparative fit index; SRMR = Standardized root-mean-square residual; RMSEA = Root-mean-square error of approximation. * $p < .05$, ** $p < .01$

Elde edilen sonuçlara göre ($\Delta \chi^2$ ($\Delta df=6$) =16.5, $p = .011$, $\Delta GFI = .02$, $\Delta IFI = -.001$, $\Delta CFI = -.001$, $\Delta SRMR = .001$, $\Delta RMSEA = .002$) değişkenler arası regresyon ilişkileri kadın ve erkek girişimciler arasında farklılaşmaktadır (Tablo 3.4). Bu durumda veri setinin kadın ve erkek girişimciler olarak ayrılması ve modelin ayrı ayrı test edilmesi sonuçların yorumlanabilirliğini ve doğruluğunu arttıracaktır.

3.5. ARAŞTIRMANIN HİPOTEZLERİNİN TEST EDİLMESİNE İLİŞKİN BULGULAR

Yapılan çoklu grup doğrulayıcı faktör analizi ve yapısal eşitlik modelinin ardından elde edilen sonuçlar doğrultusunda gruplararası ölçüm değişmezliğinin var olduğu ancak regresyon ilişkilerinde cinsiyet gruplarına göre farklılıklar olduğu tespit edilmiştir. Bu sonuçlar doğrultusunda veri kadın ve erkek girişimciler olarak iki ayrı gruba ayrılacak ve değişkenler arası ilişkiler iki farklı modelde test edilecektir. Ancak bundan önce herhangi bir cinsiyet ayrımı yapmadan değişkenler arası ilişkilere dair varsayımların yapıldığı ana hipotezler (H_1 , H_2 , H_3 , H_4 , H_5 , H_6) test edilecektir. Bunun için tüm veri seti ile yapısal eşitlik modeli yapılmıştır (Tablo 3.5).

Tablo 3.5.Tüm veri seti ile yapılan yapısal eşitlik modeli sonuçları

	B	Standart Hata	β
Sosyal Destek -----> Ebeveynlik Stresi	-.35	.025	-.40**
Sosyal Destek -----> İş Stresi	-.31	.026	-.36**
Cinsiyet Rollerine İlişkin Kalıp Yargılar -> Ebeveynlik Stresi	.01	.022	.01
Cinsiyet Rollerine İlişkin Kalıp Yargılar ---> İş Stresi	.21	.023	.25
Ebeveynlik Stresi -----> Aile-İş Çatışması	.38	.020	.49**
İş Stresi -----> İş-Aile Çatışması	.54	.023	.52**

$p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$

Elde edilen sonuçlara göre; sosyal destek ile ebeveynlik stresi negatif yönlü ilişkili bulunmuştur ($\beta = -.40$, $p = .000$). Aynı şekilde sosyal destek ile iş stresi arasındaki ilişki de anlamlı ve negatif yönlüdür ($\beta = -.36$, $p = .000$). Buna göre H_1 ve H_2 hipotezlerimiz doğrulanmıştır. Modelimizin bir diğer bağımsız değişkeni olan cinsiyete yönelik kalıp yargılar ile ebeveynlik stresi ($\beta = .01$, $p = .612$) arasında ve iş stresi ($\beta = .25$, $p = .128$) arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Bu sonuçlar H_3 ve H_4 hipotezinin doğrulanamadığını göstermektedir. Stres değişkenleri ile çatışma değişkenleri arasındaki ilişkilere baktığımızda; ebeveynlik stresi ile aile-iş çatışması ($\beta = .49$, $p = .000$); iş stresi ile de iş-aile çatışması arasında pozitif ($\beta = .52$, $p = .000$) yönlü ilişkiler tespit edilmiştir. Bu durumda H_5 ve H_6 hipotezlerimiz doğrulanmıştır.

Tablo 3.6. Grupların yapısal eşitlik modeli sonuçları

	B	Standart Hata	β
Sosyal Destek -----> Ebeveynlik Stresi			
Kadın	-.42	.04	-.48***
Erkek	-.36	.02	-.45***
Sosyal Destek -----> İş Stresi			
Kadın	-.40	.04	-.40***
Erkek	-.25	.03	-.32***
Cinsiyet Rollerine İlişkin Kalıp Yargılar -----> Ebeveynlik Stresi			
Kadın	.08	.03	.37*
Erkek	.02	.02	.02
Cinsiyet Rollerine İlişkin Kalıp Yargılar -----> İş Stresi			
Kadın	-.09	.04	.39*
Erkek	.04	.02	.04
Ebeveynlik Stresi -----> Aile-İş Çatışması			
Kadın	.27	.03	.58***
Erkek	.30	.02	.45***
İş Stresi -----> İş-Aile Çatışması			
Kadın	.44	.03	.59***
Erkek	.39	.02	.54***

$p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$

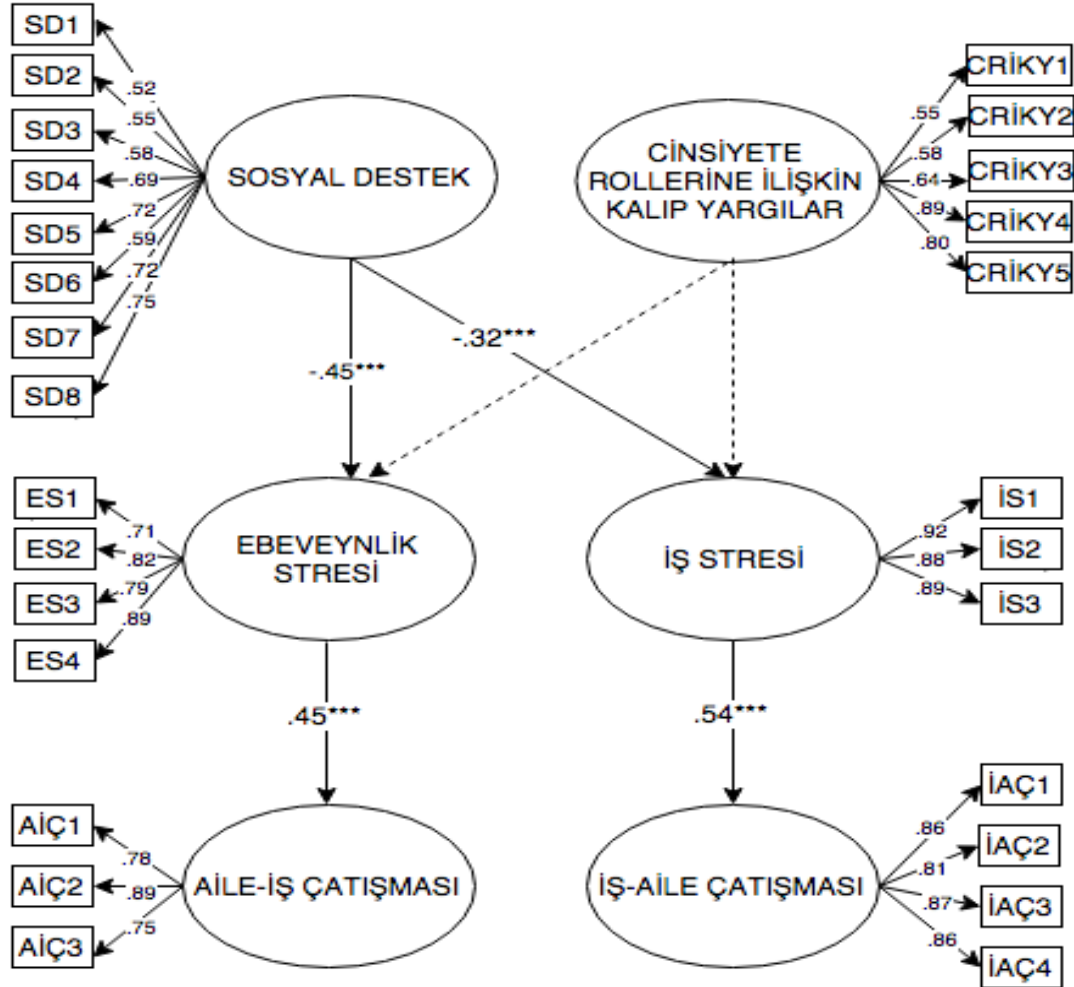
Tablo 3.7. Regresyon katsayıları gruplararasıda tek tek eşitlenerek yapılan çoklu grup yapısal eşitlik modeli sonuçları

	χ^2	df	GFI	IFI	CFI	SRMR	RMSEA	$\Delta \chi^2$	p değeri
Sosyal Destek -----> Ebeveynlik Stresi									
Model 1: Kısıtlanmamış Model	53.05	16	.93	.92	.95	.04	.03		
Model 2: Kısıtlanmış Model (Regresyon katsayısı eşitlenmiş)	54.36	17	.92	.92	.95	.04	.03	1.31	.369
Sosyal Destek -----> İş Stresi									
Model 1: Kısıtlanmamış Model	53.05	16	.93	.92	.95	.04	.03		
Model 2: Kısıtlanmış Model (Regresyon katsayısı eşitlenmiş)	59.17	17	.92	.92	.95	.04	.03	6.12**	.013
Cinsiyet Rollerine İlişkin Kalıp Yargılar --> Ebeveynlik St.									
Model 1: Kısıtlanmamış Model	53.05	16	.93	.92	.95	.04	.03		
Model 2: Kısıtlanmış Model (Regresyon katsayısı eşitlenmiş)	60.47	17	.92	.92	.95	.04	.03	7.42**	.018
Cinsiyet Rollerine İlişkin Kalıp Yargılar -----> İş Stresi									
Model 1: Kısıtlanmamış Model	53.05	16	.93	.92	.95	.04	.03		
Model 2: Kısıtlanmış Model (Regresyon katsayısı eşitlenmiş)	61.15	17	.92	.92	.95	.04	.03	8.10***	.004
Ebeveynlik Stresi -----> Aile-İş Çatışması									
Model 1: Kısıtlanmamış Model	53.05	16	.93	.92	.95	.04	.03		
Model 2: Kısıtlanmış Model (Regresyon katsayısı eşitlenmiş)	59.39	17	.92	.92	.95	.04	.03	6.34**	.037
İş Stresi -----> İş-Aile Çatışması									
Model 1: Kısıtlanmamış Model	53.05	16	.93	.92	.95	.04	.03		
Model 2: Kısıtlanmış Model (Regresyon katsayısı eşitlenmiş)	54.45	17	.92	.92	.95	.04	.03	1.40	.291

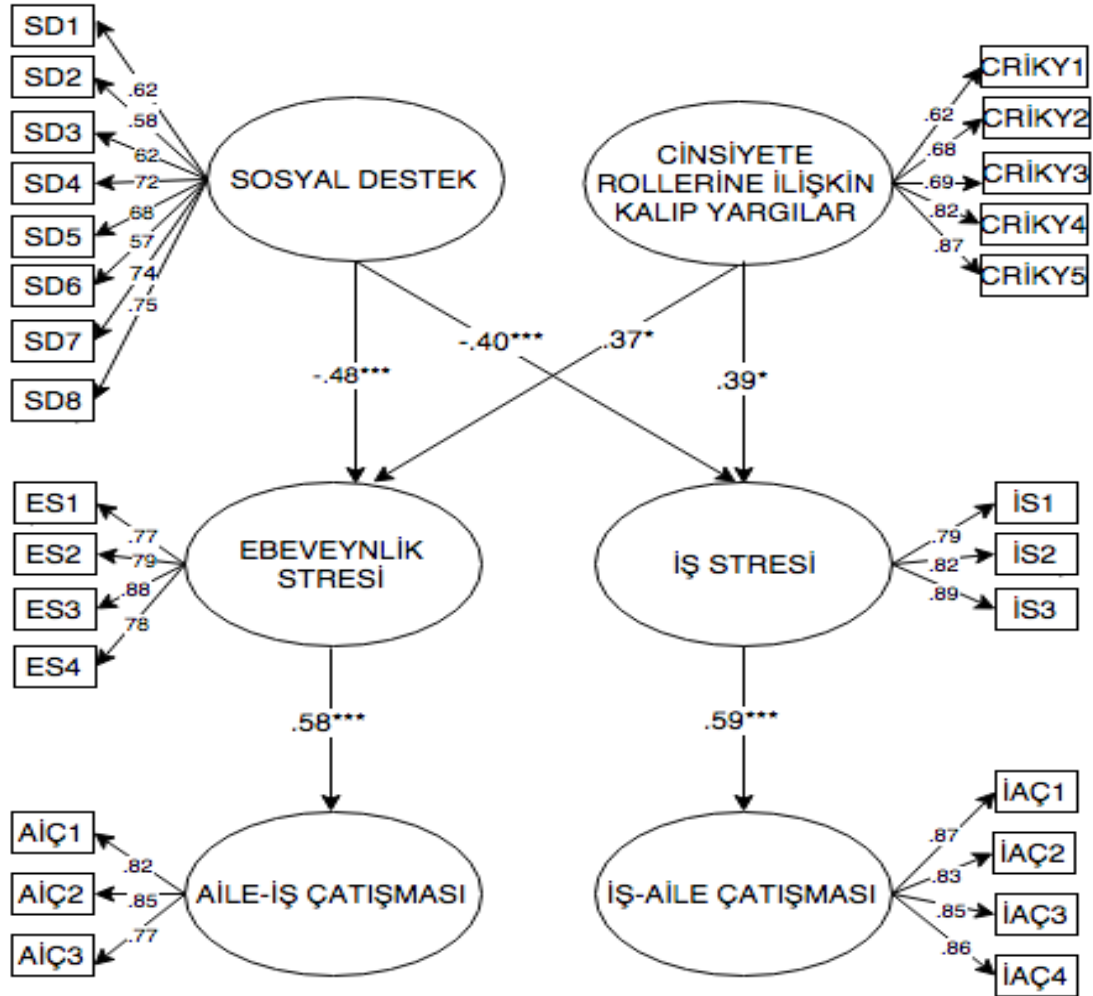
p< .05, ** p< .01, *** p< .001

Tüm veri seti analize alınarak elde edilen sonuçlardan sonra kadın ve erkek girişimciler için değişkenler arası ilişkiler incelenmiştir. Değişkenlere dair elde edilen sonuçlar kadınlar ve erkekler için ayrı ayrı Tablo 3.6 'da sunulmuştur. Bu değerlerin farklılığının anlamlı olup olmadığı ise Tablo 3.7'de sunulmuştur.

Şekil 3.3. Erkek girişimciler ile elde edilen yapısal eşitlik modeli

Şekil 3.4. Kadın girişimciler ile elde edilen yapısal eşitlik modeli

Elde edilen sonuçlara göre sosyal destek değişkeni ile ebeveynlik stresi arasında hem kadın hem de erkekler açısından negatif yönlü bir ilişki tespit edilmiştir. Bu ilişkinin β değerine bakıldığında, kadın girişimcilerin ($\beta = -.48$, $p = .000$) algıladığı sosyal destek ve ebeveynlik stresi ilişkisi gücünün, erkek girişimcilerin ($\beta = -.45$, $p = .000$) algıladıklarından daha yüksek olduğu görülmektedir.

Bu farklılığın anlamlı olup olmadığı tüm değişkenler ve ilişkileri için şu şekilde test edilmiştir; diğer tüm değişkenlerin arasındaki ilişkiler sabit/değişmez kabul edilme koşulu ile varsayılan değişkenlerin arasındaki ilişkinin gruplararası eşit/değişmez kabul edildiği model (Kısıtlanmamış Model) ve farklı olabileceği varsayımını taşıyan model (Kısıtlanmış Model) karşılaştırılmıştır. Buna göre;

Tablo 3.7’de de görüldüğü gibi sosyal destek ve ebeveynlik stresi açısından kadın ve erkeklerin sonuçları karşılaştırıldığında; ($\Delta\chi^2 (\Delta df=1) =1.31, p= .369$) kadın girişimcilerin algıladıkları sosyal destek ile ebeveynlik stresleri arasındaki negatif ilişki ile erkek girişimcilerin algıladığı negatif ilişki birbirinden anlamlı ölçüde farklı değildir. Buna göre H_{1a} hipotezi reddedilmiştir. Sosyal destek ile iş stresi arasındaki ilişkiye baktığımızda ise kadın girişimciler ve erkek girişimciler birbirinden farklılaşmaktadır. Kadın girişimcilerin ($\beta= -.40, p= .000$) algıladıkları sosyal destek ile iş stresi arasındaki negatif ilişki erkek girişimcilere ($\beta= -.32, p= .000$) göre daha güçlü bulunmuştur ve bu farklılık anlamlıdır ($\Delta\chi^2 (\Delta df=1) =6.12, p= .013$). Bu sonuç H_{2a} hipotezini doğrular niteliktedir.

Cinsiyete yönelik kalıp yargılar ve ebeveynlik stresi arasındaki ilişki kadın girişimciler açısından anlamlı ve pozitif yönde iken ($\beta= .37, p= .015$) erkek girişimcilerde ($\beta= .02, p= .239$) herhangi bir ilişki elde edilememiştir. Aynı şekilde cinsiyete yönelik kalıp yargılar ve iş stresi ilişkisinde de kadın girişimcilerde ($\beta= .39, p= .026$) pozitif yönlü bir ilişki tespit edilirken, erkek girişimcilerde anlamlı bir ilişkiye rastlanmamıştır. Buna göre; cinsiyete yönelik kalıp yargılar ile ebeveynlik stresi ($\Delta\chi^2 (\Delta df=1) =7.42, p= .018$) ve iş stresi ($\Delta\chi^2 (\Delta df=1) =8.10, p= .004$) arasındaki ilişkide kadın ve erkekler açısından anlamlı bir fark mevcuttur.

Modelimizin stres ve çatışma değişkenleriyle ilgili olan ebeveynlik stresi ve aile-iş stresi arasındaki ilişkide kadın girişimcilerde ($\beta= .58, p= .000$) ve erkek girişimcilerde ($\beta= .45, p= .000$) anlamlı ve pozitif yönlü ilişkiler tespit edilmiştir. Ayrıca ebeveynlik stresi ve aile-iş çatışması arasındaki pozitif ilişkinin kadın ve erkekler arasında ($\Delta\chi^2 (\Delta df=1) =6.34, p= .037$) anlamlı ölçüde farklılaştığı ve kadınların daha güçlü bir ilişkiye sahip oldukları bulunmuştur. Buna göre H_{5a} doğrulanmıştır. İş stresi ve iş-aile çatışması arasındaki ilişkinin de kadın ($\beta= .59, p= .000$) ve erkek girişimciler ($\beta= .54, p= .000$) açısından pozitif yönde ilişkili olduğu tespit edilmiştir. Elde edilen β değerleri arasında kadın ve erkekler açısından ($\Delta\chi^2 (\Delta df=1) =1.40, p= .291$) anlamlı bir farka rastlanmamıştır ve H_{6a} reddedilmiştir.

GENEL DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Bu çalışmada esas olarak girişimcilerin iş ve ebeveynlik streslerine etki eden değişkenler ve bu stresin sonucunda ortaya çıkan çatışma tek bir yapısal model üzerinde incelenmek ve değişkenler arası ilişkilerin kadın ve erkek girişimciler arasında farklılık gösterip göstermediği belirlenmek istenmiştir. Bu amaçla, iş ve ebeveynlik stresine etki edebilecek değişkenler sosyal destek ve bireylerin sahip oldukları cinsiyet rollerine ilişkin kalıp yargılar; iş ve ebeveynlik stresinin etkileyeceği değişkenler ise iş ve aile rolleri arasındaki çatışma olarak ele alınmıştır. Aileye ilişkin roller ve stres iş rollerini gerçekleştirmeyi engelliyorsa aileden işe doğru (aile-iş çatışması), işe ilişkin roller ve stres aile rollerini gerçekleştirmeyi engelliyorsa da işten aileye doğru bir gerilim ve çatışmadan (iş-aile çatışması) söz edilmektedir. Bu nedenle iş ve aile rolleri arasındaki çatışma yönüne göre iş-aile ve aile-iş şeklinde iki ayrı değişken olarak incelenmiştir.

Çalışmanın araştırma modelinin oluşturulmasında ve değişkenlerin tespitinde kaynakların korunması teorisi, sosyal öğrenme teorisi ve çatışma teorilerinden yararlanılmıştır. Hobfoll (1989), tarafından geliştirilen kaynakların korunması teorisine göre bireyler maddi, kişisel, durumsal ve enerji ile ilgili birçok kaynağa sahiptirler. Bu kaynakların kaybedilme tehdidi, kaybedilmesi veya harcanıp yerine yeterli kaynak konulamaması durumları bireyde strese yol açar. Sosyal destek, öz güven, öz yeterlilik gibi kavramlar ise bu kaynakların korunmasına yardımcı olan ve stresi azaltan önemli destek kaynaklarıdır. Bu çalışmada da sosyal desteğin iş ve ebeveynlik stresini azaltıcı etkiye sahip olduğu varsayılmıştır.

Çalışma modelimizdeki bir diğer değişken cinsiyet rollerine ilişkin kalıp yargılardır. Bandura'nın (1977), geliştirdiği sosyal öğrenme teorisine göre cinsiyet rolleri küçük yaşlardan itibaren aile, arkadaş, okul, ve medya aracılığı ile öğretilen rollerdir. Bireyin sosyalleşme sürecinde gözlemleyerek ve model alarak öğrendiği rollere ilişkin kalıp yargılar, çevresinden gördüğü ödül veya ceza ile pekiştirilir. Böylece bu kalıp yargılar bireyin sahip olduğu kişisel

kaynaklardan biri haline gelir ve stresi azaltıcı veya arttırıcı etkiye sahip olacaktır. Bu durum kaynakların korunması teorisinde 'kaynak karavani' ile açıklanmaktadır. Buna göre, bireyin sahip olduğu maddi, kişisel, durumsal ve enerji ile ilgili kaynaklar aynı ya da benzer karavanlar içinde gruplanmışlardır ve birinde gerçekleşen bir değişim diğer karavanları da etkileyebilmektedir. Bireyin, sahip olduğu kaynaklardan birinin kaybedildiğini veya kaybedilme tehdidi olduğunu algılaması özellikle aynı karavan içinde yer alan diğer kaynakları da etkileyecektir. Buna göre sahip olduğu cinsiyet rollerine ilişkin kalıp yargılar doğrultusunda davranan kişinin öz değerlendirmesi ve öz kimlik anlayışı da güçlenecektir. Bunun aksi yönünde davranan kişi ise çelişkili bir durumda kalacak ve stres yaşayacaktır. Araştırmamızda da cinsiyet rollerine ilişkin kalıp yargıların iş ve ebeveynlik stresini arttırıcı bir etkiye sahip olduğu varsayılmıştır.

İş ve aile rolleri arasındaki çatışma değişkenleri ise bu araştırmanın ikinci kısmını oluşturmaktadır. Daha önce de belirtildiği gibi çatışma kavramı yönüne göre iş-aile ve aile-iş çatışması şeklinde iki değişken olarak ele alınmıştır. Çatışma teorisine göre temel olarak iş ve aile rollerinin uyumsuzluğu ve zaman ve enerji kısıtı çatışmayı kaçınılmaz kılmaktadır. Bireylerin iş ve aile yaşam alanlarında yaşayacakları stres ise bu çatışmayı arttırıcı etkiye sahip olacaktır. Byron (2005), tarafında yapılan meta analiz çalışmasında, işe ilişkin değişkenlerin iş-aile çatışması üzerinde, aileye ilişkin değişkenlerin ise aile-iş çatışması üzerinde etkili olduklarının yapılan çalışmalarla kanıtlandığı belirtilmiştir. Buna göre bu araştırmada da iş stresinin iş-aile çatışması üzerinde, ebeveynlik stresinin ise aile-iş çatışması üzerinde pozitif yönde etkili olacağı varsayılmıştır.

Bu çalışmada değişkenlerin birbirleri üzerindeki etkilerinin araştırılması yanında, araştırma modelimizin kadın ve erkek girişimciler açısından farklılaşp farklılaşmadığı da incelenmektedir. Araştırma modelimizdeki değişkenler iş ve aile alanlarına ve toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin olduğu için kadın ve erkek açısından değerlendirilmesi kültürel ve sosyal etkilerin göz ardı edilmemesi için önem taşımaktadır. Alan yazında yer alan yerel ve yabancı araştırmaların

çoğunluğu, birçok toplumda var olan cinsiyet rollerine ilişkin kalıp yargıların erkeklerin iş dünyasında, kadınların ise aile hayatında aktif olması gerektiği yönünde olduğunu göstermiştir (Bhasin, 2003; Dökmen, 2010; Inzlicht & Kang, 2010; Özçatal, 2011; Sofuoğlu, 2010;).

Higgins, Duxbury ve Johnson (2004), yaptıkları çalışmada çalışan kadınların iş ve aile yaşamlarındaki sorumluluklarından dolayı aşırı rol yüklenmesi yaşadıklarını ve erkeklere göre daha yüksek stres algıladıklarını belirtmiştir. Dex (1987), de yaptığı çalışmalarda çocuk sahibi olmanın kadınların omuzlarındaki yükü arttırdığını ve iş ve aile rolleri arasında daha yüksek düzeyde çatışma yaşamalarına yol açtığını ortaya koymuşlardır. De Klerk ve Mostert (2010), bu doğrultuda kadınların algıladıkları sosyal desteğin öneminin ve etkisinin de büyük önem taşıdığını vurgulamışlardır. Eş, arkadaş, aile veya yakınlardan algılanan sosyal destek erkeklere göre daha yoğun stres ve çatışma yaşayan kadınlar açısından daha değerli olacaktır. Tüm bu teorilerin ve daha önce yapılmış çalışmaların ışığında bu çalışmada iş stresini ve ebeveynlik stresini etkileyen (sosyal destek ve cinsiyet rollerine ilişkin kalıp yargılar) ve iş ve ebeveynlik stresinin etkilediği (iş-aile ve aile-iş çatışması) değişkenlerle kurulan ilişkiel yapıda cinsiyete göre farklılıklar olacağı varsayılmıştır.

Oluşturulan araştırma modelinin analiz edilmesi için Avusturalya hane halkı, gelir ve işgücü dinamikleri (AHGID) (HILDA - Household, Income and Labour Dynamics in Australia) panel veri setinden yararlanılmıştır. Söz konusu değişkenlerimizle ilgili verilerin yer aldığı yıllar (2001, 2005, 2008, 2011) dikkate alınmış, bireylere atanmış katılımcı numaraları kontrol edilmiştir. Böylece bu yıllar içerisinde birden fazla kez çalışmaya katılmış olan katılımcılar elenerek bireyler örnekleme sadece bir kez dahil edilmişlerdir. Araştırma modelimize uygun olarak katılımcılar girişimci ve ebeveyn olma kriterine göre filtreledikten sonra 673 kadın ve 680 erkek olmak üzere toplam 1353 kişi örneklemimizi oluşturmuştur.

Araştırma modelimiz çoklu grup yapısal eşitlik modeli ile test edilmiştir. Hair vd. 'ne (2005), göre yapısal eşitlik modellerinde öncelikle faktör yapıları tanımlanmalı ve incelenmelidir. Sonrasında doğrulayıcı faktör analizi ile ölçüm modeli (measurement model) test edilmeli ve bir sonraki adımda model tahmin işlemleri, model modifikasyonu ve model değerlerinin tanımlandığı yapısal model ile sonuca ulaşılmalıdır. Bu çalışmada da değişken tahminlerine geçmeden önce açıklayıcı faktör analizi ve çoklu grup doğrulayıcı faktör analizi uygulanmıştır. Böylece faktör yapıları belirlenmiş ve bu yapıların kadın ve erkek girişimciler açısından değişip değişmediği test edilmiştir. Varsayımlarımız değişkenler arası ilişkilerde kadın ve erkek arasında fark bulmaya yönelik olduğu için, faktör yapılarının her iki cinsiyet içinde aynı/benzer çıkması istenilen bir durumdur. Başka bir deyişle ölçme aracı modelinin farklı gruplarda aynı şeyi ölçmesi yani ölçme eşdeğerliğinin olması beklenir. Aksi halde katılımcılara yöneltilen soruların algılanmasında alt gruplara (cinsiyete) göre farklılık olduğu ortaya çıkacak ve bu durum bir sonraki adım olan değişkenler arası ilişkilerin incelenmesini ve yapısal karşılaştırmaların yapılmasını anlamsız kılacaktır (Başusta, 2010).

Elde edilen sonuçlara göre, araştırma modelimiz kadınlar ve erkekler açısından ölçüm eşdeğerliği taşımaktadır ve aynı faktör yapılarına sahiptir. Ayrıca açıklayıcı faktör analizinden elde edilen sonuçlar ile doğrulayıcı faktör analizinden elde edilenler paralellik göstermekte ve bu durum ölçme aracımızın yapısal geçerliliğini desteklemektedir (Anderson & Gerbing, 1988). Ölçüm eşdeğerliği sağlandıktan sonra değişkenler oluşturulmuş ve bu kez değişkenler arası ilişkilerin eşdeğerliği için yapısal karşılaştırmalara gidilmiştir. Anderson ve Gerbing 'e (1988), göre yapısal karşılaştırmada da herhangi bir fark elde edilmemesi durumunda analizlere tüm veri seti ile devam edilebilir. Aksi halde ise araştırma modeli alt gruplara (kadın ve erkek girişimcilere) göre farklı şekillerde yorumlanmalı ve değişkenler arası ilişkiler alt gruplara göre ayrı ayrı değerlendirilmelidir.

Elde edilen sonuçlara göre değişkenler arası ilişkilerin cinsiyete göre farklılaştığı ortaya çıkmıştır. Bu durumda kadın ve erkek girişimciler için farklı anlamlı ilişkilerin varlığından söz edilebilir. Ancak değişkenler arası ilişkiler cinsiyete göre analiz edilmeden önce herhangi bir alt gruba göre farklılıktan söz edilmeyen ve sadece ilişkilere dair olan ana hipotezlerimiz (H_1 , H_2 , H_3 , H_4 , H_5 , H_6) test edilmiştir. Bunun için tüm veri seti (kadın veya erkek ayrımı yapılmadan) analize dahil edilmiştir. Elde edilen sonuçlara göre sosyal destek iş ve ebeveynlik stresi üzerinde negatif etkili bulunmuştur. Cinsiyet rollerine ilişkin kalıp yargıların bireylerin algıladığı iş veya ebeveynlik stresi üzerinde anlamlı bir etkisi bulunmamıştır. Son olarak ise ebeveynlik stresinin aile-iş çatışmasını, iş stresinin ise iş-aile çatışmasını artırıcı etkiye sahip olduğu ortaya çıkmıştır.

Hipotez testinde ikinci adım olarak sonuçların daha net yorumlanabilmesi ve cinsiyete göre var olan yapısal farklılığın tespiti için veri kadın ve erkek olarak alt gruplara bölünerek model tekrar test edilmiştir. Bu durumda elde edilen sonuçlarda; sosyal destek ve ebeveynlik stresi ilişkisinin hem kadın hem de erkek girişimciler açısından anlamlı ve negatif yönde olduğu tespit edilmiştir. Aynı şekilde sosyal desteğin iş stresi üzerindeki etkisinin de hem kadın hem de erkek girişimciler açısından anlamlı ve negatif yönde olduğu elde edilmiştir. Bu sonuçlar daha önce yapılan çalışmalarla da paralellik göstermektedir. Cutrona ve Troutman (1986), ebeveynliğe geçiş sürecinde ve ebeveynliğin ilk yıllarında algılanan sosyal desteğin bireylerin yaşayacağı stresi azalttığını belirtmiştir. Letourneau, Stewart ve Barnfather (2004), sosyal desteğin ebeveynliğe geçiş ile birlikte hem kadın hem de erkeğin daha sık ihtiyaç duyduğu bir kavram olduğunu ve destek algılamaları halinde stres düzeylerinin azaldığını ifade etmiştir. Benzer şekilde Gökpınar (2014) ve Babin ve Boles (1996), yaptıkları çalışmalarda algılanan sosyal desteğin iş ile ilgili stres düzeyini de negatif yönde etkilediğini ve bireylerin genel iyilik halleri üzerinde olumlu etkisi olduğunu belirtmişlerdir. Sosyal desteğin iletişim kurulabilecek ve paylaşımlarda bulunacak sosyal bir ağdan sağlanması, bireylerin kendilerini yalnız hissetmelerini engellemekte, güven ve sevgi ile bağdaştırılmaktadır. Sosyal desteğin duygusal boyutu yanında bireylere araçsal ve bilgisel kaynak

sağlaması da kişinin kendine güven, yeterlilik ve baş edebilme algısını iyileştirecektir. Böylece bireyler iş veya aile yaşam alanlarında karşılaştıkları görev, sorumluluk, aşırı rol yüklenmesi veya problemler karşısında daha iyi uyum gösterebilmekte ve algıladıkları iş ve ebeveynlik stres düzeyleri azalmaktadır. Elde ettiğimiz bulgular kaynakların korunması teorisi ile de tutarlılık göstermiştir. Hobfoll, Freedy, Lane ve Geller (1990), kaynakların korunması teorisine göre kurguladıkları çalışmada, sosyal desteğin kaynak rezervinin korunmasında ve desteklenmesinde temel bir değişken olduğunu, düşük stres düzeyi ve iyi bir sağlık için yapı taşı görevi gördüğünü belirtmişlerdir. Araştırmacılara göre sosyal destek diğer kişisel kaynaklarla da (öz yeterlilik, öz saygı gibi) bir araya gelince kişinin kimliğini oluşturan ve strese dayanaklılığını arttıran bir rol üstlenmektedir.

Analizlerin son aşamasında değişkenler arası regresyon katsayıları tek tek sabitlenerek yapısal çoklu grup karşılaştırmaları tekrar uygulanmıştır. Böylece kadın ve erkek girişimciler için ayrı ayrı elde edilen regresyon katsayılarının birbirinden anlamlı derecede farklı olup olmadığı tespit edilmiştir. Elde edilen sonuçlara göre sosyal desteğin iş stresini etkileme derecesi kadınlarda erkeklere göre daha yüksektir ve bu fark anlamlıdır. Bu sonuç Sanne v.d (2005), ve Torres, Padilla ve Simo 'nun (2013), çalışmalarındaki bulgularla da paralellik göstermektedir. Kadınlar için sosyal desteğin iş stresi üzerindeki azaltıcı etkisinin daha güçlü olması, kadınların erkek-egemen iş hayatında kendilerini kanıtlamak için daha fazla çaba sarf ettikleri, daha yüksek stres yaşamaları ve dolayısıyla algıladıkları sosyal desteğin daha etkili olduğu yönünde yorumlanabilir. Ayrıca kadınların cinsiyet rolleri ile paralel olarak iş alanını birincil rol alanı olarak görmemeleri ve bu nedenle daha yüksek desteğe ihtiyaç duymaları, sosyal desteğin iş stresi üzerinde kadınlar için daha etkili olmasına sebep olabilecektir.

Çalışmamızın bir diğer önemli bulgusu cinsiyet rollerine ilişkin kalıp yargıların iş stresi ve ebeveynlik stresi üzerindeki etkilerine dairdir. Tüm veri seti ile yapılan analizde anlamlı bir ilişki bulunmamasına rağmen, alt gruplara bakıldığında

kadın girişimciler açısından cinsiyet rollerine ilişkin kalıp yargıların iş stresini de ebeveynlik stresini de pozitif yönde etkilediği görülmüştür. Başka bir deyişle, kadınların sahip olduğu geleneksel yargılar onların iş ve ebeveynlik stresini artırıcı etkiye sahiptir ancak erkekler açısından anlamlı bir ilişki elde edilememiştir. Bu bulgular cinsiyet rollerine ilişkin kalıp yargıların yapısı ile tutarlılık göstermektedir çünkü zaten kadınlara yönelik kalıp yargılardır. Kadınların öncelikli görevinin ev içi işler ve çocuk bakımı olduğunu belirten bu yargıların kadınlar üzerinde stres artırıcı etkiye sahip olması ancak erkekleri etkilememesi kalıp yargı tehdidi (stereotype threat) ile açıklanabilir. Kalıp yargı tehdidi; sosyal psikolojide sıklıkla çalışılan ve bireyin kendisinin de içinde bulunduğu sosyal gruba yönelik sahip olduğu negatif yargılar neticesinde ortaya çıkan olumsuz durumları ifade eden bir kavramdır. Steele (1997), yaptığı deneysel çalışmada siyahi üniversite öğrencilerinin ırkçı kalıp yargılar hatırlatıldığında testlerdeki başarı oranlarının düştüğünü ancak normal şartlarda beyaz öğrencilerden daha yüksek skorlar elde ettiklerini bulmuşlardır. Bu durum bireyde stres ve performans düşüklüğü yaratan kalıp yargı tehdidi olarak tanımlanmıştır. Contrada vd. (2000), yaptıkları literatür taramasında bireylerin kendileri ile ilgili olumsuz yargılarda pasif bir rolde olmadıklarını, tam tersine kendilerinin de bu kalıp yargıları benimsemesi durumunda daha yüksek stres yaşayacaklarını ve bu durumun psikolojik iyilik hallerini olumsuz etkileyeceğini belirtmişlerdir. Elde ettiğimiz bu sonuç bireylerin tutarlılık tercihi (preference for consistency) ile veya Festinger 'in (1957), bilişsel çelişki kuramı ile de açıklanabilir. Bireyler sahip oldukları tutum ve yargılarla davranışlarını paralel tutmak ve böylece bilişsel tutarlılığa sahip olmak eğilimindedirler. Bu amaçla birbirleriyle çeliştiği durumlarda davranışlarını veya yargılarını değiştirerek uyumlu hale getirmeye ve denge sağlamaya çalışırlar. Aksi halde duygusal rahatsızlıklar ve stres yaşayabilmektedirler. Halihazırda girişimci olan ancak cinsiyet rollerine ilişkin geleneksel kalıp yargılara sahip olan kadınların benimsedikleri tutumla ters yönde hareket etmeleri onları çelişkili bir duruma sokacak ve stres düzeylerinin yükselmesini sağlayacaktır.

Araştırmanın son bulgusu iş stresinin iş-aile çatışması üzerine, ebeveynlik stresinin ise aile-iş çatışması üzerine olan etkisine ilişkindir. Hem kadın hem de erkek girişimciler için stres değişkenleri ile çatışma değişkenleri arasında anlamlı ve pozitif yönde ilişki elde edilmiştir. Başka bir deyişle hem kadınlar hem de erkekler için iş stresi iş-aile çatışmasını, ebeveynlik stresi ise aile-iş çatışmasını arttırıcı etkiye sahiptir. Ebeveynlik stresinin aile-iş stresini etkileme derecesi ise kadınlarda erkeklere göre anlamlı derecede daha yüksek bulunmuştur. Elde edilen bu sonuç cinsiyet rolleri doğrultusunda kadınların ebeveynliğe daha çok zaman ve enerji ayırması, önem yüklemesi ve ebeveynlik sorumluluklarının büyük çoğunluğunu kendi üzerlerinde hissetmeleri ile alakalıdır. Buna göre kadınların hissettikleri ebeveynlik stresi onların iş hayatlarını daha büyük oranda etkilemekte ve çatışmayı arttırıcı etki yaratmaktadır.

Bu çalışma ile stres kavramı iş ve aile alanlarında ayrı ayrı incelenerek daha kapsamlı bir şekilde ele alınmıştır. Stresi etkileyen ve stresin etkilediği değişkenlerin tek bir modelde analiz edilmesi de çalışmanın bütünlüğü bakımından avantaj sağlamıştır. Araştırmamızın örneklemini oluşturan girişimciler de bu çalışmayı diğer çalışmalardan ayıran önemli bir özelliktir. Parasuraman ve Simmers (2001), girişimciliğin iş ve aile rolleri arasında denge kurmak için alternatif bir iş kolu gibi görülmemesi gerektiğini belirtmişlerdir. Bu noktada girişimcilerin yaşadıkları aile ve iş streslerinin belirlenmesi ve kapsamlı bir modelle açıklanması büyük önem taşımakta ve işletme ve kariyer gelişimi alanına katkı sağlamaktadır. Birçok araştırmacı iş-aile çatışmasının aile-iş çatışmasına göre daha çok çalışılan ve araştırılan bir kavram olduğunu belirtmişlerdir. Bu doğrultuda çatışmanın yönüne göre ayrılarak değerlendirilmesi, çatışmayı arttıran veya azaltan değişkenlerin etkisinin de daha net anlaşılmasını sağlayacaktır.

Tüm çalışmalarda olduğu gibi bu çalışmanın sonuçları da barındırdığı kısıtlar ile birlikte değerlendirilmelidir. Çalışmanın ilk kısıtı kullanılan verilerin bireylerden anket yöntemiyle toplanmış olması ve her anket araştırmasında olduğu gibi

sosyal kabul hatasını barındırmasıdır. Bir diğer kısıt örneklemin Avusturalyalı girişimcilerden oluşmasıdır. Avusturalya'nın Hofstede 'nin kültürel boyutlarına göre, eril, yüksek düzeyde bireysel, düşük güç mesafeli ve orta düzeyde belirsizliğe toleransı olan bir toplum olduğu unutulmamalıdır. Global Entrepreneurship Monitor (GEM) tarafından yapılan çalışmada dünyanın birçok ülkesinde girişimciliğin ilk evrelerinde olan (3,5 yıldan az süredir girişimci olan veya yeni iş kurma planı yapan), 18-64 yaş arasındaki bireylerden veri toplanmıştır. GEM (2014) raporuna göre Avusturalya'dan elde edilen verilerde kadın (%10.32) ve erkek oranlarının (% 15.97) birbirlerine oldukça yakın olduğu görülmüştür. Araştırmanın girişimcilik faaliyetlerine başlama aşamasında bireyleri motive eden faktörlere ilişkin kısmında ise Avusturalyalı girişimcilerin çoğunluğunun (%81,5) fırsata dayalı (opportunity-driven) faktörleri, ihtiyaca dayalı (necessity-driven) faktörlerden daha çok motive edici bulunduğu tespit edilmiştir. Girişimcilik faaliyetlerinde bulunmak isteme nedeni olarak ekonomik ihtiyaçları belirten kadın (%16.77) ve erkek (%18.14) birey oranı ise birbirlerine oldukça yakın bulunmuştur. Girişimciliğin sosyal değerine ilişkin toplanan veriler sonucunda ise Avusturalyalı katılımcıların %53.4'ünün girişimciliğin toplumlarında iyi bir kariyer tercihi olarak görüldüğünü, % 67,1 'i de başarılı girişimcilerin toplumlarında yüksek bir statüde algılandığını belirtmişlerdir. Buna göre girişimcilik algısının kadın ve erkekler arasında dengeli olduğu bir toplumda böyle bir çalışmanın yapılması örneklemin model için uygunluğunu göstermekte, elde edilen sonuçların geçerliliğini arttırmakta ve girişimcilik literatürüne de katkı sağlamaktadır. Ancak araştırma modelinin girişimciliğe bakışın farklı olduğu, kadın ve erkekler arasında değiştiği ve farklı kültürel özelliklere sahip toplumlarda da test edilmesi, modelin anlaşılmasına katkı sağlayacak ve sonuçların genellenebilirliğini arttıracaktır.

Çalışmanın orta düzeyde dişil, kolektivist, belirsizliğe toleransı oldukça düşük ve güç mesafesi yüksek bir toplum olan Türkiye' de yapılması ve bulguların karşılaştırılması, modelin toplumların kültürel boyutlarına göre farklılaşp farklılaşmadığını görmek açısından önemli olacaktır. White ve Özkanlı 'nın (2011), Türkiye 'den ve Avusturalya'dan yöneticilerle yürüttükleri çalışmada iki

ülke yöneticilerinin toplumsal cinsiyete bakış açılarının ve liderlik tarzlarının farklı olduğunu elde etmişlerdir. Caner, Güven, Ökten ve Sakallı (2015), ise yaptıkları çalışmada Türkiye'nin modernlik ve gelenekselliği birlikte barındıran bir ülke olduğunu ancak muhafazakar kalıp yargıların kadınların eğitime ulaşım ve iş alanlarındaki varlıklarını etkilediğini belirtmişlerdir. Tüm bunlar, çalışmanın Türkiye 'de veya farklı toplumlarda da tekrarlanarak modelin kapsamının genişleyeceğine ve farklı değişkenlerin tespit edilip modele dahil edilebileceğine işaret etmektedir. Benzer şekilde sonraki araştırmalarda değişkenler arası aracılık veya düzenleyicilik testlerinin yapılması da modelin daha kapsamlı değerlendirilmesini sağlayacak ve çatışma ve stres değişkenlerinin açıklanan varyans değerlerini yükseltecektir.

Çalışmanın pratiğe yönelik katkılarına bakıldığında, iş ve aile yaşamının insan hayatının değişmez iki unsuru olmasından ötürü, bu alanlarda yaşanan stresin farklı açılardan incelenmesi hem bireylere hem de işletmelere birçok bilgi sağlamaktadır. Elde edilen sonuçlara göre sosyal desteğin stresi azaltmada hem kadınlar hem de erkekler için önemli bir faktör olduğu ortaya çıkmıştır. Bu doğrultuda bireylere sosyal ağlar sunmak ve algıladıkları desteği arttırmak kritik öneme sahiptir. Aynı zamanda işleri ve ebeveynlik rolleri ile ilgili eğitim programları ve danışmanlık hizmetleri de bireylerin kendilerini daha yeterli ve güvenli hissetmelerini sağlayacak ve stres düzeylerini negatif yönde etkileyecektir. Çalışmanın bir diğer bulgusu olan ve kadınların algıladığı stres üzerinde anlamlı pozitif etkiye sahip olan cinsiyet rollerine ilişkin kalıp yargıların da bireysel ve kurumsal çabalarla değişimi sağlanmalıdır. Kadınların eğitimi, bilinçlendirilmesi, iş hayatında daha çok yer alıp başarı hikayelerine imza atmaları ve rol modeller oluşturmaları ile kalıp yargıların kadınlar üzerindeki stres yaratıcı etkileri azaltılabilecektir. Böylece düşük stres düzeyleri bireylerin iş ve aile rolleri arasında denge kurmalarına yardımcı olacak ve çatışmayı azaltacaktır.

KAYNAKÇA

- Abernethy, V. D. (1973). Social network and response to the maternal role. *International Journal of Sociology of the Family*, 86-92.
- Abidin, R. (1986). *Parenting Stress Index* (2nd ed.). Charlottesville, VA: Pediatric Psychology Press.
- Abidin, R. R. (1992). Presidential address: The determinants of parenting behavior. *Journal of Clinical Child Psychology*, 21, 407–412.
- Abidin, R. R. (1995). *Parenting Stress Index: Professional Manual* (3rd ed.). Odessa, FL: Psychological Assessment Resources, Inc.
- Abidin, R. R., & Brunner, J. F. (1995). Development of a parenting alliance inventory. *Journal of Clinical Child & Adolescent Psychology*, 24, 31-40.
- AbuAlRub, R. F. (2004). Job stress, job performance, and social support among hospital nurses. *Journal of Nursing Scholarship*, 36(1), 73-78.
- Ahl, H. (2006). Why research on women entrepreneurs needs new directions. *Entrepreneurship Theory and Practice*, 30, 595– 621.
- Shakil Ahmad, M., Fakhr, Z., & Ahmed, J. (2011). Working women work-life conflict. *Business Strategy Series*, 12, 6, 289-302.
- Ahsan, N., Abdullah, Z., Gun Fie, D.Y., & Alam, S. S. (2009). A study of job stress on job satisfaction among university staff in Malaysia: Empirical study. *European Journal of Social Sciences*, 8, 1.
- Ahuja, M. K., Chudoba, K. M., Kacmar, C. J., McKnight, D. H., & George, J. F. (2007). IT road warriors: Balancing work-family conflict, job autonomy, and work overload to mitigate turnover intentions. *Mis Quarterly*, 1-17.

- Akbal, Y., Özer, Y., & Baltaş, Z. (2001). Yoğun bakımda çalışan hemşirelerin stres düzeyleri ve stresin hemşireler üzerindeki etkileri. *Yoğun Bakım Hemşireleri Dergisi* 5, 70-79.
- Akça, R. (2014). Otel işletmelerinde mobbing, iş stresi ve iş görenlerin işten ayrılma niyetleri üzerine bir araştırma. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.*
- Akdemir, B. (2010). Kriz sürecinde işten çıkarılan ve çalışan iş görenlerin stres faktörlerinin karşılaştırılmasına ilişkin bir araştırma. *İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi*, 39 ,1, 125-140.
- Akdoğan, R. (2007). Farklı cinsiyet rollerine sahip üniversite öğrencilerinin öfke yaşama biçimleri ve utangaçlık düzeylerinin incelenmesi. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.*
- Akın, A. (2009). Self-compassion and submissive behavior. *Education and Science*, 34, 152, 138 - 147.
- Aksoy, A. & Kutluca, F. (2005). Çalışma hayatında stres kaynakları, stres belirtileri ve stres sonuçlarının incelenmesi üzerine bir araştırma. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 49, 457-486.
- Aktaş, M. A. (2001). Bir kamu kuruluşunun üst düzey yöneticilerinin iş stresi ve kişilik özellikleri. *Ankara Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 56, 4, 25 – 42.
- Akyüz, S. (2015). İş - aile yaşam çatışmasının iş tatmini üzerindeki etkisi: Safranbolu bölgesindeki otel ve konaklardaki çalışanlar üzerine bir araştırma. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Karabük Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Karabük.*

- Al – Aameri, A. S. (2003). Source of job stress for nurses in public hospitals. *Saudi Medical Journal*, 24, 11, 1183-1187.
- Alkar, Ö.Y., (2006). The relationship of expressed emotion and psychosocial variables with the quality of life of haemodialysis patients: An analysis within the conservation of resources model. *Yayınlanmamış Doktora Tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.*
- Amato, P. R., & Booth, A. (1995). Changes in gender role attitudes and perceived marital quality. *American Sociological Review*, 58-66.
- Ambady, N., Shih, M., Kim, A., & Pittinsky, T. L. (2001). Stereotype susceptibility in children: Effects of identity activation on quantitative performance. *Psychological science*, 12, 5, 385-390.
- Anafarta, N., & Kuruüzüm, A. (2012). Demographic predictors of work-family conflict for men and women: Turkish case. *International Journal of Business and Management*, 7, 13, 145-158.
- Anderson, J. C., & Gerbing, D. W. (1988). Structural equation modeling in practice: A review and recommended two-step approach. *Psychological Bulletin*, 103, 3, 411-423.
- Antanovsky, A. (1981). *Health, Stress and Coping*. San Francisco, Josey-Bass.
- Anthony, L. G., Anthony, B. J., Glanville, D.N., Naiman, D.Q., Waanders C. & Shaffer, S. (2005). The relationships between parenting stress, parenting behavior and preschoolers' social competence and behavior problems in the classroom. *Infant and Child Development*, 14, 133–154.

- Arıcı, F. (2011). Üniversite öğrencilerinde toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin algılar ve psikolojik iyi oluş. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.*
- Armstrong, G. S., Atkin-Plunk, C. A., & Wells, J. (2015). The relationship between work-family conflict, correctional officer job stress, and job satisfaction. *Criminal Justice and Behavior, 1-17.*
- Aydın, İ. (2002). *İş yaşamında stres*. Pegem A Yayıncılık, Ankara.
- Aylaz, R., Aktürk, Ü., Erci B., Öztürk, H. & Aslan, H. (2012). Relationship between depression and loneliness in elderly and examination of influential factors. *Archives of Gerontology and Geriatrics, 55, 548-554.*
- Babin, B. J. & Boles, J. S. (1996). The effects of perceived co-worker involvement and supervisor support on service provider role stress, performance and job satisfaction. *Journal of Retailing, 72, 57-75.*
- Baker, B. L., Blacher, J., Crnic K. A. & Edlebrock, C. (2002). Behavior problems and parenting stress in families of three-year-old children with and without developmental delays. *American Journal on Mental Retardation, 107, 433-444.*
- Baker, B. L., McIntyre, L. L., Blacher, J., Crnic, K., Edelbrock, C., & Low, C. (2003). Pre-school children with and without developmental delay: Behaviour problems and parenting stress over time. *Journal of Intellectual Disability Research, 47, 217-230.*
- Baltacı, Ö. & Hamarta, E. (2013). Analyzing the relationship between social anxiety, social support and problem solving approach of university students. *Education and Science, 38, 167, 226-240.*

- Baltaş, A. & Baltaş, Z. (1990, 2000, 2012). *Stres ve başa çıkma yolları*. İstanbul, Remzi Kitabevi.
- Banach, M., Iudice, J., Conway, L., & Couse, L. J. (2010). Family support empowerment: Post autism diagnosis support group for parents. *Social Work with Groups*, 33, 1, 69-83.
- Banaz, M. (1992). Lise öğrencilerinde sosyal destek kaynakları ve stres ile ruh sağlığı arasındaki ilişki. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir*.
- Bandura, A. (1997). *Self-efficacy and health behavior*. In A. Baum, S. Newman, J. Wienman, R. West, & C. McManus (Eds.), *Cambridge handbook of psychology, health and medicine*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Bandura, A. (1977) *Social learning theory*. Englewood Cliffs, N.J.: Prentice-Hall.
- Baruch-Feldman, C., Brondolo, E., Ben-Dayana, D., & Schwartz, J. (2002). Sources of social support and burnout, job satisfaction and productivity. *Journal of Occupational Health Psychology*, 7, 1, 84-93.
- Başusta, N. B. (2010). Ölçme eşdeğerliği. *Eğitimde ve Psikolojide Ölçme ve Değerlendirme Dergisi*, 1, 2, 58-64.
- Başusta, N. B. & Gelbal, S. (2015). Gruplararası karşılaştırmalarda ölçme değişmezliğinin test edilmesi: PISA öğrenci anketi örneği. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 30, 4, 80-90.
- Bauer, C. C., & Baltes, B. B. (2002). Reducing the effects of gender stereotypes on performance evaluations. *Sex Roles*, 47, 9-10, 465-476.

- Baykal Özalp, Y. (2014). Öğretim elemanlarında iş stresine neden olan örgütsel etmenler ve öğretim elemanlarının örgütsel stresle baş etme stratejileri (Trakya Üniversitesi örneği). *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.*
- Beauregard, T. A. (2007). *Family influences on the career life cycle*. In M. Ozbilgin & A. Malach-Pines (Eds.), *Career Choice in Management and Entrepreneurship: A Research Companion*. Edward Elgar Press.
- Beedie, A., & Kennedy, P. (2002). Quality of social support predicts hopelessness and depression post spinal cord injury. *Journal of Clinical Psychology in Medical Settings, 9*, 227-234.
- Beehr, T. A. (2014). *Psychological stress in the workplace* (Psychology revivals). Routledge, Newyork.
- Beehr, T. A. & Newman, S. E. (1978). Job stress, employee health and organizational effectiveness: Facet analysis. *Personnel Psychology, 31*, 4, 665 - 669.
- Bekker, M. H., Croon, M. A., & Bressers, B. (2005). Childcare involvement, job characteristics, gender and work attitudes as predictors of emotional exhaustion and sickness absence. *Work & Stress, 19*, 3, 221-237.
- Bell, A. S., Rajendran, D., & Theiler, S. (2012). Job stress, wellbeing, work-life balance and work-life conflict among Australian academics. *Sensoria: A Journal of Mind, Brain & Culture, 8*, 1, 25-37.
- Belsky, J., & Kelly, J. (1994). *The transition to parenthood: How a first child changes a marriage why some couples grow closer and others apart*. New York: Dell.

- Bem, S. L. (1983). Gender schema theory and its implications for child development: Raising gender-aschematic children in a gender-schematic society. *Signs*, 8, 4, 598-616.
- Bendell, D., Stone, W., Field, T., & Goldstein, S. (1989). Children's effects on parenting stress in a low income, minority population. *Topics In Early Child-hood Education*, 8, 58-71.
- Benzies, K., Harrison, M. J., & Magill-Evans, J. (2004) Parenting stress, marital quality, and child behavior problems at Age 7 years. *Public Health Nursing*, 21, 111-121.
- Ben-Zur, H., Duvdevany, I., & Lury, L. (2005). Associations of social support and hardiness with mental health among mothers of adult children with intellectual disability. *Journal of Intellectual Disability Research*, 49, 1, 54 - 62.
- Berkman, L. E, & Syme, S. L. (1979). Social networks, host resistance, and mortality: A nine-year follow-up study of Alameda County residents. *American Journal of Epidemiology*, 109, 186-204.
- Bhanot, R., & Jovanovic, J. (2005). Do parents' academic gender stereotypes influence whether they intrude on their children's homework? *Sex roles*, 52, 9-10, 597-607.
- Bhanthumnavian, D. (2000). Importance of supervisory social support and its implications for HRD in Thailand. *Journal of Psychology and Developing Societies*, 12, 155-167.
- Bhasin, K., (2003). *Toplumsal cinsiyet "bize yüklenen roller"*. Kadınlarla Dayanışma Vakfı Yayınları. İstanbul: Kuşak Ofset Birinci Basım.

- Blau, G. (1981). An empirical investigation of job stress, social support, service length, and job strain. *Organizational Behavior and Human Performance*, 27, 2, 279-302.
- Blieszner, R. (1993). A socialist-feminist perspective on widowhood. *Journal of Aging Studies*, 7, 2, 171-182.
- Bolino, M. C. & Turnley, W. H. (2005). The personal costs of citizenship behavior: The relationship between individual initiative and role overload, job stress, and work-family conflict. *Journal of Applied Psychology*, 90, 740-748.
- Bosma, H., Marmot, M. G., Hemingway, H., Nicholson, A. C., Brunner, E. & Stansfeld, S. A. (1997). Low job control and risk of coronary heart disease in Whitehall II (prospective cohort) study. *The BMJ*, 314, 558 – 565.
- Bowen, C. C., Swim, J. K., & Jacobs, R. R. (2000). Evaluating Gender Biases on Actual Job Performance of Real People: A Meta-Analysis¹. *Journal of Applied Social Psychology*, 30, 10, 2194-2215.
- Boyar, S. L., Maertz Jr, C. P., Pearson, A. W., & Keough, S. (2003). Work-family conflict: A model of linkages between work and family domain variables and turnover intentions. *Journal of Managerial Issues*, 175-190.
- Bradley, J. R., & Cartwright, S. (2002). Social support, job stress, health, and job satisfaction among nurses in the United Kingdom. *International Journal of Stress Management*, 9, 3, 163 - 182.
- Braham, C. G. (1998). *Random House Webster's dictionary (3rd ed.)*. New York: Ballantine Books.

- Brantley, P. J., & Thomason, B. T. (1995). *Stress and stress management*. In A. J. Goreczny (Ed.), *Handbook of Health and Rehabilitation Psychology*. New York: Plenum Press.
- Brauchli, R., Bauer, G. F., & Hammig, O. (2011). Relationship between time-based work-life conflict and burnout. A cross-sectional study among employees in four large Swiss enterprises. *Swiss Journal of Psychology, 70*, 165 - 173.
- Braveman, P. A., Egerter, S. A., & Mockenhaupt, R. E. (2011). Broadening the focus: The need to address the social determinants of health. *American Journal of Preventive Medicine, 40*, 1, 4–18.
- Bromley, J., Hare, D. J., Davison, K. & Emerson, E. (2004). Mothers supporting children with autistic spectrum disorders: Social support, mental health status and satisfaction with services. *Autism, 8*, 409 - 423.
- Bruck, C. S., & Allen, T. D. (2003). The relationship between big five personality traits, negative affectivity, type A behavior, and work–family conflict. *Journal of Vocational Behavior, 63*, 3, 457-472.
- Bruck, C. S., Allen, T. D., & Spector, P. E. (2002). The relation between work–family conflict and job satisfaction: A finer-grained analysis. *Journal of Vocational Behavior, 60*, 3, 336-353.
- Brunborg, G. S. (2008). Core self-evaluations: A predictor variable for job stress. *European Psychologist, 13*, 2, 96 - 102.
- Buelens, M., & Poelmans, S. A. (2004). Enriching the Spence and Robbins' typology of workaholism: Demographic, motivational and organizational correlates. *Journal of Organizational Change Management, 17*, 5, 440-458.

- Burke, R. J. (1993). Work-family stress, conflict, coping, and burnout in police officers. *Stress Medicine*, 9, 3, 171-180.
- Burke, R. J., & Greenglass, E. R. (2001). Hospital restructuring, work-family conflict and psychological burnout among nursing staff. *Psychology & Health*, 16, 5, 583-594.
- Byron, D. (2005). A meta-analytic review of work-family conflict and its antecedents. *Journal of Vocational Behavior*, 67, 169-198.
- Cain, D. S. & Combs - Orme T. (2005). Family structure effects on parenting stress and practices in the African American Family. *Journal of Sociology and Social Welfare*, 32, 19-40.
- Cam, E. (2004). Çalışma yaşamında stres ve kamu kesiminde kadın çalışanlar. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, ISSN: 1303-5134.
- Candangil, Ö. S. & Ceyhan, A. A. (2006). Denetim odakları farklı lise öğrencilerinin bazı kişisel özelliklerine göre karar vermede özsaygı ve stres düzeyleri. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 2.
- Caner, A., Güven, C., Ökten, C., & Sakallı, S. O. (2015). Gender roles and the education gender gap in Turkey. *Social Indicators Research*, 1-24.
- Canon, W. B. (1929). *Bodily changes in pain, hunger, fear and rage*. 2nd ed. New York: Appleton.
- Cansız, E. (2007). Üniversite Öğrencilerinin girişimcilik özelliklerinin belirlenmesi: Süleyman Demirel Üniversitesi öğrencileri üzerine bir çalışma, *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta*.

- Carlson, D. S. (1999). Personality and role variables as predictors of three forms of work–family conflict. *Journal of Vocational Behavior*, 55, 2, 236-253.
- Carr, J. C., Boyar, S. L., & Gregory, B. T. (2007). The moderating effect of work–family centrality on work–family conflict, organizational attitudes, and turnover behavior. *Journal of Management*.
- Cejka, M. A., & Eagly, A. H. (1999). Gender-stereotypic images of occupations correspond to the sex segregation of employment. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 25, 4, 413-423.
- Cemaloğlu, N. & Şahin, E. D. (2007). Öğretmenlerin mesleki tükenmişlik düzeylerinin farklı değişkenlere göre incelenmesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 15, 2, 465-484.
- Chen, J. C. & Silverthorne, C. (2008). The impact of locus of control on job stress, job performance and job satisfaction in Taiwan. *Journal of Leadership Organizational Development*, 29, 572-582.
- Cheryan, S., Plaut, V. C., Davies, P. G., & Steele, C. M. (2009). Ambient belonging: how stereotypical cues impact gender participation in computer science. *Journal of Personality and Social Psychology*, 97, 6, 1045-1060.
- Chu, C., Lee, M., & Hsu, H. (2006). The impact of social support and job stress on public health nurses' organizational citizenship behaviors in rural Taiwan. *Public Health Nursing*, 23, 6, 496-505.
- Clark, S. C. (2001). Work cultures and work/family balance. *Journal of Vocational Behavior*, 58, 3, 348-365.

- Cohen, S., & Wills, T. A. (1985). Stress, social support, and the buffering hypothesis. *Psychological Bulletin*, 98, 310 - 357.
- Cobb, S. (1976). Social support as a moderator of life stress. *Psychosomatic Medicine*, 38, 300-314.
- Contrada, R. J., et al.. (2000). Ethnicity-related sources of stress and their effects on well-being. *Current Directions in Psychological Science*, 9, 4, 136-139.
- Cooklin, A. R., Westrupp, E., Strazdins, L., Giallo, R., Martin, A., & Nicholson, J. M. (2015). Mothers' work–family conflict and enrichment: associations with parenting quality and couple relationship. *Child: Care, Health and Development*, 41, 2, 266-277.
- Cooper, C. E., McLanahan, S. S., Meadows, S. O. & Brooks-Gunn J. (2009). Family structure transitions and maternal parenting stress. *Journal of Marriage and Family*, 71, 558–574.
- Costa, Jr, P., Terracciano, A., & McCrae, R. R. (2001). Gender differences in personality traits across cultures: robust and surprising findings. *Journal of Personality and Social Psychology*, 81, 2, 322.
- Coşkun, Y., & Akkaş, G. (2009). Engelli çocuğu olan annelerin sürekli kaygı düzeyleri ile sosyal destek algıları arasındaki ilişki. Ahi Evran Üniversitesi. *Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 10, 1, 213–227.
- Craig, L., & Sawrikar, P. (2009). Work and family: How does the (gender) balance change as children grow? *Gender, Work & Organization*, 16, 6, 684-709.

- Crawford, C. (2000). Gender, race, and habitual offender sentencing in Florida. *Criminology*, 38, 1, 263-280.
- Crocker, J., Major, B., & Steele, C. (1998). *Social stigma*. In. DT Gilbert, ST Fiske, & G. Lindzey. The handbook of social psychology, 2, 504-553.
- Crouch, J. L., Behl, L. E. (2001). Relationships among parental beliefs in corporal punishment, reported stress, and physical child abuse potential. *Child Abuse and Neglect*, 25, 413–419.
- Crnic, K., Gaze, C., & Hoffman, C. (2005). Cumulative parenting stress across the preschool period: Relations to maternal parenting and child behavior at age 5. *Infant and Child Development*, 14, 117–132.
- Cutrona, C. E., & Troutman, B. R. (1986). Social support, infant temperament, and parenting self-efficacy: A mediational model of postpartum depression. *Child development*, 1507-1518.
- Cüceloğlu, D. (1984). *İnsan İnsana*, Ankara: Altın Kitapları Yayınevi
- Cüceloğlu, D. (2000). *İnsan ve Davranışı: Psikolojinin Temel Kavramları*, İstanbul: Remzi Kitapevi.
- Cvencek, D., Meltzoff, A. N., & Greenwald, A. G. (2011). Math–gender stereotypes in elementary school children. *Child Development*, 82, 3, 766-779.
- Çakır, M. (2011). Turizm sektöründe iş-aile çatışması: Ankara 'daki 4 ve 5 yıldızlı otel işletmelerinde bir araştırma. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.*

- Çakmak, O. (2003). Girişimciliğin ekonomik tahlili ve Tanzimat'tan günümüze Türk girişimciliğinin gelişimi (Eczacıbaşı örneği). *Yayınlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.*
- Çevik, M. (2011). İş yerinde oluşan stresin çalışanlar üzerindeki etkileri: Acil servis hizmetleri kapsamında bir uygulama. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atılım Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.*
- Çıra, A. (2011). Örgütsel vatandaşlık davranışlarının çalışanlar açısından sonuçları: Otel çalışanlarına yönelik bir uygulama. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kara Harp Okulu, Savunma Bilimleri Enstitüsü, Ankara.*
- Damarlı, Ö. (2006). Ergenlerde toplumsal cinsiyet rolleri, bağlanma stilleri ve benlik-kavramı arasındaki ilişkiler. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.*
- Daniels, K. & Guppy, A. (1994). Occupational stress, social support, job control, and psychological well-being. *Human Relations, 47*, 1523–1544.
- Davis, N. O. & Carter, A. S. (2008). Parenting stress in mothers and fathers of toddlers with autism spectrum disorders: Associations with child characteristics. *Journal of Autism and Developmental Disorders, 38*, 7, 1278–1291.
- Davison, H. K., & Burke, M. J. (2000). Sex discrimination in simulated employment contexts: A meta-analytic investigation. *Journal of Vocational Behavior, 56*, 2, 225-248.
- Day, A. L. & Jreige, S. (2002). Examining Type A behavior pattern to explain the relationship between job stressors and psychosocial outcomes. *Journal of Occupational Health Psychology, 7*, 2, 109 – 120.

- Day, A. L., & Livingstone, H. A. (2003). Gender differences in perceptions of stressors and utilization of social support among university students. *Canadian Journal of Behavioral Science, 35*, 73-83.
- Dayioğlu, M., & Kasnakoğlu, Z. (1997). Kentsel kesimde kadın ve erkeklerin işgücüne katılımları ve kazanç farklılıkları. *METU Studies in Development, 24*, 329-362.
- Deater-Deckard, K. (1998). Parenting stress and child adjustment: Some old hypotheses and new questions. *Clinical Psychological Science and Practice, 5*, 314 - 332.
- Deater-Deckard, K., Pinkerton, R., & Scarr, S. (1996). Child care quality and children's behavioral adjustment: A four-year longitudinal study. *Journal of Child Psychology and Psychiatry, 37*, 937-948.
- Deater-Deckard, K. & Scarr, S. (1996). Parenting stress among dual-earner mothers and fathers: Are there gender differences? *Journal of Family Psychology, 10*, 45–59.
- Dehle, C., Larsen, D. & Landers, J. E. (2001). Social support in marriage. *The American Journal of Family Therapy, 29*, 307-324.
- De Jonge, J., & Schaufeli, W.B. (1998). Job characteristics and employee wellbeing: A test of Warr' s vitamin model in health care workers using structural equation modeling. *Journal of Organizational Behavior, 19*, 387-407.
- De Klerk, M., & Mostert, K. (2010). Work–home interference: Examining socio-demographic predictors in the South African context. *Journal of Human Resource Management, 8*, 1.

- Demerouti, E., Bouwman, K., & Sanz-Vergel, A. I. (2011). Job resources buffer the impact of work-family conflict on absenteeism in female employees. *Journal of Personnel Psychology, 10*, 166- 176.
- Dewe, P., O'Driscoll, M., & Cooper, C. (2012). *Theories of psychological stress at work*. In R. J. Gatchel, & I. Z. Schultz (Eds.), *Handbook of occupational health and wellness*. (Handbooks in Health, Work, and Disability). New York: Springer.
- Dex, S. (1987). *Women's occupational mobility: A lifetime perspective*. Macmillan.
- DiClemente, R. J., Crosby, R. A., & Kegler, M. (Eds.). (2009). *Emerging theories in health promotion practice and research*. John Wiley & Sons.
- Dökmen, Z. Y. (2004, 2010). *Toplumsal Cinsiyet Sosyal Psikolojik Açıklamalar*. İstanbul: Remzi Kitapevi.
- Dragano, N., He, Y., Moebus, S., Jockel, K. H., Erbel, R. & Siegrist, J. (2008). Two models of job stress and depressive symptoms. Results from a population-based study. *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology, 43*, 72 – 78.
- Dubrin, A. (1991). Comparison of the job satisfaction and productivity of telecommuters versus in-house employees: A research note on work in progress. *Psychological Reports, 68*, 1223-1234.
- Durik, A. M., Hyde, J. S., Marks, A. C., Roy, A. L., Anaya, D., & Schultz, G. (2006). Ethnicity and gender stereotypes of emotion. *Sex Roles, 54*, 7-8, 429-445.

- Durna, U. (2004). Stres, A ve B Tipi Kişilik Yapısı ve Bunlar Arasındaki İlişki Üzerine Bir Araştırma. *Yönetim ve Ekonomi, Celal Bayar Üniversitesi, İ.İ.B.F.*, 11, 1, 191-206.
- Dursun, S., & İştari, E. (2014). Kadın çalışanların yaşamış oldukları iş aile yaşamı çatışmasının iş ve yaşam doyumu üzerine etkisi. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 28, 3, 127-137.
- Duxbury, L., Higgins, C., & Lee, C. (1994). Work-family conflict a comparison by gender, family type, and perceived control. *Journal of Family Issues*, 15, 3, 449-466.
- Duygun, T. & Sezgin, N. (2003). Zihinsel engelli ve sağlıklı çocuk annelerinde stres belirtileri, stresle başa çıkma tarzları ve algılanan sosyal desteğin tükenmişlik düzeyine olan etkisi. *Türk Psikoloji Dergisi*, 18, 52, 37 - 52.
- Düzova, N. (2013). Engelli çocuğu olan ebeveynlerin sosyal destek algılarının ve geleceğe ilişkin planlarının incelenmesi. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 2, 3.
- Dyson, L. L. (1991). Families of young children with handicaps: Parental stress and family functioning. *American Journal on Mental Retardation*, 95, 623–629.
- Dyson, L. L. (1997). Fathers and mothers of school-age children with developmental disabilities: Parental stress, family functioning and social support. *American Journal on Mental Retardation*, 102, 267 – 279.
- Eagly, A. H. (1997). Sex differences in social behavior: Comparing social role theory and evolutionary psychology. *American Psychologist*, 52, 12, 1380-1383.

- Eagly, A. H., & Karau, S. J. (2002). Role congruity theory of prejudice toward female leaders. *Psychological Review*, 109, 3, 573.
- Eagly, A. H., & Steffen, V. J. (1984). Gender stereotypes stem from the distribution of women and men into social roles. *Journal of Personality and Social Psychology*, 46, 4, 735-754.
- Eby, L. T., Casper, W. J., Lockwood, A., Bordeaux, C., & Brinley, A. (2005). Work and family research in IO/OB: Content analysis and review of the literature (1980–2002). *Journal of Vocational Behavior*, 66, 124–197.
- Edwards, J. R., & Rothbard, N. P. (1999). Work and family stress and well-being: An examination of person-environment fit in the work and family domains. *Organizational Behavior and Human Decision Processes*, 77, 2, 85-129.
- Efeoğlu, İ. E., & Özgen, H. (2007). İş aile yaşam çatışmasının, iş stresi, iş doyumunu ve örgütsel bağlılık üzerindeki etkileri: İlaç sektöründe bir araştırma. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 16, 2.
- Eğın, A. (2015). Çalışma hayatında iş stresi ve tükenmişlik. *Yayınlanmamış Yüksek lisans Tezi, Beykent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.*
- Ehlers-Flint, M. L. (2002). Parenting perceptions and social supports of mothers with cognitive disabilities. *Sexuality and Disability*, 20, 1, 29 - 51.
- Eke, D. C. (2006). The changing perceptions of gender roles among two cohorts of women: A study in Ankara. *Yayınlanmamış Yüksek lisans Tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.*

- Erdeğer, N. (2001). Lise öğrencilerinin sosyal destek ve yalnızlık düzeylerinin incelenmesi. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.*
- Ergeneli, A., İlsev, A., & Karapınar, P. B. (2010). Work–family conflict and job satisfaction relationship: the roles of gender and interpretive habits. *Gender, Work & Organization, 17, 6, 679-695.*
- Erickson, R. J., Nichols, L., & Ritter, C. (2000). Family influences on absenteeism: Testing an expanded process model. *Journal of Vocational Behavior, 57, 246-272.*
- Erkoç, Z. (2006), *İnsan kaynakları yönetimi & kalite yönetim sistemleri Terimler Sözlüğü.* Alfa yayıncılık.
- Erzeybek, B. (2015). Anne- babaların çocuklarını yetiştirirken benimsedikleri toplumsal cinsiyet rolleri tutumları. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.*
- Estes, A., Munson, J., Dawson, G., Koehler, E., Zhou X-H., Abbott, R. (2009). Parenting stress and psychological functioning among mothers of preschool children with autism and developmental delay. *Autism, 13, 4, 375–387.*
- Faulkner, R. A., Davey, M., & Davey, A. (2005). Gender-related predictors of change in marital satisfaction and marital conflict. *The American Journal of Family Therapy, 33, 1, 61-83.*
- Festinger, L. (1957). *A theory of cognitive dissonance.* Stanford University Press: Stanford, California.

- Flanagan, N. A. (2006). Testing the relationship between job stress and satisfaction in correctional nurses. *Nursing Research, 55*, 5, 316-327.
- Flood, M. (2005). *Mapping Loneliness in Australia*. The Australia Institute, Discussion Paper, No: 76.
- Floyd, F. J., & Gallagher, E. M. (1997). Parental stress, care demands, and use of support services for school-age children with disabilities and behavior problems. *Family Relations, 46*, 359-371.
- Folkman, S., & Lazarus, R. S. (1980). An analysis of coping in a middle-aged community sample. *Journal of Health and Social Behavior, 21*, 219-239.
- Forgays D. K. & Forgays, D. G. (1993). Personal and environmental factors contributing to parenting stress among employed and nonemployed women. *European Journal of Personality, 7*, 2, 107 – 118.
- Forgays, D. K., Ottaway, S. A., Guarino, A., & D'Alessio, M. (2001). Parenting stress in employed and at-home mothers in Italy. *Journal of Family & Economic Issues, 22*, 4, 327- 351.
- Forsyth, D. R., Heiney, M. M., & Wright, S. S. (1997). Biases in appraisals of women leaders. *Group Dynamics: Theory, Research, and Practice, 1*, 1.
- Fox, S., Spector, P. E., & Miles, D. (2001). Counterproductive work behavior (CWB) in response to job stressors and organizational justice: Some mediator and moderator tests for autonomy and emotions. *Journal of Vocational Behavior, 59*, 291–309.
- Frone, M. R., Russell, M., & Cooper, M. L. (1997). Relation of work–family conflict to health outcomes: A four-year longitudinal study of employed

parents. *Journal of Occupational and Organizational Psychology*, 70, 4, 325-335.

Frone, M. R., Yardley, J. K., & Markel, K. S. (1997). Developing and testing an integrative model of the work-family interface. *Journal of Vocational Behavior*, 50, 145-167.

Fuhrer, R., & Stansfeld, S. A. (2002). How gender affects patterns of social relations and their impact on health: A comparison of one or multiple sources of support from "close persons". *Social Science & Medicine*, 54, 811-825

Gaither, A.C., Doucette, W.R. & Pederson, C.A. (2008). A modified model of pharmacists' job stress: The role of organizational, extra role, and individual factors on work-related outcomes. *Administrative Pharmacy*, 4, 231-243.

Gadassi, R., & Gati, I. (2009). The effect of gender stereotypes on explicit and implicit career preferences. *The Counseling Psychologist*.

Ganster, D. C., Fusilier, M. R., & Mayes, B.T. (1986). Role of social support in the experience of stress at work. *Journal of Applied Psychology*, 71, 1, 102-110.

Gardiner, M., & Tiggemann, M. (1999). Gender differences in leadership style, job stress and mental health in male-and female-dominated industries. *Journal of Occupational and Organizational Psychology*, 72, 3, 301-315.

Gelsema, T.I., van der Doef, M., Maes, S., Akerboom, S., & Verhoeven, C. (2005). Job stress in the nursing profession: The influence of

organizational and environmental conditions and job characteristics. *International Journal of Stress Management*, 12, 222-240.

Gençöz, T. & Özlale, Y. (2004). Direct and indirect effect of social support on psychological well-being. *Social Behavior and Personality*, 32, 5, 449 - 458.

George, L., Blazer, D., Hughes, D., & Fowler, N. (1989). Social support and the outcome of major depression. *The British Journal of Psychiatry*, 154, 478 – 485.

Gill, A. S., Flaschner, A. B., & Shachar, M. (2006). Mitigating stress and burnout by implementing transformational leadership. *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, 18, 6, 469-481.

Giray, M. D., & Ergin, C. (2006). Çift-kariyerli ailelerde bireylerin yaşadıkları iş-aile ve aile-iş çatışmalarının kendini kurgulama davranışı ve yaşam olayları ile ilişkisi. *Türk Psikoloji Dergisi*, 21, 57, 83-101.

GEM - Global Entrepreneurship Monitor (2014). *Global Report*.

Gorman, E. H. (2005). Gender stereotypes, same-gender preferences, and organizational variation in the hiring of women: Evidence from law firms. *American Sociological Review*, 70, 4, 702-728.

Gottlieb, B. H. (2000). *Selecting and planning support interventions*. In S. Cohen, L. Underwood, & B. H. Gottlieb (Eds.), *Social support measurement and interventions: A guide for health and social scientists* (pp. 195–220). New York: Oxford University Press.

- Göçeri, F. (2014). Sorumlu hemşirelerin iş stresinin iş doyumu üzerine etkisi. *Yayınlanmamış Yüksek lisans Tezi, Haliç Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.*
- Gök, Ş. (1995). Anksiyete ve depresyonda stresle başa çıkma. *Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul Tıp Fakültesi, Psikiyatri Anabilim Dalı, İstanbul.*
- Gökpınar, G. (2014). İçsel-dışsal denetim odaklı beyaz yakalı çalışanlarda A ve B tipi kişilik özellikleri ile iş stresi ve algılanan örgütsel destek arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Yayınlanmamış Yüksek lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.*
- Gönülal Erdoğan, A. (2013). İşkoliklik ve iş özel yaşam dengesi ile işten ayrılma niyeti arasındaki ilişkinin incelenmesine yönelik bir araştırma. *Yayınlanmamış Yüksek lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.*
- Görgü, E. (2005). 3-7 yaş arası otistik çocuğa sahip olan annelerin algıladıkları sosyal destek düzeyleri ile depresyon düzeyleri arasındaki ilişki. *Yayınlanmamış Yüksek lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.*
- Grandey, A. A., & Cropanzano, R. (1999). The conservation of resources model applied to work-family conflict and strain. *Journal of Vocational Behavior, 54*, 350-370.
- Greenhaus, J. H., & Beutell, N. J. (1985). Sources of conflict between work and family roles. *Academy of management review, 10*, 1, 76-88.

- Greenhaus, J. H., & Parasuraman, S. (1986). A work-non-work interactive perspective of stress and its consequences. *Journal of Organizational Behavior Management*, 8, 37- 60.
- Grobelny, L. A. (2011). Effects of gender role on personal resources and coping with stress. *International Journal of Occupational Medicine and Environmental Health*, 24, 1, 18-28.
- Grzywacz, J. G., Almeida, D. M., & McDonald, D. A. (2002). Work–family spillover and daily reports of work and family stress in the adult labor force. *Family Relations*, 51, 1, 28-36.
- Grzywacz, J. G., & Marks, N. F. (2000). Reconceptualizing the work–family interface: An ecological perspective on the correlates of positive and negative spillover between work and family. *Journal of Occupational Health Psychology*, 5, 1, 111.
- Guimond, S., & Roussel, L. (2001). Bragging about one's school grades: Gender stereotyping and students' perception of their abilities in science, mathematics, and language. *Social Psychology of Education*, 4, 3-4, 275-293.
- Gupta, V., Turban, D., Wasti, A. & Sikdar, A. (2009). The role of gender stereotypes in perceptions of entrepreneurs and intentions to become an entrepreneur. *Entrepreneurship Theory and Practice*, 33, 2, 397-417.
- Gül, S., Olgunsoylu, B., & Ünal, Y. (2015). Yetersizliği olan ve normal gelişim gösteren çocuğa sahip ailelerin travma sonrası stres belirti ve sosyal destek düzeylerinin incelenmesi. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12, 32.

- Günay, G., & Bener, Ö. (2011). Kadınların toplumsal cinsiyet rolleri çerçevesinde aile içi yaşamı algılama biçimleri. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 153, 153.
- Gündüz - Kalan, Ö. (2010). Reklamda çocuğun toplumsal cinsiyet teorisi bağlamında konumlandırılışı: 'Kinder' reklam filmleri üzerine bir inceleme. *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Hakemli Dergisi*, 1, 38, 75-89.
- Güngör, A. (1996). Üniversite öğrencilerinde sosyal destek, negatif yaşam olayları, öfkenin ifade edilme biçimi ile kendini suçlamanın fiziksel sağlık ve sosyal uyumla olan ilişkilerinin incelenmesi . *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.*
- Gürün, S. (2009). İşgören stresinin, motivasyon üzerine etkisi ve bir uygulama (Emniyet teşkilatı). *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Beykent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.*
- Hacıoğlu M., Aker T., Kutlar T., & Yaman M. (2002). Deprem tipi travma sonrasında gelişen travma sonrası stres bozukluğu belirtileri alt tipleri. *Düşünen Adam: Psikiyatri ve Nörolojik Bilimler Dergisi*, 5, 4-15.
- Hadadian, A. (1994). Stress and social support in fathers and mothers of young children with and without disabilities. *Early Education and Development*, 5, 226–235.
- Hair, Joseph F., Black, B., Babin, B., Anderson, R. E., & Tatham R. L. (2005), *Multivariate Data Analysis* (6th ed.) Upper Saddle River, Prentice Hall, New Jersey.

- Hall, H. R. (2012). Families of children with autism: Behaviors of children, community support and coping. *Issues in Comprehensive Pediatric Nursing, 35*, 111 -131.
- Hamama, L., Ronen, T., & Rahav, G. (2008). Self-control, self-efficacy, role overload, and stress responses among siblings of children with cancer. *Health & Social Work, 33*, 2, 121-132.
- Harrison, C. & Sofronoff, K. (2002). ADHD and parental psychological distress: Role of demographics, child behavioral characteristics, and parental cognitions. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry, 41*, 703–711.
- Hassall, R., Rose, J., & McDonald, J. (2005). Parenting stress in mothers of children with an intellectual disability: The effects of parental cognitions in relation to child characteristics and family support. *Journal of Intellectual Disability Research, 49*, 405-418.
- Hastings, R. P. (2003). Child behavior problems and partner mental health as correlates of stress in mothers and fathers of children with autism. *Journal of Intellectual Disability Research, 47*, 231–237.
- Hastings R & Symes M. (2002). Early intensive behavioral intervention for children with autism: Parental therapeutic self-efficacy. *Research in Developmental Disabilities, 23*, 332 - 341.
- Hay, J. C., Steffens, D. C., Flint, E. P., Bosworth, H. B., & George, L. K. (2001). Does social support buffer functional decline in the elderly patients with uni-polar depression. *American Journal of Psychiatry, 158*, 1850-1855.

- Heaney, C. & Israel, B. (2008). *Social networks and social support*. In K. Glanz, B.K. Rimer, & K. Viswanath. (Eds.), *Health behavior and health education: Theory, research, and practice*, 189-210. San Francisco, CA: Jossey-Bass.
- Helgeson, V. S., & Gottlieb, B. H. (2000). *Support groups*. In S. Cohen, L. G. Underwood, & B. H. Gottlieb (Eds.), *Social support measurement and intervention: A guide for health and social scientists*. New York: Oxford University Press.
- Higgins, C. A., Duxbury, L. E., & Johnson, K. (2004). *Report three: exploring the link between work-life conflict and demands on Canada's health care system*. Public Health Agency of Canada.
- Hobfoll, S. E. (1989). Conservation of resources: A new attempt at conceptualizing stress. *American Psychologist*, *44*, 513–524.
- Hobfoll, S. E. (2001). Conservation of resources: A rejoinder to the commentaries. *Applied Psychology*, *50*, 419 - 421.
- Hobfoll, S. E. (2001). The Influence of culture, community, and the nested-self in the stress process: Advancing Conservation of Resources Theory. Lead article. *Applied Psychology*, *50*, 337-370.
- Hobfoll, S. E., Freedy, J., Lane, C., & Geller, P. (1990). Conservation of social resources: Social support resource theory. *Journal of Social and Personal Relationships*, *7*, 465 - 478.
- Hobfoll, S. E., Hall, B., Horsey, K. J. & Lamoureux, B. E. (2011). *Resilience in the face of terrorism: Linking resource investment with engagement*. In S. M. Southwick, B. T. Litz, D. Charney & M. J. Friedman (Eds.), *Resilience and mental health: Challenges across the lifespan*. Cambridge: Cambridge University Press.

- Hobfoll, S.E., Tracy, M., & Galea, S. (2006). The impact of resource loss and traumatic growth on probable PTSD and depression following terrorist attacks. *Journal of Traumatic Stress, 19*, 867-878.
- Holden, E. W., & Banez, G. A. (1996). Child abuse potential and parenting stress within maltreating families. *Journal of Family Violence, 11*, 1–12.
- Holmes, T. H., & Rahe, R. H. (1967). The social readjustment rating scale. *Journal of psychosomatic research, 11*, 213.
- Holroyd, K., & Lazarus, R. (1982). *Stress, coping and somatic adaptation*. In L. Goldberger & S. Breznitz (Eds.), *Handbook of stress: Theoretical and clinical aspects*. New York: Free Press.
- House, J. S. (1974). Occupational Stress and Coronary Heart Disease: A Review and Theoretical Integration. *Journal of Health and Social Behavior, 15*, 12-27.
- Horn, J. L., & McArdle, J. J. (1992). A practical and theoretical guide to measurement invariance in aging research. *Experimental Aging Research, 18*, 117-144.
- Hsu, H., Chen, S., Yu, H. & Lou, J. (2010). Job stress, achievement motivation and occupational burnout among male nurses. *Journal of Advanced Nursing, 66*, 1592-1601
- Huang, C. Y., Costeines, J., Ayala, C. & Kauffman, J. S. (2013). Parenting stress, social support and depression for ethnic minority adolescent mothers: impact on child development. *Journal of Child and Family Studies, 23*, 255–262.

- Hunt, K., Sweeting, H., Keoghan, M., & Platt, S. (2006). Sex, gender role orientation, gender role attitudes and suicidal thoughts in three generations. *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology*, 41, 8, 641-647.
- Huth-Bocks, A. C., & Hughes, H. M. (2008). Parenting stress, parenting behavior, and children's adjustment in families experiencing intimate partner violence. *Journal of Family Violence*, 23, 243–251.
- Inzlicht, M., & Kang, S. K. (2010). Stereotype threat spillover: how coping with threats to social identity affects aggression, eating, decision making, and attention. *Journal of Personality and Social Psychology*, 99, 3, 467.
- Issen, T. J. & Nyklicek, I. (2001). Testing the vitamin model of job stress in Dutch health care workers. *Work and Stress*, 15, 254 – 264.
- İnandı, Y., Özkan, S., Peker, S., & Atik, Ü. (2009). Kadın öğretmenlerin kariyer geliştirme engelleri. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 5, 1.
- Jacobs, J. E. (1991). Influence of gender stereotypes on parent and child mathematics attitudes. *Journal of Educational Psychology*, 83, 4, 518-527.
- Jamadin, N., Mohamad, S., Syarkawi, Z., & Noordin, F. (2015). Work-family conflict and stress: Evidence from Malaysia. *Journal of Economics, Business and Management*, 3, 2, 309-312.
- Jamal, M. (1984). Job stress and job performance controversy: An empirical assessment. *Organizational Behavior and Human Performance*, 33, 1-21.
- Jamal, M. & Baba, V. V. (2000). Job stress and burnout among Canadian managers and nurses. *Canadian Journal of Public Health*, 91, 454-458.

- Jordan-Marsh, M., & Harden, T. H. (2005). Fictive Kin: Friends as family supporting older adults as they age. *Journal of Gerontological Nursing, 31*, 24-31.
- Jifang, D., Zhang, M., & Foley, S. (2015). Relationships between work-family conflict and satisfaction among Chinese dual-earner spouses. *Academy of Management Proceedings, 1*.
- Judge, S. (2003). Determinants of parental stress in families adopting children from Eastern Europe. *Family Relations, 52*, 241–248.
- Judge, T. A., & Colquitt, J. A. (2004). Organizational justice and stress: The mediating role of work-family conflict. *Journal of Applied Psychology, 89*, 3, 395-404.
- Kailou, A. (2014). 2007-2008 yıllarında Dokuz Eylül Üniversitesi Hastanesi çalışan sağlığı biriminin ulaştığı sağlık çalışanlarında iş stresinin değerlendirilmesi. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İzmir*.
- Kalaycı, S. (2006). *SPSS uygulamalı çok değişkenli istatistik teknikleri*. Ankara: Asil Yayın Dağıtım.
- Kaltiala-Heino, R., Rimpelae, M., Rantanen, P., & Laippala, P. (2001). Adolescent depression: The role of discontinuities in life course and social support. *Journal of Affective Disorders, 64*, 155 - 166.
- Kammeyer - Mueller, J. D., Judge, T. A., & Scott, B. A. (2009). The role of core self-evaluations in the coping process. *Journal of Applied Psychology, 94*, 177-195.

- Kaner, S. (2003). Aile Destek Ölçeği: Faktör Yapısı, Güvenirlik ve Geçerlik Çalışmaları. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 4, 57-72.
- Kaner, S. (2004). Engelli çocukları olan ana babaların algıladıkları stres, sosyal destek ve yaşam doyumlarının incelenmesi. *Yayımlanmamış Araştırma Raporu. Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Fakültesi, Ankara.*
- Karabacak, G. (2014). İş-aile çatışmasının iş ve yaşam doyumuna etkilerinin iş stresi ve algılanan sosyal destek açısından otel personeli üzerinde incelenmesi. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.*
- Karabay, M. E. (2015). Sağlık personelinin iş stresi, iş-aile çatışması ve iş-aile-hayat tatminlerine yönelik algılarının işten ayrılma niyeti üzerindeki etkilerinin belirlenmesi üzerine bir araştırma. *Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Yönetim Bilimleri Dergisi*, 13, 26, 113.
- Karadağ, G. (2009). Engelli çocuğa sahip annelerin yaşadıkları güçlükler ile aileden algıladıkları sosyal destek ve umutsuzluk düzeyleri. *TAF Preventive Medicine Bulletin*, 8, 4, 315-322.
- Karasek, R. (1979). *Job socialization and job strain, the implications of two related mechanisms for job design*. In B. Gardell and G. Johansson (eds.), *Man and working life*. London: Wiley.
- Karimian, R., Rahnama, N., Karimi, A., Karimian, M., Janbozorgi, A. & Nasirzadeh, F. (2012). The effect of physical training on the burnout of nurses in Al-Zahra hospital. *Journal of Rehabilitation Sciences and Research*, 8, 5, 870-876.

- Karpat, D. & Girli, A. (2012). Yaygın gelişimsel bozukluk tanılı çocukların anne-babalarının yas tepkilerinin, evlilik uyumlarının ve sosyal destek algılarının incelenmesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 13, 69-85.
- Kaya, M. & Alım, M. (2015). Coğrafya öğretmenlerinin stres kaynakları. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 20, 34, 171-186.
- Kaygısız, E. (2015). The relationship between paternalistic leadership leader – member exchange (lmx) and job stress. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yeditepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.*
- Kazak, A. E. (1987). Families with disabled children: Stress and social networks in three samples. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 15, 137 - 146.
- Kazmi, R., Amjad, S., & Khan, D. (2007). Occupational stress and its effects on job performance: A case study of medical house officers of district Abbottabad, *First Proceedings of International Conference on Business and Technology*, 182- 186.
- Keller, A., Litzelman, K., Wisk, L. E., Maddox, T., Cheng, E. R., Creswell, P. D., & Witt, W. P. (2012). Does the perception that stress affects health matter? The association with health and mortality. *Health Psychology*, 31, 5, 677–684.
- Keller, R. T. (2001). Cross-functional project groups in research and new product development: diversity, communication, job stress, and outcomes. *The Academy of Management Journal*, 44, 3, 547-555.
- Kırbaş, Z. Ö., & Özkan, H. (2013). Assessment of the family function perception and social support levels of mothers of children with Down syndrome. *İzmir Dr. Behçet Uz Çocuk Hastanesi Dergisi*, 3, 3, 171-180.

- Kiefer, A. K., & Sekaquaptewa, D. (2007). Implicit stereotypes and women's math performance: How implicit gender-math stereotypes influence women's susceptibility to stereotype threat. *Journal of Experimental Social Psychology, 43*, 5, 825-832.
- Kim, H., Sherman, D., & Taylor, S. E. (2008). Culture and social support. *American Psychologist, 63*, 518–526.
- Kinnunen, U., Vermulst, A., Gerris, J., & Mäkikangas, A. (2003). Work–family conflict and its relations to well-being: The role of personality as a moderating factor. *Journal of Personality and Individual Differences, 35*, 7, 1669-1683.
- Kippling, C. (1998). Mental health nurses' strategies for coping with stress. *Mental Health Nursing, 17*, 18-22.
- Kirkwood, J., & Tootell, B. (2008). Is entrepreneurship the answer to achieving work–family balance? *Journal of management & organization, 14*, 03, 285-302.
- Klassen, R. M., & Chiu, M. M. (2010). Effects on teachers' self-efficacy and job satisfaction: Teacher gender, years of experience, and job stress. *Journal of Educational Psychology, 102*, 3, 741–56.
- Ko, J. W., & Yom, Y. H. (2003). The role of social support in the relationship between job stress and job satisfaction/organizational commitment among hospital nurses. *Journal of Korean Academy of Nursing, 33*, 2, 265-274.
- Kodan, S. (2013). Üniversite öğrencilerinde umutsuzluk ve akılcı olmayan inanışlar arasındaki ilişkinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 11*, 2, 175-190.

- Koeske, G, & Koeske, R. (1990). The buffering effect of social support on parental stress. *American Journal of Orthopsychiatry*, 60, 440–451.
- Kokt, D. & Ramarumo, R. (2015). Impact of organizational culture on job stress and burnout in graded accommodation establishments in the free state province, South Africa. *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, 27, 6, 1198-1213.
- Köse, E. (2009). Yurttta kalan ve ailesiyle birlikte yaşayan lise öğrencilerinin yalnızlık ve sosyal destek düzeylerinin incelenmesi. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.*
- Kratochwill, T., McDonald, L., Levin, J., Scalia, P. & Coover, P. (2009) Families and schools together: A randomized trial of school based family support for children's mental health. *Journal of School Psychology* 47, 4, 245-265.
- Krishnan, J., & Mary, V. S. (2012). Perceived organizational support—an overview on its antecedents and consequences. *International Journal of Multidisciplinary Research*, 2, 4, 2-3.
- Kwok, S., & Wong, D. (2000). Mental health of parents with young children in Hong Kong: The roles of parenting stress and parenting self-efficacy. *Child & Family Social Work*, 5, 57–65.
- Lambert, E. G., Hogan, N. L., Paoline, E. A., & Clarke, A. (2005). The impact of role stressors on job stress, job satisfaction, and organizational commitment among private prison staff. *Security Journal*, 18, 4, 33-50.
- Landes, J. B. (1998). *Feminism, the Public and the Private*. Oxford University Press.

- LaRocco, J. M., House, J. S., & French Jr, J. R. (1980). Social support, occupational stress, and health. *Journal of Health and Social Behavior*, 202-218.
- Lautizi, M., Laschinger, H. K., & Ravazzolo, S. (2009). Workplace empowerment, job satisfaction and job stress among Italian mental health nurses: An exploratory study. *Journal of Nursing Management*, 17, 4, 4446-4452.
- Lavee, Y., Sharlin, S., & Katz, R. (1996). The effect of parenting stress on marital quality: An integrated mother-father model. *Journal of Family Issues*, 17, 114-135.
- Lazarus, R. S. (1966). *Psychological stress and the coping process*. New York: McGraw- Hill.
- Lazarus, R. S. (1999). *Stress and emotion: a new synthesis*. London: Free Association.
- Lazarus, R. S. (2001). *Relational meaning and discrete emotions*. In K. Scherer, A. Schorr, & T. Johnstone (Eds.), *Appraisal processes in emotion: Theory, methods, research*. New York: Oxford University Press.
- Lazarus, R. S. & Folkman, S. (1984). *Stress, appraisal and coping*. New York, Springer.
- Leigh, B. & Milgrom, J. (2008). Risk factors for antenatal depression, postnatal depression and parenting stress. *BioMed. Central Psychiatry*, 8, 1 - 11.
- Letourneau, N. L., Stewart, M. J., & Barnfather, A. K. (2004). Adolescent mothers: Support needs, resources, and support-education interventions. *Journal of Adolescent Health*, 35, 6, 509-525.

- Levy, B. R., Hausdorff, J. M., Hencke, R., & Wei, J. Y. (2000). Reducing cardiovascular stress with positive self-stereotypes of aging. *The Journals of Gerontology Series B: Psychological Sciences and Social Sciences*, *55*, 4, 205-213.
- Levy, B. R., Ryall, A. L., Pilver, C. E., Sheridan, P. L., Wei, J. Y., & Hausdorff, J. M. (2008). Influence of African American elders' age stereotypes on their cardiovascular response to stress. *Anxiety, Stress, & Coping*, *21*, 1, 85–93.
- Liebler, C. A. & Sandefur, G. D. (2002). Gender differences in the exchange of social support with friends, neighbors, and co-workers at midlife. *Social Science Research*, *31*, 3, 364-391.
- Lingard, H., & Francis, V. (2005). Does work–family conflict mediate the relationship between job schedule demands and burnout in male construction professionals and managers? *Construction Management and Economics*, *23*, 7, 733-745.
- Lou, J. H., Yu, H. Y., Hsu, H. Y., & Dai, H. D. (2007). A study of role stress, organizational commitment and intention to quit among male nurses in southern Taiwan. *The Journal of Nursing Research*, *15*, 1, 43-53.
- Lu, L. (1997). Social support, reciprocity, and well-being. *The Journal of Social Psychology*, *137*, 5, 618-628.
- Lu, L. (2006). The transition to parenthood: Stress, resources, and gender differences in a Chinese society. *Journal of Community Psychology*, *34*, 471 -488.
- Lu, L., Cooper, C. L., Kao, S. F., & Zhou, Y. (2003). Work stress, control beliefs and well-being in Greater China: An exploration of sub-cultural differences

between the PRC and Taiwan. *Journal of Managerial Psychology*, 18, 479–510.

Lueptow, L. B., Garovich, L., & Lueptow, M. B. (1995). The persistence of gender stereotypes in the face of changing sex roles: Evidence contrary to the sociocultural model. *Ethology and Sociobiology*, 16, 6, 509-530.

Luo Lu, et al. (2010). Cross-cultural differences on work-to-family conflict and role satisfaction: A Taiwanese-British comparison. *Human Resource Management* 49, 67-85.

Lupton, B. (2006). Explaining men's entry into Female-Concentrated occupations: Issues of masculinity and social class. *Gender, Work & Organization*, 13, 2, 103-128.

Luthans, F. (1992). *Organizational Behavior*. Singapore: McGraw Hill International Editions.

Lynch, P. M., Myers, B. J., Kilmartin, C. T., Falck, F. R., & Kliwer, W. (1998). Gender and age patterns in emotional expression, body image, and self-esteem: A qualitative analysis. *Sex Roles*, 38, 11-12, 1025-1048.

Mackey - Jones, W., & McKenna, J. (2002). Women and work-home conflict: a dual paradigm approach. *Health Education*, 102, 5, 249-259.

MacNair, R. & Elliot, T. (1992). Self-perceived problem-solving ability, stress appraisal, and coping over time. *Journal of Research in Personality*, 26, 150-164.

Marchbank, J. & Letherby, G. (2007). *Introduction to gender: Social science perspectives*. Harlow, England: Pearson Longman.

- Marshall, N. L. & Barnett, R.C. (1993). Work-Family strains and gains among two-earner couples. *Journal of Community Psychology, 21*, 64 - 78.
- Martinengo, G., Jacob, J. I., & Hill, E. J. (2010). Gender and the work-family interface: Exploring differences across the family life course. *Journal of Family Issues, 31*, 10, 1363-1390.
- Mash, E. J., & Johnston, C. (1983). Sibling interactions of hyperactive and normal children and their relationship to reports of maternal stress and self-esteem. *Journal of Clinical Child Psychology, 12*, 91-99.
- Mathew, R. V. & Panchanatham, N. (2011). An exploratory study on the work-life balance of women entrepreneurs in south India. *Asian Academy of Management Journal, 16*, 2, 77-105.
- Matthews, S., Stansfeld, S., & Power, C. (1999). Social support at age 33: The influence of gender, employment status and social class. *Social Science & Medicine, 49*, 133 - 142.
- Maurer, T. J., & Taylor, M. A. (1994). Is sex by itself enough? An exploration of gender bias issues in performance appraisal. *Organizational Behavior and Human Decision Processes, 60*, 2, 231-251.
- McBride, B. A., Schoppe, S. J. & Rane, T. R. (2002). Child characteristics, parenting stress, and parental involvement: Fathers versus mothers. *Journal of Marriage and Family, 64*, 998 - 1011.
- McEwen, B. S. & Stellar, E. (1993). Stress and the individual mechanisms leading to disease. *Archives of Internal Medicine, 153*, 2093 - 2101.
- McGuigan, C. J., McGuigan, K., & Mallett, J. (2015). Factors affecting job performance within small indigenous retail businesses operating along the

Irish border. *International Journal of Entrepreneurship and Small Business*, 26, 1, 43-60.

McGrath, J. E. (1976). *Stress and behavior in organizations*. In Handbook of Industrial and Organizational Psychology. Dunnett, M. D. (ed) Chicago: Rand McNally College Publishing.

McLaughlin, K., Muldoon, O. T., & Moutray, M. (2010). Gender, gender roles and completion of nursing education: A longitudinal study. *Nurse Education Today*, 30, 4, 303-307.

Mendieta, I. H., Martin, M. A. G., & Jacinto, L. G. (2013). The relationship between social support, loneliness, and subjective well-being in a Spanish sample from a multidimensional perspective. *Social Indicators Research*, 114, 3, 1013-1034.

Mesmer-Magnus, J. R., & Viswesvaran, C. (2005). Convergence between measures of work-to-family and family-to-work conflict: A meta-analytic examination. *Journal of Vocational Behavior*, 67, 2, 215-232.

Meyer, J. P., Stanley, D. J., Herscovitch, L., & Topolnytsky, L. (2002). Affective, continuance and normative commitment to the organization: A meta-analysis of antecedents, correlates, and consequences. *Journal of Vocational Behavior*, 61, 20-52.

Michael, O., Court D., & Petal P. (2009). Job stress and organizational commitment among mentoring coordinators. *International Journal of Educational Management*, 23, 3, 266 - 288.

Miller, G. E., Cohen S. & Ritchey A. K. (2002). Chronic psychological stress and the regulation of pro-inflammatory cytokines: A glucocorticoid-resistance model. *Health Psychology*, 21, 531-541.

- Mitani, S., Fujita, M., Nakata, K., & Shirakawa, T. (2006). Impact of post-traumatic stress disorder and job-related stress on burnout: A study of fire service workers. *The Journal of Emergency Medicine, 31*, 1, 7-11.
- Mjoli, T., Dywili, M., & Dodd, N. (2013). Demographic determinants of work-family conflict among female factory workers in South Africa. *Journal of Economics, Business and Management, 1*, 1, 39-41.
- Morgeson, F. P., & Humphrey, S. E. (2006). The work design questionnaire (WDQ): Developing and validating a comprehensive measure for assessing job design and the nature of work. *Journal of Applied Psychology, 91*, 1321–1339
- Mulsow, M., Caldera, Y. M., Pursley, M., Reifman, A. & Huston, A. C. (2002). Multilevel factors influencing maternal stress during the first three years. *Journal of Marriage and Family. 64*, 944–956.
- Munusamy, K., & Ismail, M. (2009). Influence of gender role on internet usage pattern at home among academicians. *The Journal of International Social Research, 2*, 9, 308-318.
- Mustafayeva, L. (2013). İş-aile çatışmalarının hayat memnuniyeti üzerindeki etkisi: Türkiye ve İngiltere'deki akademisyenlerin karşılaştırılması. *Yayınlanmamış Doktora Tezi, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.*
- Netemeyer, R. G., Brashear-Alejandro, T., & Boles, J. S. (2004). A cross-national model of job-related outcomes of work role and family role variables: A retail sales context. *Journal of the Academy of Marketing Science, 32*, 1, 49-60.

- Newman, L. K. (2002). Sex, gender and culture: Issues in the definition, assessment and treatment of gender identity disorder. *Clinical child psychology and psychiatry*, 7, 3, 352-359.
- Nissly, J. A., Barak, M. E. M., & Levin, A. (2005). Stress, social support, and workers' intentions to leave their jobs in public child welfare. *Administration in Social Work*, 29, 1, 79-100.
- Onay, M. & Kılıcı, S. (2011). İş stresi ve tükenmişlik duygusunun işten ayrılma niyeti üzerine etkileri: Garsonlar ve aşçıbaşılar. *Organizasyon ve Yönetim Bilimleri Dergisi*, 3, 2, 364-372.
- Oni, O. O (2010). Social support, loneliness and depression in the elderly. *Master Thesis of Science. Queen's University Kingston, Ontario, Canada.*
- Ostberg, M., & Hagekull, B. (2000). A structural modeling approach to the understanding of parenting stress. *Journal of Clinical Child Psychology*, 29, 4, 615-625.
- Ota, A., Masue, T., Yasuda, N., Tsutsumi, A., Mino, Y., & Ohara, H. (2005). Association between psychosocial job characteristics and insomnia: An investigation using two relevant job stress models—the demand-control-support (DCS) model and the effort-reward imbalance (ERI) model. *Sleep Medicine*, 6, 353 - 358.
- Otrar, M., Ekşi, H., Dilmaç, B., & Şirin, A. (2002). Türkiye’de öğrenim gören Türk ve akraba topluluk öğrencilerinin stres kaynakları, başa çıkma tarzları ile ruh sağlığı arasındaki ilişki üzerine bir araştırma. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2, 477-499.
- Öner, N. (1989). *Sınav kaygısı envanteri el kitabı*. İstanbul .Yükseköğretimde Rehberliği Yayma Vakfı Yayını No:1.

- Özçatal, E. Ö. (2011). Ataerkillik, toplumsal cinsiyet ve kadının çalışma yaşamına katılımı. *Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 1, 1, 21-39.
- Özdevecioğlu, M., & Doruk, N. Ç. (2009). Organizasyonlarda iş-aile ve aile iş çatışmalarının çalışanların iş ve yaşam tatminleri üzerindeki etkisi. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 33, 69-99.
- Özkaya, M. O., Yakın, V. & Ekinci, T. (2008). Stres düzeylerinin iş doyumu üzerine etkisi: Celal Bayar Üniversitesi çalışanları üzerine bir araştırma. *Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1, 15.
- Özmen, S. K. & Özmen, A. (2012). Anne baba stres ölçeğinin geliştirilmesi. *Milli Eğitim, Eğitim ve Sosyal Bilimler Dergisi*, 41, 196.
- Park, S. G., Min, K. B., Chang, S. J., Kim, H. C. & Min, J. Y. (2009). Job stress and depressive symptoms among Korean employees: The effects of culture on work. *International Archives of Occupational and Environmental Health*, 25, 397 - 405.
- Parasuraman, S., Purohit, Y. S., Godshalk, V. M., & Beutell, N. J. (1996). Work and family variables, entrepreneurial career success, and psychological well-being. *Journal of Vocational Behavior*, 48, 3, 275-300.
- Parasuraman, S., & Greenhaus, J. H. (1997). The changing world of work and family. *Integrating Work and Family: Challenges and Choices for a Changing World*, 3-14.
- Parasuraman, S., Greenhaus, J. H., & Granrose, C. S. (1992). Role stressors, social support, and well-being among two-career couples. *Journal of Organizational Behavior*, 13, 339–356.

- Parasuraman, S., & Simmers, C. A. (2001). Type of employment, work–family conflict and well-being: a comparative study. *Journal of Organizational Behavior*, 22, 5, 551-568.
- Pasewark, W. R., & Viator, R. E. (2006). Sources of work-family conflict in the accounting profession. *Behavioral Research in Accounting*, 18, 1, 147-165.
- Paykel, E. S. (1994). Life events, social support and depression. *Acta Psychiatrica Scandinavica, Supplement*, 89, 377, 50-58.
- Pearson, J. (1986). The definition and measurement of social support. *Journal of Counseling and Development*, 64, 390–395.
- Peeters, M. C., Montgomery, A. J., Bakker, A. B., & Schaufeli, W. B. (2005). Balancing work and home: How job and home demands are related to burnout. *International Journal of Stress Management*, 12, 1, 43-61.
- Pehlivan, İ. (2000). *İş Yaşamında Stres*. Pegem Yayıncılık, Ankara.
- Peter, R., March, S., & du Prel, J. B. (2016). Are status inconsistency, work stress and work-family conflict associated with depressive symptoms? Testing prospective evidence in the lidA study. *Social Science & Medicine*, 151, 100-109.
- Plumb, J. C. (2011). The impact of social support and family resilience on parental stress in families with a child diagnosed with an autism spectrum disorder. *Unpublished Doctorate Dissertations, University of Pennsylvania, School of Social Policy and Practice, Pennsylvania*.
- Ponzellini, A. M. (2006). Work–life balance and industrial relations in Italy. *European Societies*, 8, 2, 273-294.

- Potoczniak, D. J., Aldea, M. A., & DeBlaere, C. (2007). Ego identity, social anxiety, social support, and self-concealment in lesbian, gay, and bisexual individuals. *Journal of Counseling Psychology, 54*, 4, 447–457.
- Powell, D. R. (1980). Personal social networks as a focus for primary prevention of child maltreatment. *Infant Mental Health Journal, 1*, 232-239.
- Powell, G. N., Butterfield, D. A., & Parent, J. D. (2002). Gender and managerial stereotypes: Have the times changed? *Journal of Management, 28*, 2, 177-193.
- Putnick, D. L., Bornstein, M. H, Hendricks, C., Painter, K. M., Suwalsky, J. T. D., & Collins, W. A. (2008). Parenting stress, perceived parenting behaviors, and adolescent self-concept in European American families. *Journal of Family Psychology, 22*, 752 - 763.
- Rabkin, J. G. & Struening, E. L. (1976). Life events, stress, and illness. *Science, 194*, 1013-1020.
- Raikes H. A. & Thompson, R. A. (2005). Efficacy and social support as predictors of parenting stress among families in poverty. *Infant Mental Health Journal, 26*, 3, 177–190.
- Rehman, S., & Roomi, A. M. (2012). Gender and work-life balance: A phenomenological study of women entrepreneurs in Pakistan. *Journal of Small Business and Enterprise Development, 19*, 2, 209-228.
- Rice, V. H. (2012). *Theories of stress and its relationship to health*. In V. H. Rice (Ed.), *Handbook of stress, coping and health: Implications for nursing research, theory and practice*. Detroit, Michigan: SAGE Publications.

- Richardson, R., Barbour, N., & Bubenzer, D. (1995). Peer relationships as a source of support for adolescent mothers. *Journal of Adolescent Research, 10*, 278 – 290.
- Robinson, M. D., & Johnson, J. T. (1997). Is it emotion or is it stress? Gender stereotypes and the perception of subjective experience. *Sex Roles, 36*, 3-4, 235-258.
- Rodgers, A. Y. (1998). Multiple sources of stress and parenting behavior. *Children and Youth Services Review, 20*, 525–546.
- Rodriguez, C., & Green, A. (1997). Parenting stress and anger expression as predictors of child abuse potential. *Child Abuse & Neglect, 21*, 367–377.
- Rudman, L. A., & Phelan, J. E. (2010). The effect of priming gender roles on women's implicit gender beliefs and career aspirations. *Social Psychology, 41*, 192-202.
- Rudolph, K. D. & Hammen C. (1999). Age and gender as determinants of stress exposure, generation, and reactions in youngsters: A transactional perspective. *Child Development, 70*, 660–677.
- Rudolph, C. W., Michel, J. S., Harari, M. B., & Stout, T. J. (2014). Perceived social support and work-family conflict: A comparison of Hispanic immigrants and non-immigrants. *Cross Cultural Management: An International Journal, 21*, 3, 306-325.
- Rogers, S. J., & Amato, P. R. (2000). Have changes in gender relations affected marital quality? *Social Forces, 79*, 2, 731-753.

- Russell, D. W., Altmaier, E., & Van Velzen, D. (1987). Job-related stress, social support, and burnout among classroom teachers. *Journal of Applied Psychology, 72*, 2, 269-274.
- Russo, J. A., & Waters, L. E. (2006). Workaholic worker type differences in work-family conflict: The moderating role of supervisor support and flexible work scheduling. *Career Development International, 11*, 5, 418-439.
- Rothmann, S., Jackson, L.T.B. & Kruger, M. M. (2003). Burnout and job stress in a local government: The moderating effects of sense of coherence. *South African Journal of Industrial Psychology, 29*, 4, 52–60.
- Quittner, A. L., Glueckanf, R. L., & Jackson, D. N. (1990). Chronic parenting stress: Moderating versus mediating effects of social support. *Journal of Personality and Social Psychology, 59*, 1266 - 1278.
- Quittner, A. L., Opiari, L. C., Espelage, D. L., Carter, B., Eid, N., & Eigen, H. (1998). Role strain in couples with and without a child with a chronic illness: Association with marital satisfaction, intimacy, and daily mood. *Health Psychology, 17*, 112–124.
- Saldamlı, A. (2000). Otel işletmelerinde stres kaynakları ve çalışanlar üzerindeki etkileri: Beş yıldızlı otellerde bir uygulama. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyal Bilimler Dergisi, 6*.
- Salem, I. E. B. (2015). Transformational leadership: Relationship to job stress and job burnout in five-star hotels. *Tourism and Hospitality Research, 15*, 4, 240-253.
- Sanne, B., Mykletun, A., Dahl, A. A., Moen, B. E., & Tell, G. S. (2005). Testing the job demand–control–support model with anxiety and depression as

outcomes: The Hordaland Health Study. *Occupational Medicine*, 55, 6, 463-473.

Sarafino, E. P. (1998). *Health psychology: Biopsychosocial interactions* (3rd ed.) New York, John Wiley & Sons.

Savi-Çakar, F., & Karatas, Z. (2012). The self-esteem, perceived social support and hopelessness in adolescents: The structural equation modeling. *Educational Sciences: Theory and Practice*, 12, 2406-2412.

Schieman, S., McBrier, D. B., & Van Gundy, K. (2003). Home-to-work conflict, work qualities, and emotional distress. *Sociological Forum*, 18, 1, 137-164.

Sdorow, Lester M. (1998), *Psychology*, 4. B., Mc Graw Hill, Boston.

Seiffge-Krenke, I., Aunola, K., & Nurmi, J.-E. (2009). Changes in stress perception and coping during adolescence: The role of situational and personal factors. *Child Development*, 80, 259-279.

Selye H. (1950). *The physiology and pathology of exposure to stress, a treatise based on the concepts of the general-adaptation syndrome and the diseases of adaptation*. Montreal: ACTA, Inc., Medical Publishers.

Selye, H. (1956). *The stress of life*. New York, McGraw-Hill.

Selye H. (1976). *Stress in health and disease*. Butterworth's, Inc. Boston, MA.

Shaw, S. M., Andrey, J., & Johnson, L. C. (2003). The struggle for life balance: Work, family, and leisure in the lives of women teleworkers. *World Leisure Journal*, 45, 4, 15-29.

- Sherbourne, C. & Stewart, A. (1991). The MOS Social Support Survey. *Social Science & Medicine*, 32, 6, 705 - 714.
- Shumaker, S. A., & Brownell, A. (1984). Toward a theory of social support: Closing conceptual gaps. *Journal of Social Issues*, 40, 11-36.
- Siedlecki, K. L., Salthouse, T. A., Oishi, S., & Jeswani, S. (2013). The relationship between social support and subjective well-being across age. *Social Indicators Research*, 117, 561-576
- Siegrist, J. (1996). Adverse health effects of high effort-low reward conditions. *Journal of Occupational Health Psychology*, 1, 27 - 41.
- Siegrist, J., Starke, D., Chandola, T., Godin, I., Marmot, M., Niedhammer, I., & Peter, R. (2004). The measurement of effort-reward imbalance at work: European comparisons. *Social Science and Medicine*, 58, 1483 - 1499.
- Sipal, R. & Sayin, U. (2013). Impact of perceived social support and depression on the parental attitudes of mothers of children who are deaf. *Journal of Child and Family Studies*, 22, 1103-1111.
- Siu, O. L., & Cooper, C. L. (1998). A study of occupational stress, job satisfaction and quitting intention in Hong Kong firms: The role of locus of control and organizational commitment. *Stress Medicine*, 14, 55-66.
- Smith, B. W. & Freedy, J. R. (2000) Psychosocial resource loss as a mediator of the effects of flood exposure on psychological distress and physical symptoms. *Journal of Trauma Stress*, 13, 349.
- Smith, T. B., Oliver, M. N. I., & Innocenti, M. S. (2001). Parenting stress in families of children with disabilities. *American Journal of Orthopsychiatry*, 71, 257-261.

- Sofuoğlu, N. (2010). Butler'i Schutz ile okumak: Toplumsal cinsiyet kavramı ve cinsiyet ayrımcılığının bazı göstergeleri üzerine bir değerlendirme. *Toplum Bilimleri Dergisi*, 4, 8, 83-94.
- Sosik, J. J., & Godshalk, V. M. (2000). Leadership styles, mentoring functions received, and job related stress: A conceptual model and preliminary study. *Journal of Organizational Behavior*, 21, 4, 365-390.
- Soylu N., Taneli Y. & Taneli S. (2012). Depresyonu olan ergenlerde intihar davranışını etkileyen sosyal, emosyonel ve kognitif faktörlerin araştırılması. *Nöropsikiyatri Arşivi*, 50, 352-359.
- Sökmen, A. (2005). Konaklama işletmelerinin yöneticilerinin stres nedenlerinin belirlenmesinde cinsiyet faktörü: Adana'da ampirik bir araştırma. *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 1, 1-27.
- Steele, C. M. (1997). A threat in the air: How stereotypes shape intellectual identity and performance. *American psychologist*, 52, 6, 613-629.
- Stout, J. G., Dasgupta, N., Hunsinger, M., & McManus, M. A. (2011). STEMing the tide: using ingroup experts to inoculate women's self-concept in science, technology, engineering, and mathematics (STEM). *Journal of Personality and Social Psychology*, 100, 2, 255.
- Stoeva, A. Z., Chiu, R. K., & Greenhaus, J. H. (2002). Negative affectivity, role stress, and work–family conflict. *Journal of Vocational Behavior*, 60, 1, 1-16.
- Streisand, R., Swift, E., Wickmark, T., Chen, R., & Holmes, C. (2005). Pediatric parenting stress among parents of children with type 1 diabetes: The role of self-efficacy, responsibility, and fear. *Journal of Pediatric Psychology*, 30, 287–291.

- Şafak, C. (1996). Miyokard infarktüsü geçiren hastalarda A tipi davranış biçimi, stres verici yaşam olayları ve öfkenin araştırılması. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. İzmir.*
- Şahin, N., (1998). *Coping with Stress*. Ankara: Turkish Psychology Association Press, 3rd Edition.
- Tabachnick, B. G., & Fidell, L. S. (2001). *Using multivariate statistics*. Needham Heights, MA: Allyn & Bacon.
- Tak, Y. R., & McCubbin, M. (2002). Family stress, perceived social support and coping following the diagnosis of a child's congenital heart disease. *Journal of Advanced Nursing*, 39, 2, 190-198.
- Tarleton, B. & Ward, L. (2007). Parenting with support: The views and experiences of parents with intellectual disabilities. *Journal of Policy and Practice in Intellectual Disabilities*, 4, 3, 194–202.
- Taşçı, M. (2014). Serebral palsili çocukların fonksiyonel seviyeleri ve ekstremitte dağılımlarının ebeveynlik stres düzeyine etkileri. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Bolu.*
- ten Brummelhuis, L. L., Bakker, A. B., & Euwema, M. C. (2010). Is family-to-work interference related to co-workers' work outcomes? *Journal of Vocational Behavior*, 77, 461- 469.
- ten Brummelhuis, L. L., Haar, J. M., & van der Lippe, T. (2010). Crossover of distress due to work and family demands in dual-earner couples: A dyadic analysis. *Work & Stress*, 24, 4, 324-341.

- Terry, D. J., Nielsen, M. & Perchard, L. (1994). The effect of job stress on well-being: A test of the buffering effects of social support. *Australian Journal of Psychology, 45*, 168-175.
- Theule, J. (2010). Predicting parenting stress in families of children with ADHD. *Unpublished Doctorate Dissertation, Ontario Institute for Studies in Education, Toronto.*
- Topcic, M., Baum, M. & Kabst, R., (2015). Are high-performance work practices related to individually perceived stress? A job-demands-resources perspective. *International Journal of Human Resource Management, 27*, 1.
- Torres, P. R., Padilla, R. A. A. & Simó, M. J. M. (2013). Job stress across gender: the importance of emotional and intellectual demands and social support in women. *International Journal of Environmental Research and Public Health, 10*, 1, 375-389.
- Treistman, D. L. (2004). Work-family conflict and life satisfaction in female graduate students: Testing mediating and moderating hypotheses. *Unpublished Doctorate Dissertation, University of Maryland, Department of Counseling and Personnel Services, USA.*
- Triplett, R., Mullings, J. L., & Scarborough, K. E. (1996). Work-related stress and coping among correctional officers: Implications from organizational literature. *Journal of Criminal Justice, 24*, 4, 291-308.
- Tuğrul, C. (2000). Stres ve depresyon. *Psikiyatri Dünyası, 4*, 12-17.
- Tull, E. S., Sheu, Y. T., Butler, C., & Cornelious, K. (2005). Relationships between perceived stress, coping behavior and cortisol secretion in women with high and low levels of internalized racism. *Journal of the National Medical Association, 97*, 2, 206–212.

- Turunç, Ö., & Çelik, M. (2010). Algılanan örgütsel desteğin çalışanların iş-aile, aile-iş çatışması, örgütsel özdeşleşme ve işten ayrılma niyetine etkisi: Savunma sektöründe bir araştırma. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 14, 1.
- Tuygun, Toklu, A. (2011). İşyerinde stres oluşturan faktörler: Özel sektör çalışanları üzerinde bir uygulama. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli*.
- Tyssen, R., Vaglum, P., Grønvold, N. T., & Ekeberg, O. (2005). The relative importance of individual and organizational factors for the prevention of job stress during internship: a nationwide and prospective study. *Medical Teacher* 27, 726–731.
- Uzun, Ö. & Yiğit, E. (2011). Örgütsel stres ve örgütsel bağlılık ilişkisi üzerine orta kademe otel yöneticileri üzerinde yapılan bir araştırma. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, 6, 181-213.
- Van de Schoot, R., Lugtig, P., & Hox. J. (2012). A checklist for testing measurement invariance. *European Journal of Developmental Psychology*, 9, 486-492.
- Visser M. R., Smets, E. M., Oort, F. J., & De Haes, H. C. (2003). Stress, satisfaction and burnout among Dutch medical specialists. *Canadian Medical Association Journal*, 168, 271–275.
- Viswesvaran, C., Sanchez, J. I. & Fisher, J. (1999). The role of social support in the process of work stress: A meta-analysis. *Journal of Vocational Behavior*, 54, 314-334.

- Wahler, R. G., and D. M. Hahn. (1984). The communication patterns of troubled mothers: In search of a keystone in the generalization of parenting skills. *Journal of Education and Treatment of Children*, 7, 335-350.
- Walen, H. R. & Lachman, M. E. (2000). Social support and strain from partner, family, and friends: Costs and benefits for men and women in adulthood. *Journal of Social and Personal Relationships*, 17, 5–30.
- Wallace, J. E. (2005). Job stress, depression and work-to-family conflict: A test of the strain and buffer hypotheses. *Industrial Relations*, 60, 3, 510-539.
- Wallander, J. L. (1990). Parenting a physically handicapped child: Problems in interacting with medical professionals. *Invited presentation at the conference on Patient Care Relationships and Ethics, Birmingham, Alabama.*
- Wandersman, L., Wandersman, A. & Kahn, S. (1980). Social support in the transition to parenthood. *Journal of Community Psychology*, 8, 332 - 342.
- Wang, J., Patten, S.B., Currie, S., Sareen, J. & Schmitz, N., (2012). A population-based longitudinal study on work environmental factors and the risk of major depressive disorder. *American Journal of Epidemiology* 176, 52 - 59.
- Warr, P. (1987). *Work, unemployment, and mental health*, Clarendon Press, Oxford.
- Wayne, J. H., Musisca, N., & Fleeson, W. (2004). Considering the role of personality in the work–family experience: Relationships of the big five to work–family conflict and facilitation. *Journal of Vocational Behavior*, 64, 1, 108-130.

- Wayne, S. J., Shore, L. M., & Liden, R. C. (1997). Perceived organizational support and leader-member exchange: A social exchange perspective. *Academy of Management Journal*, 40, 1, 82-111.
- Webster-Stratton, C., & Hammond, M. (1988). Maternal depression and its relationship to life stress, perceptions of child behavior problems, parenting behaviors, and child conduct problems. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 16, 299-315.
- Weiss, M. J. (2002). Hardiness and social support as predictors of stress in mothers of typical children, children with autism, and children with mental retardation. *Autism* 6, 115-130.
- Wells, J. D., Hobfoll, S. E., & Lavin, J. (1997). Resource loss, resource gain, and communal coping during pregnancy among women with multiple roles. *Psychology of Women Quarterly*, 21, 645-662.
- Wells, J. D., Hobfoll, S.E., & Lavin, J. (1999). When it rains it pours: The greater impact of resource loss compared to gain on psychological distress. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 25, 1172- 1182
- Whipple, E. E., & Webster-Stratton, C. (1991). The role of parental stress in physically abusive families. *Child Abuse & Neglect*, 15, 279-291.
- White, N. & Hastings, R. P. (2004) Social and professional support for parents of adolescents with severe intellectual disabilities. *Journal of Applied Research in Intellectual Disabilities* 17, 181 - 190.
- White, K., & Özkanlı, Ö. (2010). A comparative study of perceptions of gender and leadership in Australian and Turkish universities. *Journal of Higher Education Policy and Management*, 33, 1, 3-16.

- Wiggs, L., & Stores, G. (2001). Behavioral treatment for sleep problems in children with severe learning disabilities and challenging daytime behavior: Effect on daytime behavior. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 40, 627-635.
- Williams, D. R., Spencer, M. S., & Jackson, J. S. (1999). Race, stress, and physical health. *Self, Social Identity, and Physical Health*, 71-100.
- Williams, M. J., Paluck, E. L., & Spencer-Rodgers, J. (2010). The masculinity of money: Automatic stereotypes predict gender differences in estimated salaries. *Psychology of Women Quarterly*, 34, 1, 7-20.
- Williford, A. P., Calkins, S.D., & Keane, S.P. (2007). Predicting change in parenting stress across early childhood: Child and maternal factors. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 35, 251–263.
- Wilson, M. G., DeJoy, D. M., Vandenberg, R. J., Richardson, H., & McGrath, A. L. (2004). Work characteristics and employee health and well-being: Test of a model of healthy work organization. *Journal of Organizational and Occupational Psychology*, 77, 565–588.
- Wonderlich-Tierney, A. L., & Vander Wal, J. S. (2010). The effects of social support and coping on the relationship between social anxiety and eating disorders. *Eating Behaviors*, 11, 85–91.
- Yağın - Güder, S. (2014). Okul öncesi dönemdeki çocukların toplumsal cinsiyet algılarının incelenmesi. *Yayınlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.*
- Yaman, M., Bayrakçı, M., & Yaman, Ç. (2002). Stres kaynakları ile yöneticilerin kişilik özellikleri arasındaki ilişki. *Eğitim Araştırmaları Dergisi*.

- Yetişen, E. (2010). İş stresinin işten ayrılma eğilimi üzerindeki etkisinde sosyal desteğin biçimlendirici rolü. *Yayınlanmamış Yüksek lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.*
- Yıldırım, A., Hacıhasanoğlu, R. & Karakurt, P. (2011). Postpartum depresyon ile sosyal destek arasındaki ilişki ve etkileyen faktörler. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 8, 1, 31-46.
- Young, J. F., & Mroczek, D. K. (2003). Predicting intraindividual self-concept trajectories during adolescence. *Journal of Adolescence*, 26, 5, 586-600.
- Yurdakul, A. & Girli, A. (1999). Engelli çocuğu olan ailelerin sosyal destek örüntüleri ve bunun psikolojik sağlık ile ilişkisi. *İlkışık Dergisi*, Mart.
- Yüksel, İ. (2005). İş-aile çatışmasının kariyer tatmini ve iş davranışları ile ilişkisi. *İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 19, 2, 302-314.
- Yürür, S. & Sarıkaya, M. (2011). Sosyal çalışmacıların sosyal destek algılarının tükenmişliğe etkisi. *Ege Akademik Bakış*, 11, 4, 537 - 552.
- Yürür, ř. (2011). Öğrenilmiş güçlülük, kıdem ve medeni durumun duygusal tükenmedeki rolü: Kaynakların korunması teorisi kapsamında bir analiz. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 25, 1, 107-126.
- Zedeck, S., (1992). *Work, families, and organizations*. Frontiers of industrial and organizational psychology, Vol. 5; The Jossey-Bass management series and The Jossey-Bass social and behavioral science series. San Francisco, CA, US.
- Zincirkıran, M. & Mete, M. (2013). İşkoliklik ile iş-aile çatışması ilişkisinin yapısal eşitlik modeli ile incelenmesi: Sağlık işletmelerinde bir uygulama. *Finans Politik & Ekonomik Yorumlar*, 51, 590, 103-114.

EKLER

Ek 1. Araştırmada Kullanılan Anket

Sosyal destek örnek ifadeleri;

- People don't come to visit me as often as I would like.
- I often need help from other people but can't get it.

Cinsiyete yönelik toplumsal kalıp yargılar örnek ifade;

- Mothers who don't really needs the money shouldn't work.

İş stresi örnek ifade;

- My job is more stressful than I had ever imagined.

Ebeveynlik stresi örnek ifade;

- Being a parent is harder than I thought it would be.

Aile-iş çatışması örnek ifade;

- Because of my family responsibilities, the time I spend working is less enjoyable and more pressured.

İş-aile çatışması örnek ifade;

- Because of the requirements of my job, I miss out on home or family activities that I would prefer to participate in.

Ek 2. Orjinallik Raporu

 <p>HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ YÜKSEK LİSANS/DOKTORA TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU</p>
<p>HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ İŞLETME ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA</p> <p style="text-align: right;">Tarih: 02/03/2016</p> <p>Tez Başlığı / Konusu: Sosyal Destek ve Cinsiyete Yönelik Kalıp Yargıların Stres ve İş Aile Arasındaki Çatışmalara Etkisi: Kadın ve Erkek Arasındaki Farklılıklar</p> <p>Yukarıda başlığı/konusu gösterilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 115 sayfalık kısmına ilişkin, 25/02/2016 tarihinde tez danışmanım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orjinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % 2 'dir.</p> <p>Uygulanan filtrelemeler:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1- Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç, 2- Kaynakça hariç, 3- Alıntılar dâhil, 4- 5 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları dahil. <p>Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orjinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nı inceledim ve bu Uygulama Esasları'nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.</p> <p>Gereğini saygılarımla arz ederim.</p> <p style="text-align: right;">02.03.2016</p> <p>Adı Soyadı: ANIL BOZ SEMERCİ _____</p> <p>Öğrenci No: N11241915 _____</p> <p>Anabilim Dalı: İŞLETME _____</p> <p>Programı: DOKTORA _____</p> <p>Statüsü: ☐ Y.Lisans ☒ Doktora ☐ Bütünleşik Dr. _____</p>
<p><u>DANIŞMAN ONAYI</u></p> <p style="text-align: center;">UYGUNDUR.</p> <p style="text-align: center;"> Prof. Dr. Azize ERGENELİ </p>

**HACETTEPE UNIVERSITY
GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES
THESIS/DISSERTATION ORIGINALITY REPORT**

**HACETTEPE UNIVERSITY
GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES
TO THE DEPARTMENT OF BUSINESS ADMINISTRATION**

Date: 02/03/2016

Thesis Title / Topic: The Effects of Social Support and Gender Stereotypes on Stress and Conflict Between Work and Family: The Differences Between Women and Men

According to the originality report obtained by my thesis advisor by using the Turnitin plagiarism detection software and by applying the filtering options stated below on **25/02/2016** for the total of **115 pages** including the a) Title Page, b) Introduction, c) Main Chapters, and d) Conclusion sections of my thesis entitled as above, the similarity index of my thesis is **2 %**.

Filtering options applied:

1. Approval and Declaration sections excluded,
2. Bibliography/Works Cited excluded,
3. Quotes included,
4. Match size up to 5 words included.

I declare that I have carefully read Hacettepe University Graduate School of Social Sciences Guidelines for Obtaining and Using Thesis Originality Reports; that according to the maximum similarity index values specified in the Guidelines, my thesis does not include any form of plagiarism; that in any future detection of possible infringement of the regulations I accept all legal responsibility; and that all the information I have provided is correct to the best of my knowledge.

I respectfully submit this for approval.

02.03.2016

Name Surname: ANIL BOZ SEMERCI _____
Student No: N11241915 _____
Department: BUSINESS ADMINISTRATION _____
Program: Ph. D. _____
Status: Masters Ph.D. Integrated Ph.D. _____

ADVISOR APPROVAL

APPROVED.

Prof. Dr. Azize ERGENELI

Ek 3. Etik Kurul İzin Muafiyeti Formu

	HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ TEZ ÇALIŞMASI ETİK KURUL İZİN MUAFİYETİ FORMU
HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ İŞLETME ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA	
Tarih:02/03/2016	
<p>Tez Başlığı / Konusu: Sosyal Destek ve Cinsiyete Yönelik Kalıp Yargıların Stres ve İş Aile Arasındaki Çatışmalara Etkisi: Kadın ve Erkek Arasındaki Farklılıklar</p>	
<p>Yukarıda başlığı/konusu gösterilen tez çalışmam:</p>	
<ol style="list-style-type: none"> 1. İnsan ve hayvan üzerinde deney niteliği taşımamaktadır, 2. Biyolojik materyal (kan, idrar vb. biyolojik sıvılar ve numuneler) kullanılmasını gerektirmemektedir. 3. Beden bütünlüğüne müdahale içermemektedir. 4. Gözlemsel ve betimsel araştırma (anket, ölçek/skala çalışmaları, dosya taramaları, veri kaynakları taraması, sistem-model geliştirme çalışmaları) niteliğinde değildir. 	
<p>Hacettepe Üniversitesi Etik Kurullar ve Komisyonlarının Yönergelerini inceledim ve bunlara göre tez çalışmamın yürütülebilmesi için herhangi bir Etik Kuruldan izin alınmasına gerek olmadığını; aksi durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.</p>	
<p>Gereğini saygılarımla arz ederim.</p>	
02.03.2016	
<p>Adı Soyadı: ANIL BOZ SEMERCİ</p> <p>Öğrenci No: N11241915</p> <p>Anabilim Dalı: İŞLETME</p> <p>Programı: DOKTORA</p> <p>Statüsü: ☐ Y.Lisans ☒ Doktora ☐ Bütünleşik Dr.</p>	
<p><u>DANIŞMAN GÖRÜŞÜ VE ONAYI</u></p>	
 <hr/> <p>Prof. Dr. Azize ERGENELİ</p>	
<p>Detaylı Bilgi: http://www.sosyalbilimler.hacettepe.edu.tr</p>	
Telefon: 0-312-2976860	Faks: 0-3122992147
E-posta: sosyalbilimler@hacettepe.edu.tr	

**HACETTEPE UNIVERSITY
GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES
ETHICS BOARD WAIVER FORM FOR THESIS WORK**

**HACETTEPE UNIVERSITY
GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES
BUSINESS ADMINISTRATION TO THE DEPARTMENT PRESIDENCY**

Date: 02/03/2016

Thesis Title / Topic: **The Effects of Social Support and Gender Stereotypes on Stress and Conflict Between Work and Family: The Differences Between Women and Men**

My thesis work related to the title/topic above:

1. Does not perform experimentation on animals or people.
2. Does not necessitate the use of biological material (blood, urine, biological fluids and samples, etc.).
3. Does not involve any interference of the body's integrity.
4. Is not based on observational and descriptive research (survey, measures/scales, data scanning, system-model development).

I declare, I have carefully read Hacettepe University's Ethics Regulations and the Commission's Guidelines, and in order to proceed with my thesis according to these regulations I do not have to get permission from the Ethics Board for anything; in any infringement of the regulations I accept all legal responsibility and I declare that all the information I have provided is true.

I respectfully submit this for approval.

02.03.2016

Name Surname: ANIL BOZ SEMERCI
Student No: N11241915
Department: BUSINESS ADMINISTRATION
Program: Ph. D.
Status: Masters Ph.D. Integrated Ph.D.

ADVISER COMMENTS AND APPROVAL

Prof. Dr. Azize ERGENELİ

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı : Anıl Boz Semerci

Doğum Yeri ve Tarihi : Hatay, 1986

Eğitim Durumu

Lisans Öğrenimi : Hacettepe Üniversitesi, İ. İ. B. F., İşletme Bölümü

Yüksek Lisans Öğrenimi : Hacettepe Üniversitesi, İ. İ. B. F., İşletme Bölümü

Bildiği Yabancı Diller : İngilizce

İş Deneyimi

Çalıştığı Kurum : Hacettepe Üniversitesi

İletişim

E-Posta Adresi : anilboz@hacettepe.edu.tr

Tarih : 26. 02. 2016